

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Národní sjednocení: vývoj politické strany v letech 1934-1938
The National Unification: development of a political party between 1934 and 1938

Filip Jiroušek

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.
Studijní program: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a
střední školy
Studijní obor: Dějepis – základy společenských věd

2020

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Národní sjednocení: vývoj politické strany v letech 1934-1938
The National Unification: development of a political party between 1934 and 1938

Filip Jiroušek

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.
Studijní program: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy a
střední školy
Studijní obor: Dějepis – základy společenských věd

2019

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Národní sjednocení: vývoj politické strany v letech 1934-1938* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. dubna 2019

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce PhDr. Josefu Stracenému, CSc. za lidský přístup a veškeré rady a připomínky, které mi v průběhu psaní diplomové práce poskytoval. Velké poděkování patří mé přítelkyni Kateřině Holubové za nekonečnou míru trpělivosti a za veškerou pomoc při psaní práce. Stejně tak bych chtěl poděkovat svým rodičům Daně a Petrovi, bratru Františkovi, babičkám Stanislavě a Marii a dědečku Radimilovi za veškerou podporu v průběhu (nejen) vysokoškolského studia.

ABSTRAKT

Diplomová práce zachycuje vývoj československé politické strany Národního sjednocení od jeho vzniku v roce 1934 až po jeho rozpuštění v roce 1938. Zasazuje stranu do politického i historického kontextu československé první republiky, analyzuje její program a ideologické ukotvení. Zabývá se pojmy nacionalismu a fašismu, které se v souvislosti s Národním sjednocením objevovaly a objevují. Popisuje parlamentní volby v roce 1935 z pohledu stranické kampaně, rozebírá očekávání v kontrastu následných volebních výsledků.

KLÍČOVÁ SLOVA

Národní sjednocení, český nacionalismus, český fašismus, volby 1935, Karel Kramář, Jiří Stříbrný, František Hodáč

ABSTRACT

This thesis captures the development of a Czechoslovak political party National Unification from its foundation in 1934 until it was dissolved in 1938. It places the party in a political and historical context of the First Czechoslovak Republic, it analyses its program and ideological foundations. The thesis considers the concepts of nationalism and fascism which were and still are closely connected with the National Unification party. It describes the 1935 parliamentary elections from a viewpoint of the political party campaign and focuses on the contrast between the party expectations and the electoral results.

KEYWORDS

The National Unification, Czech nationalism, Czech fascism, election 1935, Karel Kramář, Jiří Stříbrný, František Hodáč

Obsah

ÚVOD.....	7
1 POLITICKÝ SYSTÉM MEZIVÁLEČNÉHO ČESKOSLOVENSKA	16
2 STRANICKÝ SYSTÉM MEZIVÁLEČNÉHO ČESKOSLOVENSKA	20
2.1 ČESKÉ POLITICKÉ STRANY	22
3 POLITICKÁ A SOCIÁLNÍ SITUACE V LETECH 1929-1934.....	28
3.1 ČESKOSLOVENSKÁ POLITICKÁ SCÉNA PŘED VZNIKEM NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ.....	29
3.2 SHRNUÍ – POLITICKÁ SITUACE NA PRAHU ROKU 1935.....	32
4 NACIONALISMUS A FAŠISMUS	34
4.1 NACIONALISMUS A JEHO DEFINICE	34
4.2 DRUHY NACIONALISMU	36
4.3 STRUČNÝ VÝVOJ ČESKÉHO NACIONALISMU.....	38
4.4 VZNIK FAŠISMU	39
4.5 DEFINICE FAŠISMU.....	41
4.6 VZNIK NACIÁLNÍHO SOCIALISMU	43
4.7 DEFINICE NACIÁLNÍHO SOCIALISMU	44
4.8 FAŠISMUS V ČESKOSLOVENSKU	46
5 VZNIK NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ.....	49
5.1 STRUČNÁ HISTORIE ČESKOSLOVENSKÉ NÁRODNÍ DEMOKRACIE	52
5.2 STRUČNÁ HISTORIE NÁRODNÍ LIGY	54
5.3 STRUČNÁ HISTORIE NÁRODNÍ OBCE FAŠISTICKÉ	56
5.4 VZNIK MLADÉHO NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ PERSPEKTIVOU DOBOVÉHO TISKU	60
5.5 VZNIK NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ PERSPEKTIVOU DOBOVÉHO TISKU	65
6 VÝZNAMNÍ PŘEDSTAVITELÉ NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ.....	73
6.1 KAREL KRAMÁŘ.....	73
6.2 JIŘÍ STRÍBRNÝ	75
6.3 FRANTIŠEK XAVER HODÁČ	79
6.4 DALŠÍ VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI	80
7 POLITICKÝ PROGRAM NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ.....	82
7.1 PROTI POLITICKÝM STRANÁM.....	82
7.2 NÁRODNÍ MYŠLENKA	85
7.3 SILNÝ STÁT.....	87
7.4 NÁRODNÍ RÁZ STÁTU.....	88
7.5 SKUTEČNÁ DEMOKRACIE.....	90
7.6 ZAHRANIČNÍ POLITIKA V DUCHU DĚJINNÉHO POSLÁNÍ.....	91

7.7	PROTI BÍDĚ A NEZAMĚŠTNANOSTI	94
7.8	SPOLUPRÁCE VÍTĚZÍ	96
7.9	PEVNÁ MĚNA	97
7.10	ZA LEPŠÍ BUDOUCNOST	99
8	PŘED VOLBAMI V ROCE 1935	101
8.1	HISTORICKÝ KONTEXT	101
8.2	POČÁTEK KAMPANĚ NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ.....	103
8.3	MÁJOVÝ PRŮVOD PRAHOU	106
8.4	KANDIDÁTNÍ LISTINY	113
8.5	TÝDEN PŘED VOLBAMI	116
9	PO VOLBÁCH V ROCE 1935.....	121
9.1	VOLEBNÍ VÝSLEDKY	121
9.2	VOLEBNÍ VÝSLEDKY PERSPEKTIVOU DOBOVÉHO TISKU	123
10	NÁRODNÍ SJEDNOCENÍ NA ROZCESTÍ.....	130
10.1	POČÁTEK SPORŮ – BOJ O HEGEMONII.....	130
10.2	VOLBA PREZIDENTA	132
10.3	VRCHOL VNITROSTRANICKÉHO ZÁPASU	133
11	NOVÝ ZAČÁTEK	138
11.1	PRVNÍ ŘÁDNÝ SJEZD NÁRODNÍHO SJEDNOCENÍ	138
11.2	PROGRAMOVÁ USNESENÍ.....	140
11.3	VSTUP DO VLÁDY A VOLBY DO OBECNÍCH ZASTUPITELSTEV	142
12	MNICHOVSKÁ DOHODA A ZÁNİK STRANY	144
12.1	HISTORICKÝ KONTEXT	144
12.2	K VYTVOŘENÍ STRANY NÁRODNÍ JEDNOTY	147
	ZÁVĚR.....	152
	SEZNAM ZKRATEK	157
	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	158
	PRAMENY ARCHIVNÍ POVAHY	158
	TIŠTĚNÉ PRAMENY	158
	DENNÍ TISK A PERIODIKA	158
	ODBORNÁ LITERATURA	159
	ZDROJE ELEKTRONICKÉ POVAHY	161
	PŘÍLOHY	162

Úvod

Diplomová práce s názvem *Národní sjednocení: vývoj politické strany v letech 1934-1938* zachycuje politický a myšlenkový vývoj strany Národního sjednocení od dob jejích počátků, až po její zánik. Jelikož jsem studentem učitelských oborů základy společenských věd a dějepis, je tato politologická práce doplňována o pasáže, zasazující rozebírané události do historických souvislostí. Byla využita řada pramenných materiálů archivních, digitálně dostupných i knižních.

Hlavní motivací k vytvoření práce byla absence soudobé odborné literatury, která by pojednávala o Národním sjednocení jako o svébytné politické straně. Existuje hned několik prací, které se jím zabývají, ovšem ve všech případech je Národní sjednocení vklíněno do studií, které se věnují primárně Československé národní demokracii, jakožto jedné ze tří politických stran, jejichž sloučením Národní sjednocení vzniklo. Tyto práce pak mapují a reflektují vývoj sjednocení na pozadí dlouholetého vývoje národně demokratické strany. Národní sjednocení má ale řadu svých specifik, které z něho činí originální politickou stranu, nejen čistou derivaci národní demokracie.

Metoda tvorby této práce spočívá v analýze a komparaci závěrů současné odborné literatury, zejména z oborů politologie a historie. Má ambici kriticky pracovat i s tendenčními tituly, vzniklými před rokem 1989. Cílem je doplňování, rozšiřování, upřesňování a popřípadě i rozporování závěrů soudobých i minulých autorů na základě studia nejen archivních pramenů, ale především široké škály dobového tisku, mapujícího každodenní dění na československé politické scéně třicátých let. Následný rozbor těchto poznatků v komparaci se závěry současných prací má přinést ucelený obraz o politickém životě Národního sjednocení v letech 1934-1938, zachytit jeho vývojová a programová specifika.

Jádrem práce s dobovými prameny bylo využití široké škály dobového tisku. V první řadě se jednalo o deníky *Národní listy*, resp. *Národ*, které patřily pod tiskový odbor Československé národní demokracie. Tato periodika proto reprezentují oficiální pohled jak národní demokracie, tak později Národního sjednocení. Nabízejí úvahy, komentáře a zdravotní stranických představitelů, jsou nejsilnějším

hlasem v předvolební kampani. Reprezentují program vlastní strany, ale zároveň útočí na programy a jednotlivé kroky stran jiných. V tomto smyslu můžeme za prameny, představující pohled Národního sjednocení, považovat také periodika, která vlastnil Jiří Stříbrný, jež lze označit za dobové bulvární tiskoviny. Jedná se zejména o *Expres* a *Polední list*. Naproti tomu jsou postaveny deníky, které hrály obdobnou roli v aparátech dalších významných československých politických stran, přičemž se jedná o agrárnický *Venkov* a dva levicové deníky, sociálně demokratické *Právo lidu* nebo komunistické *Rudé právo*. Díky studiu obsahu všech zmíněných periodik lze mapovat průběh volební kampaně v roce 1935, stejně jako subjektivní postoje jednotlivých stran ke klíčovým politickým a společenským událostem.

Vedle stranického tisku je využíváno také pramenů v podobě nestranických listů. Jedná se o *Lidové noviny*, které se oficiálně nehlásily k žádné politické straně. Byly však v majetku rodiny Stránských, díky tomu často reprezentovaly postoje tzv. skupiny Hradu, koncentrované okolo prezidentů Masaryka a Beneše. Na jejich stránky přispívala řada tehdejších intelektuálních osobností v čele s Karlem Čapkem. Po ideologické rovině pak měly *Lidové noviny* blízko k národním socialistům. Krom *Lidových novin* pak tato práce vychází i z prvorepublikového týdeníku Ferdinanda Peroutky *Přítomnost*. Z jeho stránek je patrná snaha šéfredaktora o nezávislou žurnalistiku, o analýzy a podrobné komentáře k současnému dění na domácí i mezinárodní politické scéně. Ferdinand Peroutka měl však, stejně jako majitelé *Lidových novin*, dobrý vztah s prezidentem Masarykem, kterému dokonce umožňoval, aby pod různými pseudonymy na stránkách *Přítomnosti* publikoval.

V návaznosti na práci s prameny v podobě dobového tisku, byly zvoleny také archivní prameny. Ty vycházejí z fondu Antonína Hajna, uloženého v Archivu Národního muzea. Antonín Hajn stál totiž po dlouhá léta v čele Tiskového odboru Československé národní demokracie, díky čemuž nabízí jeho archivní fond velké množství materiálů, mapující fungování tohoto stranického orgánu. Nabízí dokonce i přehled vybraných čísel regionálních deníků, spojených s národní demokracií, posléze s Národním sjednocením. Krom toho obsahuje i vybrané knižní publikace,

vydané stranou. I ony se stávají základnou pro popis ideologie Národního sjednocení a jejího předešlého vývoje. Jelikož se práce ve velké míře zabývá analýzou dobového tisku, archivní fond Antonína Hajna pomáhá hlouběji proniknout do této problematiky, zejména z pohledu vývoje popisovaného politického subjektu.

Jedinou prací, která se věnuje popisu Národního sjednocení jakožto svébytné politické strany, je kniha z pera Vladimíra Fice: *Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930-1938*,¹ která byla vydána v roce 1983. Ta je po faktografické stránce obsáhlá, její myšlenkový obsah je však zabarven marxisticko-leninským paradigmatem. Velký prostor se v publikaci dostává popisu postojů Komunistické strany Československa, strana je a priori klasifikována jako fašistická.

Po roce 1989 vznikla řada prací, které se věnují politickému a stranickému systému meziválečného Československa. Mnohé z nich i Československé národní demokracii. Mezi takové lze zařadit příspěvek historika Josefa Tomeše do knihy *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, vydané roku 2008.² Josef Tomeš píše o národní demokracii a Národním sjednocení v úzkém propojení. Práce je svým směřováním spíše historická, obsahuje ale i styčné body týkající se myšlenkových směrů – nacionalismu, šovinismu. Nejnovějším příspěvkem k dějinám Národního sjednocení je disertační práce Jana Mařici, která vznikla v Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně roku 2016. Nese název: *Od národní demokracie k Národnímu sjednocení*.³ Věnuje se především popisu historických souvislostí, detailnímu popisu vztahů mezi jednotlivými politickými aktéry uvnitř Národního sjednocení. Společným jmenovatelem prací Josefa Tomeše a Jana Mařici je skutečnost, že jsou obě psány jako práce historické – popisné a hodnotící. Zabývají se událostmi, mezníky, popisem vztahů, vychází z archivních pramenů. Obě práce

¹ Fic, V.: *Národní sjednocení v politickém systému Československa 1930-1938*. Praha 1983.

² Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. Praha 2008.

³ Mařica, J.: *Od národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Vedoucí práce: Libor Vykoupil. Brno 2016.

však také líčí Národní sjednocení coby součást historie národní demokracie a touto perspektivou ji také hodnotí.

Cílem a ambicí této práce je však vytvoření nikoliv historické, nýbrž politologické studie, která se více než popisu událostí a vztahů, věnuje ideové povaze Národního sjednocení. Klade si klíčové otázky, týkající se ideologického zařazení strany: Bylo Národní sjednocení stranou nacionalistickou, fašizující, nebo fašistickou? Zkoumá stranický program i veřejnou komunikaci s voliči na stránkách dobového tisku. V této práci není Národní sjednocení (mnohdy marginální) součástí popisu vývoje Československé národní demokracie. Diplomová práce si tak za svůj cíl klade vytvoření politologické studie, pojednávající o Národním sjednocení jakožto o samostatné kapitole v dějinách stranického systému meziválečného Československa. Tato práce chce zodpovědět i zmiňovanou otázku jeho ideologické klasifikace. Vladimír Fic (1983) označuje tendenčním pohledem Národní sjednocení za stranu fašistickou, Josef Tomeš (2008) či Jan Mařica (2016) naopak fašizaci i fašismus Národního sjednocení vylučují, avšak nevěnují svou detailní pozornost pouze čtyřletému období jeho existence, nýbrž celému dvacetiletému období existence první republiky. Národní sjednocení silně propojují s národní demokracií. Toto zjednodušení chce předkládaná práce odmítnout.

Vladimír Fic (1983) ve své tendenční práci napsal: „*Nejvýraznějším reprezentantem nebezpečného fašistického trendu se mělo stát právě Národní sjednocení.*“⁴ Označuje Národní sjednocení za fašistické, k čemuž dodává důkazy: „*Kladný poměr k fašistickým diktátorům A. Hitlerovi a B. Mussolinimu vyjádřil Jiří Stříbrný (...) v brožuře Jak zaopatříme lidem práci a chléb?*“⁵ Dále píše o fašistických pozdravech zdviženou pravicí, který členové a příznivci Národního sjednocení před volbami v roce 1935 používali, o pouličních potyčkách příslušníků této strany se svými politickými konkurenty. Zmiňuje také titulování předsedy Karla Kramáře jakožto „vůdce“. Cituje komunistický tisk, který měl k prvomájovému průvodu Národního sjednocení napsat: „*Národně sjednocení byli silní a předvedli obecenstvu na Václavském náměstí nejen veškerou váhu*

⁴ Fic, V.: Národní sjednocení v politickém systému Československa, s. 7.

⁵ Tamtéž, s. 88.

fašistického nebezpečí u nás, ale i okolnost, že se jeho vnější formy a vnější obsah utvářejí přesně podle Hitlerova vzoru.“⁶ Ve Ficově práci je po celou dobu na Národní sjednocení nahlíženo jako na fašistickou stranu, jejíž postavení bylo v rámci meziválečného politického systému kontrastní ke komunistické straně, coby představitelky protifašistického boje.⁷

Historik Josef Tomeš (2008) ve své práci věnované nacionalismu v pojetí Československé národní demokracie a Národního sjednocení píše: „...*nacionalismus, reprezentovaný Československou národní demokracií a posléze Národním sjednocením, byl v souladu s demokracií, pokud se ovšem vyvaroval šovinistických excesů a animozit vůči národnostním menšinám. (...) Národně demokratický nacionalismus byl nacionalismem dykovské provenience. Měl výrazný rozměr mravní a emancipační, směřoval k překonání příznačného nedostatku sebedůvěry českého národa k ideálu národa zdravě sebevědomého, hrdého, ...“⁸ Tomeš posléze uvádí, že se národně demokratický nacionalismus odehrával vždy v mezích demokratického systému a představitelé této strany se měli k demokratismu hlásit i ve svých projevech.⁹*

Historik Jan Mařica (2016) ve své disertační práci dochází k obdobným závěrům jako Josef Tomeš. Tvrdí, že ani Československou národní demokracii ani Národní sjednocení, není možné označovat za fašistické strany. Píše: „*Československá národní demokracie byla levicí (často komunistickou) obviňována z toho, že byla až fašistickou. To znamenalo spíše ideologické pejorativní označení. Národní sjednocení svým vnějškovým projevem, zejména před parlamentními volbami 1935 vzbuzovalo řadu vážných pochybností. Národní demokracie měla jiné představy o formě spojení a také projevu strany. Primárně se orientovala na programovou stránku. K tomu, co bylo ČsND vlastní, přibylo ještě více nacionálního apelu. Nicméně pořád se jednalo o demokratickou platformu a snahu o udržení demokratických pořádků. Volební kampaň v ulicích měla spíše ligistickou formu.*

⁶ Fic, V.: Národní sjednocení v politickém systému Československa, s., s. 91.

⁷ Tamtéž, s. 139.

⁸ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 188.

⁹ Tamtéž.

Její praktikové, spolu se sjednocenou mládeží prováděli akce ne nepodobné cizím (a úspěšným) vzorům z nedemokratických režimů.“¹⁰

Je nutné zdůraznit, že se Tomeš i Mařica ve svých pracích zabývali celkovým historickým vývojem (státoprávní) národní demokracie a Národního sjednocení od roku 1918 až do roku 1938. Perspektivní pohled na vývoj politického subjektu v časovém horizontu dvaceti let skutečně odhaluje především znaky a projevy nacionalismu a demokratismu. Tato práce se však zaměřuje na mnohem užší chronologické období mezi lety 1934-1938, tj. od roku, v němž se zrodila myšlenka vzniku Národního sjednocení, až do období zániku této strany. Jak Tomeš, tak Mařica ve svých shrnutích zmiňují nedemokratické tendence sjednocených v období okolo voleb 1935.

První kapitoly práce se věnují charakteristice politického a stranického systému meziválečného Československa, systému, v jehož politickém i právním rámci se Národní sjednocení nacházelo. Pro tyto účely je vycházeno z československé *Ústavy* z roku 1920,¹¹ dále z politologických publikací od Jiřího Malíře a Pavla Marka: *Politické strany I. (1861-1938)*,¹² Ladislava Cabady a Davida Šance: *Český stranický systém ve 20. století*.¹³ Následuje popis historických souvislostí, které mají za úkol zachytit klíčové politické mezníky, vyjádřit atmosféru ve společnosti a její palčivé problémy. Historický kontext je v daném případě pro tuto práci nezbytný. Politická scéna byla v období třicátých let silně ovlivněna světovou hospodářskou krizí a posilováním totalitních režimů. Základní literaturou pro popis daného celku jsou práce historika Antonína Klimka: *Velké dějiny země Koruny české XIV. (1929-1938)*¹⁴ a dílo *Boj o Hrad 2 (1926-1935)*.¹⁵ Dále pak přehledová kniha z pera historičky Věry Olivové: *Dějiny první republiky*¹⁶ nebo kniha historika Zdeňka Kárníka: *České země v éře první republiky*.¹⁷

¹⁰ Mařica, J.: Od národní demokracie k Národnímu sjednocení, s. 252.

¹¹ Ústava Československé republiky z roku 1920.

¹² Malíř, J., Marek, P.: *Politické strany I. (1861-1938)*. Brno 2005.

¹³ Cabada, L., Šanc, D.: *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň 2005.

¹⁴ Klimek, A.: *Velké dějiny země Koruny české XIV. (1929-1938)*. Praha, Litomyšl 2002.

¹⁵ Klimek, A.: *Boj o Hrad 2. (1926-1935)*. Praha 2017.

¹⁶ Olivová, V.: *Dějiny první republiky*. Praha 2013.

¹⁷ Kárník, Z.: *České země v éře první republiky*. Praha 2003.

Pro otázky výzkumu vztahu Národního sjednocení k ideologiím nacionalismu a fašismu je za potřebí stanovit teoretická východiska v podobě jejich definic. Prostor je věnován také stručným dějinám vzniku nacionalismu, fašismu a nacionálního socialismu v Evropě i v Československu. Definice uvedené v textu vychází z *Oxfordského slovníku světové politiky*, z *Politologického slovníku*. Dějiny, včetně okolností vzniku, ideologií pak vychází primárně z práce historika Iva Pejčocha: *Fašismus v českých zemích*, z díla Miroslava Gregoroviče¹⁸ a Jany Čechurové: *Česká politická pravice*.¹⁹

Po teoretickém úvodu, obsahujícím popis politického a stranického systému, uvedení do historického kontextu, definování nacionalismu, fašismu a nacionálního socialismu přichází na řadu otázky spojené se vznikem Národního sjednocení. Klíčovým prvkem této práce je analýza dobového tisku, na jehož základě jsou popisovány důležité události a zároveň je zachycen i styl, jímž jednotlivé politické subjekty či jejich představitelé komunikují s veřejností. Jakou atmosféru pomáhají ve veřejném prostoru spoluutvářet. Nejde tak o klasický chronologický popis, typický pro historiografii. Tato práce se snaží o mapování událostí, kauz a názorových proudů na podkladě novinových článků. V první řadě se jedná o deníky, jež byly přímo napojeny na Národní sjednocení, *Národní listy* a následně pak tiskoviny vydávané vydavatelstvím Tempo, které bylo ve vlastnictví Jiřího Stříbrného, zejména *Polední list* či *Expres*. Tisk ostatních politických stran je v práci reprezentován deníkem agrární strany *Venkov* či deníkem sociálně demokratické strany *Právo lidu*. Proti stranickému tisku je postaven tisk nestraničný: *Lidové noviny* a týdeník Ferdinanda Peroutky: *Přítomnost*.²⁰

Pozornost je zaměřena i na role vrcholných představitelů strany. Je otázkou, do jaké míry byl Jiří Stříbrný kontroverzní politickou personou? Jaká byla role zkušeného Karla Kramáře v rámci Národního sjednocení? Do jaké míry se dařilo Františku Hodáčovi plnit své osobní ambice? Jak velkým vlivem disponoval poslední z místopředsedů František Mareš? K odpovědi na tyto otázky poslouží již

¹⁸ Gregorovič, M.: Kapitoly o českém fašismu. Praha 1995.

¹⁹ Čechurová, J.: Česká politická pravice: mezi převratem a krizí. Praha 1999.

²⁰ Periodika: Národní listy, Polední list, Venkov a Lidové noviny jsou dostupné v digitalizované archivní podobě na internetových stránkách Moravské zemské knihovny. Zbývající periodika (Expres, Právo lidu, Přítomnost) jsou dostupná v archivní sbírce Národní knihovny České republiky.

zmiňovaný dobový tisk, jenž představí role uvedených politiků v podobě, ve které resonovaly tehdejší československou veřejností. Vedle dobového tisku pak existují obsáhlé biografie Karla Kramáře²¹ i Jiřího Stříbrného.²² Pramenné materiály v souvislosti se Stříbrným a Hodáčem poskytuje také archiv Národní knihovny České republiky.²³

Pro účely této studie jsou komparovány tři politické programy. Politický program Československé národní demokracie z roku 1920,²⁴ neoficiální program Národního sjednocení sepsaný Františkem Hodáčem před volbami v roce 1935²⁵ a Programová usnesení prvního sjezdu Národního sjednocení z roku 1937. Je otázkou, do jaké míry se obsah programů proměňoval v jednotlivých letech. Do jaké míry byl program Národního sjednocení založen na národně demokratických tradicích. Jaká může být interpretace programu v souvislosti s hlavním cílem této práce, kterým je výzkum ideologického postavení strany Národního sjednocení v rámci prvorepublikového politického a stranického systému.

Následující části práce se věnují volbám do Národního shromáždění, jež se v Československu uskutečnily v květnu roku 1935. Zde je směřována pozornost na podobu předvolební kampaně Národního sjednocení, na to, do jaké míry soupeřila se svými politickými konkurenty. Volební kampaň je sledována v tom duchu, jak je zachycena na stránkách dobového tisku. Práce přináší rozbor volebních výsledků, zároveň si všímá vztahu mezi předvolebními očekáváními a reálnými výsledky z perspektivy Národního sjednocení, jeho politických rivalů i z perspektivy nestranického tisku.

Povolební situace s sebou přináší další otázky. Jaké bude další směřování Národního sjednocení? Kdo stane v jeho čele po Karlu Kramářovi? Pozornost je věnována na vnitrostranické problémy, na otázky spojené s vnitřním fungováním strany, s probíhajícím procesem úplného splynutí Československé národní

21 Lustigová, M.: Karel Kramář. Praha 2007.

22 Vykoupil, L: Jiří Stříbrný, portrét politika. Brno 2003.

23 Anonymní autor: Jiří Stříbrný. Portrét politického demagoga a zakladatele nemravného tisku. Praha 1930. Mixa, V., Šádek, V., Till, J.: Dr. Hodáčovi k padesátým narozeninám. Praha 1933.

24 Archiv Národního muzea, fond: Antonín Hajn: Politický program ČsND z roku 1920.

25 Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení. Praha 1935.

demokracie, Národní ligy a Národní fronty. Dojde ke skutečnému sjednocení, nebo k rozkolu? V souvislosti s tímto obdobím je nutné zmínit postoj sjednocených k účasti na vládní koalici. Nadcházející období tzv. Mnichovské krize představí postoj Národního sjednocení k obraně republiky, načež jsou rozebrány okolnosti zániku strany.

1 Politický systém meziválečného Československa

Národní sjednocení je produktem politicko-sociálních procesů a změn, které nastaly po roce 1929.²⁶ Toto období lze historicky pojmenovat jako druhou polovinu „první republiky“. Úvodní část práce se proto zaměří na obecné charakteristiky doby z hlediska ústavně právního, politologického a historicko-sociálního. Tyto charakteristiky poslouží jako přehledový základ pro samotný popis vzniku a existence Národního sjednocení, stejně pak jako východisko, na jehož základě bude možné představit a rozebrat politický program Národního sjednocení v kontextu doby (historicko-sociální kontext), politického systému (politologický kontext) a okrajově také v kontextu ústavního práva „první republiky“ (ústavně-právní kontext).

Politický systém meziválečného Československa je kodifikován v Ústavní listině Československé republiky, která vešla v platnost dne 29. února roku 1920. Účinnosti nabyla dne 6. března téhož roku. Na jejím základě zastupuje zákonodárnou moc na území celé republiky Národní shromáždění, které se skládá ze dvou komor: poslanecké sněmovny a senátu.

V poslanecké sněmovně zasedalo tři sta poslanců, délka mandátu byla šest let. Ústava výslovně stanovuje, že dnem sněmovních i senátních voleb je neděle. Hranicí aktivního volebního práva do poslanecké sněmovny bylo dvacet jedna let, pasivním volebním právem pak disponoval každý občan starší věku třiceti let. Volilo se na základě poměrného volebního systému, který se vztahoval na volby do obou komor Národního shromáždění.²⁷ Rozložení politických sil v senátu a v poslanecké sněmovně spolu proto korespondovalo, což sice neznamená, že volební výsledky do obou komor byly stejné, avšak vládní koalice, opřena o hlasy poslanců, se vždy mohla spolehnout i na odpovídající senátní většinu.

²⁶ Autor práce zvolil jako výchozí rok pro popis procesu vzniku Národního sjednocení rok 1929, učinil tak na základě inspirace historických prací Věry Olivové: *Dějiny první republiky* a Antonína Klimka: *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIII*. Jedná se o rok, v jehož průběhu započala světová hospodářská krize a v Československu se mj. konaly v pořadí třetí (předčasné) volby do Národního shromáždění. To pak zasedalo v daném složení až do roku 1935 (který je již tematickou součástí této práce). O symbolickém významu roku 1929 více v kapitole č. 3: *Politická a sociální situace v letech 1929-1934*.

²⁷ Ústava ČSR z roku 1920.

Senát disponoval sto padesáti členy, délka jejich funkčního období byla osm let. Věková hranice pro aktivní volební právo byla stanovena na dvacet šest let, senátorem se mohl stát československý státní občan, který dosáhl věku pětácti let. Prezident republiky měl právo rozpustit obě sněmovny a vypsat nové volby, nemohl tak učinit pouze v případě, kdy do skončení jeho mandátu zbývalo posledních šest měsíců. Svá politická práva volit a být voleny, získaly na základě zmiňované ústavy z roku 1920 i ženy.²⁸

V období meziválečného Československa platil tzv. systém vázaných kandidátních listin, což v praxi znamenalo, že volič mohl volit pouze jednu stranu a volební lístek nemohl nijak upravovat, nemohl udělovat preferenční hlasy. Systém vázaných kandidátek se projevoval i v parlamentním hlasování, kdy museli všichni poslanci jedné strany hlasovat jednomyslně. V případě, že by jeden z poslanců hlasoval proti své straně, mohl být zbaven svého mandátu, o tom rozhodoval Volební soud.²⁹

Moc výkonnou zastupoval v období československé „první republiky“ prezident spolu s vládou. Hlavou státu se mohl stát občan Československa, který dosáhl věku třiceti pěti let. Prezidentské volby nebyly přímé, prezidenta volily obě komory Národního shromáždění na funkční období sedmi let. Odstavec 4 §58 stanoví, že: „*Kdo byl prezidentem po dvě po sobě jdoucí volební období, nemůže opět zvolen býti, dokud od skončení posledního období neuplyne sedm let; ustanovení toto nevztahuje se na prvního prezidenta Československé republiky.*“³⁰ Ústava myslí také na případ, kdy prezident nebude schopen výkonu své funkce ze zdravotních důvodů déle než šest měsíců. Po dobu indispozice hlavy státu bude Národním shromážděním zvolen jeho náměstek.³¹

Ústava prezidentovi republiky ukládala následující kompetence: zastupuje stát na venek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, je vrchním velitelem ozbrojených sil, vyhláší válečný stav (s předchozím souhlasem Národního shromáždění), svolává obě komory Národního shromáždění, stanovuje počet ministrů, jmenuje je a odvolává.

²⁸ Ústava ČSR z roku 1920.

²⁹ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 23.

³⁰ Ústava ČSR z roku 1920.

³¹ Tamtéž.

Předsedu vlády jmenuje a odvolává, stejně jako ministry, prezident republiky. Členové vlády ze svých členů vybírají náměstka předsedy vlády, který by premiéra zastupoval v době jeho nepřítomnosti. V případě, že by na zasedání vlády nebyl přítomen její předseda ani jeho náměstek, ujme se řízení schůze nejstarší z přítomných ministrů.³²

Ústava dále ukládá, že žádný z ministrů nesmí být členem představenstva či dozorčí rady žádné akciové společnosti ani společnosti s ručením omezením, pokud se tyto organizace zabývají výdělečnou činností.³³

Vláda získává důvěru od Poslanecké sněmovny Národního shromáždění, kde se pro návrh musí vyslovit nadpoloviční většina poslanců. V případě, že by chtěla poslanecká sněmovna vyslovit vládě nedůvěru, bylo ke svolání schůze nutné odevzdat podpisy minimálně sta poslanců.³⁴

Volební zákon v meziválečném Československu ustanovoval volební povinnost, v případě, že se občan nedostavil k volbám, hrozil mu trest. Výjimkou z této povinnosti byli občané starší sedmdesáti let, občané, kteří byli v den volby vzdáleni od místa volby nejméně sto kilometrů, dále občané, kteří disponovali tělesnou vadou a ta jim neumožňovala, aby se dostavili do volební síně. Výjimku tvořili ještě občané, kteří měli v den voleb neodkladné služební povinnosti či občané, jež byli zpožděni dopravní komplikací. Zaměstnavatelé museli upravit v daný den směnu tak, aby mohl každý občan odejít k volbám.³⁵ Vojáci, jakožto příslušníci branných složek státu, a policisté přišli o volební právo v roce 1927.³⁶

Ústavní listina Československé republiky v prvním odstavci §1 garantuje demokratickou formu vlády ve státě. Uvádí se v ní, že jediným zdrojem moci ve státě je lid. Tomu garantuje občanské svobody, svobodu vyznání, svobodu slova, domovní svobodu, petiční právo, rovnost lidí před zákonem či práva majetková.³⁷

³² Ústava ČSR z roku 1920.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Zákon ze dne 29.2.1920, kterým vydává se řád volení do poslanecké sněmovny.

³⁶ Stenoprotokol ze 66. schůze Poslanecké sněmovny Národního shromáždění ze dne 22. března 1927.

³⁷ Ústava ČSR z roku 1920.

Ačkoliv měly podle historika Antonína Klimka politické strany v období „první republiky“ pravděpodobně největší vliv na dění ve státě v rámci celé Evropy, ústava o se o nich vůbec nezmiňuje, tím pádem ani nekodifikuje jejich postavení a roli v republice.³⁸ S tím byla spojena i problematika financování politických stran, v období existence meziválečného Československa totiž nevznikl ani zákon o politických stranách. Ty proto existovaly na základech spolkového a shromažďovacího zákona z roku 1867. Politické strany proto „...nebyly nositelkami právní subjektivity a jejich právní zakotvení v systému se uskutečňovalo spíš politickým nátlakem než právní cestou. (...) Politické strany v průběhu let 1918-1938 natolik vrostly do politického systému, že s ním byly téměř ztotožněny.“³⁹

³⁸ Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české, s. 245

³⁹ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 24.

2 Stranický systém meziválečného Československa

Francouzský politolog Maurice Duverger ve svém díle: *Politické strany* uvádí: „*Multipartismus se často slučuje s neexistencí stran. Země, kde se veřejné mínění tříští do početných, ale nestabilních, efemérních a proměnlivých skupin, není ve skutečnosti země multipartijní: patří spíš do prehistorie stranické politiky*“, *do epochy obecného vývoje, v níž se ještě nerozlišovalo mezi bipartismem a multipartismem, protože tehdy neexistovaly skutečné strany. Tento typ můžeme spojovat s některými zeměmi střední Evropy v letech 1919-1939.*“⁴⁰ Nabízí se otázka, zda bylo meziválečné Československo skutečně multipartijní či zda lze jeho stranickou politiku označit za prehistorickou. V souvislosti s tím je nutným krokem zmapování historického vývoje politických stran na území budoucího Československa.

Existence nejvýznamnějších politických stran v Československu přesahovala časovou délku existence samotné republiky. Strany měly své kořeny už v politice Rakouska-Uherska. Nejstarší českou stranou byla Národní strana (*staročeši – pozn.*), v jejímž čele stál František Palacký a po něm František Ladislav Rieger. Následovala druhá nejstarší česká strana, Národní strana svobodomyšlná (*mladočeši – pozn.*). Koncem 19. století pak vznikaly další politické strany, které už se primárně nezaměřovaly pouze na státoprávní otázky, ale vycházely z politických ideologií, souvisejících s pravicovým a levicovým vnímáním světa. Vznikla tak strana sociálně demokratická dělnická, agrární, křesťansko-sociální, národně sociální, radikálně pokroková a další. Tyto strany se se vznikem Československé republiky transformovaly, alespoň pomocí změny názvu, do nově vzniklého, republikánského státu. V nově vzniklé republice se však etablované strany musely vyrovnat se změnou svých pozic. Zatímco v monarchii bylo jejich působení spíše negativistické, opoziční, v novém státě musely převzít odpovědnost za jeho existenci a další vývoj.⁴¹

Z důvodu historické kontinuity existence stran se lze přiklonit k definování stranického systému „první republiky“ jako systému multipartijního. Ač

⁴⁰ Duverger, M.: *Politické strany*, s. 253.

⁴¹ Cabada, L., Šanc, D.: *Český stranický systém ve 20. století*, s. 25.

v Rakousku-Uhersku ani v Československu nemohly existovat politické strany na základě speciálního zákona o politických stranách, tradice politických formací sahá až do roku 1848. Již před vznikem Československa zde tedy existovala řada etablovaných stran, což vyvrací Duvergerova slova o prehistorické epoše politických stran, o období vývoje, během něhož v daném státě politické strany ještě neexistovaly.⁴² Duverger proto popisovanými „některými zeměmi střední Evropy v letech 1919-1939“⁴³ pravděpodobně nemyslel případ Československa.

Politologové Ladislav Cabada a David Šanc potvrzují výše uvedené, když označují politický systém „první republiky“ za „*multipartistický*“.⁴⁴ Za příčinu tohoto jevu označují skutečnost, „...že byl tento systém ‚násilně‘ složen z několika dosud samostatně se vyvíjejících stranických soustav.“⁴⁵ Československo se totiž skládalo z částí, které před rokem 1918 tvořily předlitavskou i zalitavskou část Rakouska-Uherska. Zatímco se v Předlitavsku díky volebním reformám podařilo vytvořit systém politických stran, v Zalitavsku do roku 1918 nikdy nedošlo k úplnému aplikování všeobecného volebního práva.⁴⁶

Pojem multipartismu lze v kontextu meziválečného Československa doplnit o další definiční pojem, tím je multinacionalita. Republika byla totiž složena z vícera národností, vedle národa československého zde žily také národnostní menšiny: Němci, Maďaři, Rusíni, Židé a Poláci (*národnosti jsou seřazeny sestupně podle počtu obyvatel – pozn.*). Každá národnost si s sebou do nově vzniklého státu „přinesla“ svůj vlastní stranický systém, což platí zejména u bývalých částí Předlitavska. Pozadu ovšem nezůstaly ani národnosti, které před rokem 1918 patřily pod tu část monarchie, která byla řízena z Budapešti.

Jako příklad toho, že stranický systém československé „první republiky“ byl skutečně extrémně multipartistický a multinacionální, lze uvést následující: Existovalo zde hned několik sociálně demokratických stran, první československá (Československá sociálně demokratická strana dělnická), druhá německá

⁴² Duverger, M.: Politické strany, s. 253.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 21.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, s. 22.

(Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik), třetí maďarsko-německá (Magyar és Német Szocialdemokrata Párt), čtvrtá sociálně demokratická strana pak existovala v Podkarpatské Rusi. Obdobné to bylo i se stranami maloroľnickými a se stranami lidovými, resp. křesťansko-sociálními.⁴⁷

Práce politických historiků Jiřího Malíře, Pavla Marka a jejich kolektivu: *Politické strany I. (1861-1938)*⁴⁸ už ve svém obsahu dokládá, jak velkou stranickou rozštěpeností meziválečné Československo trpělo. Konglomerát stran je tvořen ze subjektů českých, slovenských, německých, karpato-německých, maďarských, polských, rusínských a židovských.⁴⁹

Problematická je otázka „Čechoslovakismu“ v rovině politických stran. Existovaly zde strany, které lze označit jako dominantně české, ale v jejich názvech se objevoval přívlastek „československá“. To se týká například Československé sociálně demokratické strany dělnické nebo Československé národní demokracie. Jako příklad nacionální nejednotnosti Čechů a Slováků v rámci „Čechoslovakismu“ lze uvést existenci dvou lidových stran, jedné české, Československé strany lidové a jedné slovenské, Hlinkovy slovenské ľudové strany. „*Jedinou skutečně ,československou' meziválečnou politickou stranou (...) byla Komunistická strana Československa, které byla její ,vnitrostátní internacionálnost' nadiktována Komunistickou internacionálou a Sovětským svazem.*“⁵⁰

2.1 České politické strany

Odborový rada ministerstva zahraničních věcí a pozdější šéfredaktor měsíčníku *Zahraniční politika* Josef Chmelař⁵¹ rozdělil v roce 1926 politické strany do čtyř hlavních proudů: liberalistického, agrárního, socialistického a konzervativně-katolického.⁵²

47 Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., 963.

48 Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I.

49 Tamtéž, s. 6-7.

50 Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 23.

51 Dejmek, J.: Diplomacie Československa, Díl II., s. 098

52 Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 245

V úvodu kapitoly již bylo zmíněno, že velká část českých politických stran disponovala ve svém názvu přívlastkem „československá“. Tyto subjekty však můžeme označovat jako strany české, protože jejich politické elity pocházely ve většině případů právě z Čech, popřípadě z Moravy.⁵³

Český stranický systém byl v meziválečném Československu přijat jako dominantní, což vycházelo i z početní převahy tamního obyvatelstva nad menšinami. Politický život „první republiky“ byl tak z velké části ovlivňován a řízen politiky, kteří měli politické zkušenosti ještě z dob Rakouska-Uherska. Po vzniku republiky totiž nedošlo k výměně politických elit, v čele svých stran tak stáli dlouhou dobu Karel Kramář, Václav Klobučák i Antonín Švehla.⁵⁴ Politologové Ladislav Cabada a David Šanc upozorňují na skutečnost, že ve třech případech z období mezi lety 1918-1938, bylo jedinou příčinou k výměně stranických elit jejich úmrtí, zmiňují zde případy Antonína Švehly (1933), Karla Kramáře (1937) a Andreje Hlinky (1938).⁵⁵ U posledních dvou uvedených předsedů stran si lze povšimnout letopočtů úmrtí, 1937 a 1938, kdy se jedná o poslední dva roky existence „první republiky“. Lze tedy konstatovat (*zvláště u osoby Karla Kramáře – pozn.*), že politické elity z období monarchie, významným způsobem ovlivňovaly veřejný život Československé republiky po celé dvacetileté období její existence.

Stabilita stranického systému a politických elit, byla podpořena existencí systému vázaných kandidátních listin a s nimi spojeného Volebního soudu (*viz kapitola 1. Politický systém meziválečného Československa – pozn.*).⁵⁶

Ve dvacátých letech existovala neústavní, mimoparlamentní skupina, označovaná termínem „pětka“. V jejím rámci se spolu neformálně scházeli představitelé pěti českých nejvýznamnějších politických stran, kteří spolu domlouvali a koordinovali nejruznější politická rozhodnutí, například personální obsazení vládních kabinetů či návrhy jednotlivých zákonů. Jednalo se o zástupce agrárníků, sociálních demokratů, národních demokratů, národních socialistů a lidovců. „Pětka“ vznikla v období úřednické vlády Jana Černého, v této první etapě své strany zastupovali

⁵³ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 22.

⁵⁴ Tamtéž, s. 23.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

následující političtí představitelé: Antonín Švehla, Rudolf Bechyně, Alois Rašín, Jiří Stříbrný a Jan Šrámek. Rašín, který zemřel na následky atentátu 18. února 1923, byl v „pětce“ nahrazen Karlem Kramářem. Tato neústavní skupina politiků přestala existovat až na zásah prezidenta republiky Tomáše Garrigue Masaryka.⁵⁷

Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, tj. strana agrární, byla v období „první republiky“ neúspěšnější politickou stranou. Její představitelé stáli v čele osmi vládních kabinetů (*Antonín Švehla v čele tří vlád, František Udržal a Jan Malypetr v čele dvou vlád, Milan Hodža v čele jedné vlády – pozn.*). V roce 1909 byl předsedou strany zvolen Antonín Švehla, který ve funkci zůstal až do své smrti v roce 1933. Poté zůstala pozice dva roky neobsazena, až v roce 1935 byl za Švehlova nástupce zvolen Rudolf Beran, bývalý tajemník výkonného výboru strany.⁵⁸

Klíčovou ideologií strany byl tzv. „agrarismus“, neboli „idea agrární demokracie“. Ta představuje druh politického, sociálního a ekonomického myšlení, které „*zdůrazňuje úlohu rolníka jako živitele národa.*“⁵⁹ Perspektivou agrárníků bylo zemědělství vnímáno jako nejdůležitější složka národního hospodářství a selský stav pak „*...jako pilíř národní pospolitosti*“.⁶⁰ Strana se ztotožňovala s národními tradicemi, které vycházely z národně obrozeneckého pojetí dějin.⁶¹ V tomto pojetí historie byl český sedlák (*resp. vesničan, venkovan – pozn.*) prototypem hybatele národního obrození.

Agrární strana se nacházela v pravé části politického spektra, řadí se mezi strany liberální a pokrokové. Nejsilnější voličskou základnu měla u venkovského obyvatelstva. Stranickým tiskem byl reprezentován deníkem *Venkov*.

Československá sociálně demokratická strana dělnická, byla další z významných a státoporných stran v meziválečném Československu. Zvítězila v prvních volbách do Národního shromáždění v roce 1920, následujícího roku se však od strany odštěpilo komunistické křídlo, které v čele s Bohumírem Šmeralem založilo

⁵⁷ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 28.

⁵⁸ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 562.

⁵⁹ Tamtéž, s. 556.

⁶⁰ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I. s. 556.

⁶¹ Tamtéž.

Komunistickou stranu Československa. Sociální demokraté dosáhli na pozici předsedy vlády v průběhu „první republiky“ dvakrát, v obou případech se jednalo o vlády Vlastimila Tusara.

Sociální demokracie byla stranou internacionální, socialistickou a antiklerikální. Na škále voličského elektorátů „vlastníci – pracující“, se její voličská základna skládala především z pracujících.⁶² V čele strany stál od roku 1917 František Němec, který byl v roce 1925 nahrazen odborářem Antonínem Hamplem. Se stranou sympatizoval i prezident Masaryk, který si však přál, aby v čele sociální demokracie stanul více charismatický předseda.⁶³

Program sociální demokracie směřoval k vytvoření demokratického socialismu. V období světové hospodářské krize se sociální demokraté inspirovali ekonomickým programem amerického prezidenta Roosevelta, známého pod názvem *New Deal*. Tento keynesiánský program odmítal deflační politiku a „...vyslovoval se pro politiku, levných peněz“.⁶⁴

Tiskový orgán strany vydával jako hlavní stranická periodika deníky *Právo lidu* a *Večerník Práva lidu*.⁶⁵

Československá strana lidová se řadila mezi strany politického středu.⁶⁶ Historik Antonín Klimek v souvislosti s lidovou stranou polemizoval s již zmiňovaným Josefem Chmelařem, který ve svém dělení politických stran do čtyř hlavních proudů zmínil proud konzervativně-katolický. S tím Klimek nesouhlasí a tvrdí, že „*V českých zemích totiž vysloveně konzervativní strana nevznikla – což bylo evropské unikum – a v křesťanských, katolických stranách nakonec převládl proud křesťanskosociální, takže lidová strana se řadila ke středu.*“⁶⁷

Na rozdíl od zbývajících stran „pětky“, měli lidovci dlouhou dobu odlišný názor na vznik samostatné republiky. Byla to právě tato katolická strana, která do posledních

⁶² Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 21.

⁶³ Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 246.

⁶⁴ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 690.

⁶⁵ Tamtéž, s. 700.

⁶⁶ Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 245.

⁶⁷ Tamtéž.

dní podporovala zachování monarchie. Předsedou Československé strany lidové byl po celé období „první republiky“ Jan Šrámek, který byl také mnohonásobným členem vládních kabinetů. Byl to právě on, kdo dokázal tuto katolickou stranu transformovat do demokratické, republikánské a státotvorné podoby. Díky jeho údajnému klidu, trpělivosti a politické inteligenci, se mohli lidovci podílet takřka na všech prvorepublikových vládách.⁶⁸

Další z pěti českých, významných a státotvorných stran je Československá strana socialistická, od roku 1926 Československá strana národně socialistická. Jednalo se o „prohradní“, levicovou a pokrokovou stranu, v jejímž čele stál Václav Klofáč. Dalšími výraznými osobnostmi národně socialistické strany byli: Jiří Stříbrný, Edvard Beneš, který do strany vstoupil v polovině dvacátých let, dále pražský primátor Petr Zenkl či političky Fráňa Zemínová a Františka Plamínková.⁶⁹

V otázkách zahraniční politiky podporovali národní socialisté koncepci Edvarda Beneše.⁷⁰

V oblasti hospodářské politiky měla strana za cíl radikální restrukturalizaci společnosti z kapitalistické na socialistickou. Vrcholem jejich snažení mělo být odstranění soukromého vlastnictví. Vyvlastňování však, na rozdíl od komunistů, prosazovali s podmínkou náhrady pro původního majitele výrobních prostředků. Správa společného vlastnictví měla podle národních socialistů fungovat na družstevní bázi.⁷¹

Pátou československou státotvornou stranou byla Československá národní demokracie, na jejíchž základech vzniklo v roce 1935 Národní sjednocení. Z tohoto důvodu je charakteristika a historie národně demokratické strany součástí páté kapitoly této práce s názvem: *Vznik Národního sjednocení*.

Nejsilnější československou protistátní a revoluční stranou byla Komunistická strana Československa (*s výjimkou voleb z roku 1935, ve kterých zvítězila Sudetoněmecká strana – pozn.*). Ta vznikla v roce 1921 odštěpením ze sociální

⁶⁸ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 65-66.

⁶⁹ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 766-767.

⁷⁰ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 51.

⁷¹ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 766.

demokracie. Komunisté byli silně napojeni na Komunistickou internacionálu a na Sovětský svaz. Ústřední postavou vzniku strany byl bývalý předseda sociálně demokratické strany Bohumír Šmeral.⁷²

Doplňující volby v roce 1923 na Podkarpatské Rusi demonstrovaly sílu komunistické strany především v chudších a vyloučenějších oblastech republiky. Ve volbách do Národního shromáždění v roce 1925, se stali komunisté druhou nejsilnější stranou.⁷³

V roce 1929 započala se započal proces bolševizace strany, s podporou Stalina se do čela KSČ dostali „karlíňští hoši“, tzn. generace mladých a radikálních politiků v čele s Klementem Gottwaldem.⁷⁴

⁷² Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 42.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž, s. 45.

3 Politická a sociální situace v letech 1929-1934

„*Celý svět se znovu ocitl v pohybu.*“⁷⁵ Tak popisuje dynamiku a význam roku 1929 historička Věra Olivová. Tento letopočet můžeme vnímat jako bod zlomu v dějinách meziválečného Československa, potažmo i v dějinách meziválečného světa. Po první světové válce, kdy se státy vyrovnávaly s důsledky ozbrojeného mezinárodního konfliktu, následovala éra demokratizace, stabilizace a prosperity.

Dne 24. října roku 1929 došlo ke krachu na newyorské burze, čímž byla započata světová hospodářská krize. Její důsledky můžeme v dlouhodobějším horizontu rozdělit mimo jiné na sociální a politické. V Československu se nejprve projevila v agrární oblasti, kdy došlo k velkému poklesu cen zemědělských produktů. K plnému rozsahu se rozmohla až ve druhé polovině roku 1931, kdy silně zasáhla průmysl. S hospodářskou krizí je pak spjat problém nezaměstnanosti. Evropské státy chtěly chránit své národní ekonomiky, proto se rozmohla opatření na obranu národních trhů, například cla či celní unie.

Zmíněnou nezaměstnanost se rozhodla využít v rámci své propagandy Komunistická strana Československa. Uvnitř komunistické strany došlo po pátém sjezdu konaném v roce 1929 k bolševizaci, do čela strany se postavilo radikální křídlo v čele s Klementem Gottwaldem. A byl to právě on společně s Antonínem Zápotockým, kdo organizoval stávky a protesty v oblastech nejvíce zasažených hospodářskou krizí. Za všechny případy lze uvést stávky v Mostě a v Kladně. Za osobní organizaci mostecké stávkové akce dostali Gottwald se Zápotockým uznání ze Sovětského svazu, protože sovětským pohledem se mělo jednat o doposud nejvýznamnější třídní vystoupení v celé Evropě. Komunisté se organizací těchto akcí snažili reagovat na palčivý problém nezaměstnanosti a získat tím širší podporu veřejnosti.⁷⁶

Vedle problémů spojených spíše s ekonomikou se v Evropě, nevyjímaje Československa, začaly výraznou měrou šířit nacionalistické tendence. Jednotlivé státy chtěly chránit své trhy, vedle toho docházelo ke střetům uvnitř

⁷⁵ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 157.

⁷⁶ Tamtéž, s. 169.

mnohonárodnostních států, kde se pod vlivem nacionalismu začalo stupňovat napětí. V souvislosti s nárůstem podpory Hitlerovy NDSAP v Německu rostla síla vlny antisemitismu. Ideologie nacionalismu získávala na popularitě napříč celou Evropou. Mnohým sloužil jako vzor italský fašistický diktátor Benito Mussolini, který byl premiérem své země již od roku 1922. I Československo řešilo v roce 1926 problémy s fašismem, tehdy se jednalo o případ připravovaného státního převratu, vedeného generálem Radolou Gajdou. V Německu se o několik let později, tj. v roce 1933 dostal k moci již zmiňovaný Adolf Hitler. Již v době plného propuknutí hospodářské krize však existoval Hitlerův spis „Mein Kampf“ (*druhá část byla vydána v roce 1926 – pozn.*). Sám Hitler měl za sebou nepovedený pokus o státní převrat.

Na základech nacionalismu vznikly dvě radikální ideologie – obě velmi příznačné pro období třicátých a čtyřicátých let dvacátého století – fašismus a nacismus (*problematice obou ideologií se podrobněji věnuje kapitola číslo 2 – pozn.*). Rozmach těchto politických směrů můžeme označit za hlavní politický důsledek hospodářské krize.

3.1 Československá politická scéna před vznikem Národního sjednocení

V průběhu práce byl již několikrát zmíněn rok 1929 jako bod zlomu, od něhož lze začít psát historii vzniku Národního sjednocení. V Československu vládla od října roku 1926 až do roku 1929 tzv. panská koalice, kterou tvořily středové a pravicové subjekty. Nejsilnější vládní stranou byla Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu (*tj. strana agrární – pozn.*), její předseda Antonín Švehla stál zároveň v čele vlády a to do 1. února roku 1929, kdy podal demisi kvůli svému neustále se zhoršujícímu zdravotnímu stavu. Do čela kabinetu se po Švehlovi postavil další představitel agrární strany a dosavadní ministr národní obrany František Udržal.

Druhou nejsilnější stranou v panské koalici byla strana lidová v čele s Janem Šrámkem, dále pak strana živnostensko-obchodnická, kterou reprezentovali Rudolf Mlčoch s Josefem Najmanem.⁷⁷

⁷⁷ Olivová, Věra: Dějiny první republiky, s. 315-316.

Vedle českých stran, se na složení této koalice podílely také německé strany, konkrétně Německý svaz zemědělců a Německá křesťansko-sociální strana lidová. V čele prvního zmíněného subjektu stál Franz Spina, v čele německých lidovců pak Karl Hilgenreiner. Ve vládě zasedali mezi lety 1927-1929 také zástupci Hlinkovy slovenské ľudové strany. Ministrem zahraničí Švehlovy a posléze Udržalovy vlády byl Edvard Beneš. Ten byl členem opoziční strany národně socialistické, avšak ve vládě nepůsobil jako nominant této strany.

V průběhu období, během něhož vládla panská koalice, se uskutečnily komunální volby v roce 1927 a rok na to volby zemské. V obou případech skončily volby úspěchem a posílením preferencí opozičních stran, které získaly v zemských volbách celkově 3, 383 milionů hlasů, zatímco vládní strany volilo „pouze“ 3, 091 milionů občanů. Historik Antonín Klimek však upozorňuje na skutečnost, že i v těchto volbách zvítězila pravice nad levicí. Uvádí, že zatímco občanské strany volilo 3, 798 občanů, socialistické strany obdržely o necelý milion hlasů méně (2, 676 milionů – pozn.).⁷⁸ Nejsilnější stranou v zemi české se stali národní socialisté.⁷⁹

Vládní strany chtěly předčasné volby, aby využily stále ještě rostoucí ekonomiky. Oprávněně se totiž domnívaly, že by neustále pokračoval trend rostoucích preferencí u levicových stran a řádný termín voleb v roce 1931 by pro panskou koalici mohl znamenat odchod do opozičních lavic. Vypsání předčasných voleb se ve vládních kruzích obávala především strana lidová. Svůj názor ovšem strana přehodnotila, jelikož rok 1929 byl rokem velkých oslav patrona českých zemí svatého Václava (*tisíc let od vraždy knížete – pozn.*). Lidovci věřili, že se tento křesťanský svátek promítne i do jejich volebních výsledků.⁸⁰

Vítězem předčasných voleb se stala opět agrární strana se ziskem 15 % hlasů, na druhém místě se umístili českoslovenští sociální demokraté, kteří obdrželi 13 % hlasů, za nimi následovali národní socialisté (10,4 %), komunisté (10,2 %), lidovci

⁷⁸ Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek XIII. 1918-1929, s. 638.

⁷⁹ Tamtéž, s. 637-641.

⁸⁰ Kárník, Z.: České země v éře První republiky, Díl 1. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 550-553.

(8,4 %), němečtí sociální demokraté (6,9 %), autonomistický blok (5,8 %), národní demokraté (4,9 %), živnostníci (3,9 %) a další strany s menšími volebními zisky.⁸¹

Na základě volebních výsledků by dosavadní strany panské koalice nesložily většinový kabinet, muselo proto dojít ke hledání širšího konsenzu. Na tvorbě vlády se ze zdravotních důvodů nemohl podílet Antonín Švehla a to bylo jedním z důvodů, proč výraznou měrou vzrostl vliv prezidenta Masaryka. Ten se snažil docílit toho, aby se nejprve vytvořilo silné jádro tvořené agrárníky, sociálními demokraty, národními socialisty a lidovci. Tyto strany si měly domluvit programové priority a poté začít jednat s menšími stranami, například s národními demokraty či s živnostenskou stranou. A tak se také stalo. Druhá vláda Františka Udržala vstoupila do politických dějin jako tzv. vláda široké koalice.⁸²

Jak z názvu koalice vyplývá, jednalo se o seskupení stran z obou stran politického spektra. Ve vládě nakonec kromě zmíněných agrárníků, sociálních demokratů, národních socialistů a lidovců objevili také národní demokraté, živnostníci, němečtí sociální demokraté a němečtí agrárníci. Těžištěm politické činnosti této vlády byla hospodářská a sociální opatření, která měla vést ke zmírnění důsledků ekonomické krize. S postupným sílením krize hospodářské rostla síla protestních a stávkových akcí pořádaných komunistickou stranou, na území Čech hned dvě z nich vyústily ve střelbu četnictva do organizovaných průvodů. V roce 1930 se jednalo o události v Radotíně u Prahy a o rok později o události ve Frývaldě a v Duchcově, kde došlo k úmrtí čtyř dělníků. K obdobným událostem docházelo i na Slovensku (v Košútech byli zabiti tři dělníci).⁸³

Vedle potlačování komunistických stávkových akcí, se Udržalova vláda zaměřila také na boj proti fašistům. Po nacionalistických demonstracích byli zbaveni mandátů poslanci Gajda, Pergler, Stříbrný, kteří zastupovali Ligu proti vázaným kandidátkám.⁸⁴ Jména uvedených politiků byla i v předešlých letech úzce spjata s fašismem.

⁸¹ Český statistický úřad: www.csu.cz ze dne 10. 11. 2018.

⁸² Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české, Svazek XIV. 1929-1938, s. 22-25.

⁸³ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 178-180

⁸⁴ Tamtéž, s. 180

V roce 1932 podala Udržalova vláda demisi, sestavením nové vlády byl pověřen další z čelních představitelů agrární strany – Jan Malypetr. Stranické složení Malypetrovy koalice kopírovalo tu předešlou, výraznou změnu však přineslo programové prohlášení vlády. To se opíralo o hlavní principy sociálně demokratického a národně socialistického programu. Historička Věra Olivová tvrdí, že se na sociálně demokratickém programu podílel prezident Masaryk a na tom národně socialistickém Edvard Beneš (*ten byl však na rozdíl od Masaryka členem národně socialistické strany – pozn.*).⁸⁵

Na základě nového programového směřování, vláda začala rozvíjet snahy o regulaci trhu. Prosadila tzv. nařizovací zákon, který jí umožňoval pomocí nařízení ovlivňovat národní hospodářství a činnost trhu. Na základě tohoto zákona vydala Malypetrova vláda 240 regulačních nařízení.⁸⁶ V lednu roku 1934 pak vláda devalvovala československou korunu. Tyto kroky, které můžeme dnešní ekonomickou terminologií označit za intervencionistické, popř. keynesiánské, velmi znepokojovaly vládní národní demokraty. V národně demokratické straně totiž již od jejího vzniku figurovalo vlivné průmyslnické křídlo v čele s Františkem Xaverem Hodáčem. Od roku 1919 měla strana velmi liberální hospodářský program vypracovaný Aloisem Rašínem. A na základě výše popsaného nemohla spolupráce vlády s národními demokraty pokračovat. V roce 1934 tak Československá národní demokracie opustila Malypetrovu vládu široké koalice. V té době zbýval rok do řádného termínu parlamentních voleb.

3.2 Shrnutí – politická situace na prahu roku 1935

Období mezi lety 1929-1934 můžeme souhrnně charakterizovat jako období hospodářské krize a sociálních problémů, které přerostly do roviny problémů politických. Nezaměstnanost, protesty a stávky, vedle nich pak rostoucí nacionalismus a radikalismus v celé společnosti. V Československu začíná vedle problémů sociálně-ekonomických vyvstávat také problém s národnostními menšinami. To všechno se odehrává na pozadí evropských a světových událostí, kdy se k moci dostávají diktátoři. V době, kdy národní demokraté opouštějí vládu

⁸⁵ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 182

⁸⁶ Tamtéž.

široké koalice Jana Malypetra, v sousedním Německu už rok vládne NSDAP a Adolf Hitler, jehož charisma a rostoucí popularita, se rozšířila i na území Československa a začala oslovovat mnohé příslušníky německé menšiny. Reakce většinové společnosti v Československu však nebyla „...antidemokratická, ale přesto se zde extremistické tendence začínají prosazovat.“⁸⁷

Na rok 1935 se chystají v pořadí čtvrté parlamentní volby v Československu. To všechno v době krize, kdy navíc československá politika přišla o jednu z jejích nejvýznamnějších tváří – o trojnásobného předsedu vlády Antonína Švehlu, který po dlouhé nemoci zemřel 13. prosince roku 1933.

Rok 1935 nakonec nepřináší pouze volby do Národního shromáždění, ale i volby prezidentské. Československá republika tak brzy po Švehlově úmrtí přijde po sedmnácti letech o „prezidenta zakladatele“ ve svém čele. Generace zakladatelů státu a politických autorit stárne (Masaryk, Kramář, Klofáč). Z tzv. mužů 28. října v této době žijí již jen tři – Soukup, Stříbrný a Šrobár. Nastal čas pro postupnou generační výměnu politiků. Po roce 1929 se v pohybu ocitl celý svět a dění v Československu je tomu důkazem.

⁸⁷ Müller, J.: Radikalizace pražských studentů, s. 27

4 Nacionalismus a fašismus

4.1 Nacionalismus a jeho definice

Jedním z cílů této práce je ideologické zařazení Národního sjednocení k patřičným politickým a myšlenkovým proudům, právě proto je v této kapitole nutné komparovat definice daných ideologií a následně je interpretovat tak, aby na jejich základě bylo možné, v porovnání se stranickým programem a s jednotlivými politickými postupy, objektivní přiřazení odpovídajících ideologií k Národnímu sjednocení.

Definovat pojem „nacionalismus“ je velmi obtížné, protože se význam tohoto pojmu liší podle teritoria a zároveň se mění v čase. *Oxfordský slovník světové politiky* začíná definování nacionalismu odkazem na rok 1920, ve kterém byla založena Společnost národů s dvačtyřiceti členy. Byla to právě tato mezinárodní organizace, která nastolila nový usus, podle něhož jsou národní státy jedinou legální formou státu. *Oxfordský slovník* dále zmiňuje vznik nových států ve střední a východní Evropě, které svou nacionalitu opíraly o historické argumenty. Právě existence těchto nových států inspirovala historiky, Carltona Hayese a Hanse Kohna, k výzkumu kořenů nacionalismu.⁸⁸

Hayes a Kohn tvrdí, že navzdory historické argumentaci o dávných národních identitách, je nacionalismus výtvorem konce 18. století, s tím, že prapůvod nacionalismu je spojen se sekularizací společnosti, k té docházelo nejprve v období renesance, ve větší míře pak v období osvícenství. Velkou spouštěcí silou má vznik nacionálního myšlení a nacionalismu samého se dvěma revolucemi – americkou a francouzskou.⁸⁹

K zásadnímu obratu ve vnímání pojmu „nacionalismus“ došlo po roce 1945. Ideologie byla příliš zatížena počínáním německé nacionálně socialistické strany, v jejímž čele stál Adolf Hitler.⁹⁰ Svět se poté, podle autorů *Oxfordského slovníku světové politiky*, rozdělil do dvou táborů v čele s hegemony – Sovětským svazem a

⁸⁸ Oxfordský slovník světové politiky, s. 532.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Definice a vznik nacionálního socialismu jsou v této práci rozepsány podrobněji v podkapitolách 4. 4 a 4. 5.

Spojenými státy americkými, což společně dohromady znamenalo konec dosavadního pojetí a vnímání nacionalismu.⁹¹

Již zmiňovaný Hans Kohn definuje nacionalismus jako „*politické přesvědčení, které představuje základ soudržnosti moderních společností a legitimizuje jejich nárok na autoritu*“.⁹²

*Politologický slovník*⁹³ se s *Oxfordským slovníkem světové politiky* shoduje na obtížnosti definování pojmu „nacionalismus“ kvůli jeho nejednoznačnosti. Uvádí k němu následující: „...nepředstavuje ucelenou ideologii ve smyslu propracovaného souboru vzájemně propojených idejí a hodnot.“⁹⁴ Podle autorů *Politologického slovníku* je však určitým pojátkem nacionalismu „*přesvědčení, že národ nebo všechny národy si mají vládnout samy*“.⁹⁵ Nacionalismus může být historickou perspektivou vnímán i poněkud schizofrenně,⁹⁶ protože se v dějinách „...*prolíná všemi ideologiemi*...“⁹⁷

Při definování nacionalismu je nezbytné, teoreticky vymežit pojmy „národ“ a „stát“. Zatímco národ lze vymežit jako „*kulturní entitu, trvalou skupinu lidí spojených společnými hodnotami a tradicemi, zejména jazykem, dějinami a mnohdy i náboženstvím, kteří obvykle žijí v témže zeměpisném prostoru*“.⁹⁸ Podle nacionalistů je pak lidstvo na národy klasifikováno zcela přirozeně. Vedle toho existuje také stát, který není kulturní entitou, ale politickým konstruktem, institucí. Nacionalisté v obecné rovině „*usilují o to, aby se pojmy národ a stát co nejvíce*

⁹¹ Oxfordský slovník světové politiky, s. 532.

⁹² Kohn, Hans. 2003. Nacionalismus. In: Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů. Ed. Miroslav

Hroch. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 87–99.

⁹³ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: Politologický slovník. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001.

⁹⁴ Tamtéž, s. 135.

⁹⁵ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: Politologický slovník, s. 135.

⁹⁶ S myšlenkou schizofrenie nacionalismu přišel britský politolog Andrew Heywood, který dále tvrdí, že v průběhu dějin se nacionalismus vykrusoval v souvislosti s pravíci i s levicí. Následně jej pak přejímaly strany demokratické, pokrokové a vedle nich i strany autoritářské. I tato okolnost přispívá k obtížnějšímu definování pojmu „nacionalismus“ (Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: *Politologický slovník*, s. 135.).

⁹⁷ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: Politologický slovník, s. 135.

⁹⁸ Tamtéž.

*překrývaly. Proto klade požadavek, aby každý národ byl sdružen v politické organizaci s právem na sebeurčení.“*⁹⁹

Nacionalismem se zabýval také filozof, sociolog a kulturní antropolog Ernest Gellner. Ten jej označuje za produkt průmyslové společnosti¹⁰⁰ a ve svém bádání došel k závěrům, že: „*Je to nacionalismus, který plodí národy, a nikoli obráceně.*“¹⁰¹ Národy podle něho nejsou přirozené, v lidských hlavách jsou vytvářeny až na základě sociálního konstruktů, kterým je ideologie nacionalismu. Ta ovlivňuje výchovu jedince, který pak národy považuje za přirozené: „*Člověk bez národnosti odporuje uznávaným kategoriím a vyvolává odmítnutí.*“¹⁰²

Ernest Gellner také vyjádřil své přesvědčení, že „*...nacionalismus se objevuje pouze v prostředích, v nichž existence státu je již velmi silně pokládána za samozřejmou.*“¹⁰³ Tím mj. představuje myšlenku, která je prakticky totožná s Hanzem Kohnem či s kolektivem autorů *Politologického slovníku*. Jedná se o to, že nacionalismus slučuje dva pojmy, „národ“ a „stát“, do jediného. Vytváří tím v řadách lidí nevědomé představy o historickém a přírodou daném původu národů jakožto odvěkových společenství lidí. Citované vědecké autority se shodují v tom, že nacionalismus je produktem konce 18. století, Gellnerovými slovy je pak synonymně označován za produkt průmyslové společnosti. V oblasti chronologie se tedy citované slovníky i monografie shodují.

4.2 Druhy nacionalismu

Politologický slovník klasifikuje nacionalismus do čtyř ideových směrů. Prvním z nich je Konzervativní nacionalismus. Jeho příznivci nacionalismus vnímají jako prostředek k ochraně tradic, hodnot i státních institucí. Snaží se jeho prostřednictvím upevňovat společenskou stabilitu. Za jeho hlavní cíl lze označit „*...udržování národní jednoty podporováním vlastenectví a hrdosti na svůj národ, především proti idejím třídní solidarity socialistů a třídního boje komunistů.*“¹⁰⁴

⁹⁹ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: *Politologický slovník*, s. 135.

¹⁰⁰ Gellner, E.: *Národy a nacionalismus*, s. 51.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 67.

¹⁰² Tamtéž, s. 17.

¹⁰³ Tamtéž, s. 15.

¹⁰⁴ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: *Politologický slovník*, s. 136.

Největších úspěchů dosahují konzervativní nacionalisté se svými myšlenkami v dobách ohrožení národní suverenity, například v případě hrozícího válečného konfliktu. V těchto krajních případech s sebou do společnosti může přinášet netoleranci nebo dokonce legitimizaci rasismu a xenofobie.¹⁰⁵

Liberální nacionalismus je považován za historicky nejstarší formu nacionalismu. Datuje se ke konci 18. století, kdy ve Francii probíhala revoluce. Podle liberálních nacionalistů by měla být politická moc odvozená od kolektivního zájmu společnosti, jak prosazoval Jean-Jacques Rousseau ve svém díle *Společenská smlouva*. „Konečným cílem liberálních nacionalistů je svět nezávislých národních států spjatých stabilním mezinárodním řádem, nejen pouhé sjednocení či samostatnost jednotlivých národů.“¹⁰⁶

Politický nacionalismus lze popsat jako nejednoznačný druh nacionalismu, který může být realizován ve dvou rovinách. V té první představuje politický nacionalismus osvobozující sílu, která stojí v čele snah o vytvoření národní jednoty, popřípadě v čele separatistických snah daného národa. Ve druhé rovině se může stát politický nacionalismus nástrojem k nastolení teroru ve státě, jehož bude později využito ve prospěch „vojenské expanze“¹⁰⁷ tohoto nově nastoleného režimu.¹⁰⁸

Nacionální šovinismus vychází z přesvědčení o nadřazenosti vlastního národa¹⁰⁹ nad ostatními. „Představuje extrémní, fanatický nacionalismus šířící neshovinnost a nenávisť vůči jiným národům.“¹¹⁰ Stoupenci nacionálního šovinismu popírají rovnost národů, některé z nich jsou jejich optikou nadřazené, výjimečné a předurčené k ovládnutí méně kvalitních národů. Nejvýznamnějšími zástupci šovinismu byly ve 20. století státy fašistické osy, tedy Japonsko, Itálie a nacistické Německo, které pod záminkou vlastní nadřazenosti realizovaly expanzivní politiku za účelem nastolení vlastní světovlády. Ta byla v propagandě

¹⁰⁵ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: Politologický slovník ž, s. 136.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Pojem „národ“ lze v uvedeném případě doplnit i o pojem „rasa“.

¹¹⁰ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: Politologický slovník, s. 136.

podložena o již zmiňované přesvědčení o vlastní národní nadřazenosti, která je měla opravňovat k imperiální nadvládě nad ostatními.¹¹¹

Své předchůdce měl nacionální šovinismus v Rusku a Německu devatenáctého století. V případě Ruska se jednalo víru v nadřazenost Slovanů nad ostatními národy, přičemž Rusko mělo být dějinně predestinováno k vůdčí roli při sjednocovacím procesu všech Slovanů. Podle konceptu panslavismu měl ruský car vládnout nad vším Slovanstvem. Koncept, který byl prosazován v Německu po sjednocení v roce 1871 byl označován pojmem „pangermanismus“, jehož cílem bylo ustavení německé nadvlády nad Evropou, důsledkem toho se stala německá politika v oné době silně expanzivní. Autoři *Politologického slovníku* připomínají, že „*Germánský šovinismus vyústil v biologicky zdůvodňované rasistické doktríny, podle nichž byli Němci ‚rasou pánů‘ povoláných od přírody vládnout světu...*“.¹¹²

Panslavismus i pangermanismus jsou historicky provázány s antisemitismem. Hlásání nenávisti vůči Židům, popřípadě proti jiným národnostním, etnickým či náboženským menšinám (*popř. skupinám – pozn.*) má v tomto případě svůj politický i společenský cíl, a sice, sjednocení národa, posílení národní soudržnosti a zároveň pak odvedení pozornosti od skutečných problémů ve společnosti.¹¹³

4.3 Stručný vývoj českého nacionalismu

Český nacionalismus, který se začal formovat s příchodem národního obrození, byl z velké části založen na historické obraně proti německé expanzi. Historik Josef Tomeš jej označuje za „*hybný faktor národního obrození*“.¹¹⁴ Program českého nacionalismu lze proto charakterizovat jako „boj“ národa o svá práva, o emancipaci. Češi v průběhu národního obrození i v průběhu let následujících programově „bojovali“ na politické scéně za své postavení mezi ostatními národy v habsburské monarchii (*od r. 1867 v Rakousku-Uhersku – pozn.*), tedy ve státě s dominancí Němců a Maďarů. Český nacionalismus měl proto obranný charakter,

¹¹¹ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: *Politologický slovník*, s. 136.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 144.

například od výše zmiňovaných nacionalismů: německého a ruského, ale například i italského z období Mussoliniho vlády. Jelikož česká politická reprezentace usilovala o demokratizaci podunajské monarchie, významným prvkem českého nacionalismu byl rovněž „*politický demokratismus*“.¹¹⁵

V kontextu této práce je nutné zmínit provázanost počátků českého nacionalismu s Národním sjednocením, jelikož jednou z jeho tří součástí byla Československá národní demokracie, tedy strana, která vznikla mj. splynutím dvou nejstarších českých politických stran, které měly již ve svém názvu přívlastky, odkazující na jejich nacionální, resp. státoprávní charakter. Jednalo se o Národní stranu¹¹⁶ a Národní stranu svobodomyslnou¹¹⁷. Národní demokracie od svého vzniku navazovala na tradice české nacionální politiky, její program z roku 1919 byl velmi vlastenecký, strana se v něm profilovala jako „*všenárodní*“¹¹⁸ a prohlašovala se za nositele tradic českého demokratismu a „*svobodomyslnosti*“.¹¹⁹ V oblasti zahraniční politiky se národní demokraté profilovali jako pokračovatelé tzv. „*slovanské politiky*“,¹²⁰ která se od dob národního obrození upínala směrem k Rusku, coby k největšímu slovanskému státu a zároveň coby k potenciálnímu spojenci, popř. partneru, v „*boji*“ proti Německu a proti „*německému*“. V národně demokratickém programu z roku 1919 se výslovně hovoří germánském národě jako o národě „*expanzivním, rozpínavým*“¹²¹.

4.4 Vznik fašismu

Etymologie pojmu fašismus historicky spadá do dob antického starověku, kdy Římané používali pojem „*fascēs*“. Toto slovo pak v latině označovalo svazek dvanácti prutů, jenž obepínaly sekyru, to představovalo symbol výkonu římské

¹¹⁵ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 144

¹¹⁶ Tzv. staročechů. Nejstarší česká politická strana vznikla v roce 1848, byla spojena s postavami národních politických vůdců: Františka Palackého a Františka Ladislava Riegra.

¹¹⁷ Tzv. mladočechů. Strana byla založena v roce 1874 jako druhá nejstarší v Čechách. Byla spojena s politiky, kterými byli například: Karel Sladkovský, Julius Grégr, Eduard Grégr, Josef Kaizl či Karel Kramář, který byl posledním předsedou mladočeské strany a pod jehož vedením se zformovala i Československá národní demokracie v roce 1918.

¹¹⁸ Politický program Československé národní demokracie 1920, s. 1.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 6.

¹²⁰ Tamtéž, s. 9.

¹²¹ Tamtéž.

moci a práva. Nositeli tohoto symbolu byli nejen konzulové, ale i nižší římsí úředníci jako například aedilové či praetori. Zatímco pruty představovaly právo dotyčného vykonavatele moci uložit tělesný trest, sekýra symbolizovala právo rozhodnout o trestu smrti.

Z latiny pak termín přejala italština, do které se přenesl i význam daného slova. Pojem „fascio“ v překladu do češtiny znamená „svazek“, pojem „fasci“ pak představuje množné číslo, tzn. „svazky“. Za autora samotného politicky zabarveného pojmu „fašismus“ je považován Benito Mussolini, bývalý učitel a tehdejší vydavatel časopisu „Italský lid“ (*v italském originále „Popolo d`Italia“ – pozn.*), kterého můžeme považovat i za zakladatele této ideologie. Jako konkrétní den zrození fašismu bývá uváděno datum 23. března roku 1919. Toho dne měl v milánském zasedacím sále průmyslového a obchodního svazu projev právě Mussolini, který v průběhu svého vystoupení pojmenoval nově vzniklé politické uskupení jako Svazky italských bojovníků (*v italském originále Fasci d`Italiani di Combattimento – pozn.*).¹²²

Již zmiňovaný svazek prutů se sekýrou, který odkazoval na období antického Říma, přijali italští fašisté za svůj symbol. Vedle toho se dalším symbolem stala černá košile, ta se stala typickým prvkem, charakterizujícím Mussoliniho fašismus.

V myšlenkové rovině stály základy italského fašismu na nacionalismu a syndikalismu. Mussolini požadoval opětovný zisk balkánských území pro Itálii, volební právo od věku osmnácti let, zavedení volebního práva pro ženy, dále pak uzákonění osmihodinové pracovní doby a progresivní daně. Nižší sociální vrstvy městského obyvatelstva fašisté lákali na systém veřejných prací, chudším venkovanům dali příslib zisku vlastní půdy pro hospodaření. Vedle toho slibovali pomoc velkostatkářům postiženým politikou vládnoucích socialistů. Mussolini neváhal a vytvořil tzv. úderné oddíly, jež byly tvořeny vysloužilými vojáky a jejich úkolem bylo pomocí fyzického teroru vzbuzovat atmosféru strachu v politických protivnících, ale i ve společnosti.¹²³

¹²² Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 15-16.

¹²³ Tamtéž, s. 16.

Finanční dary získávali Mussoliniho fašisté od spřízněných velkostatkářů i továrníků, a to včetně Židů. Fašistická politika v Itálii totiž původně antisemitistická nebyla. To byl později výrazný rozdíl mezi totalitním režimem v Itálii a tím v Německu. Mussolini vydal rasový zákon až v roce 1938. Tehdy bezesporu po vzoru Hitlerovského Německa. ¹²⁴

V roce 1921 se Mussoliniho hnutí transformovalo do podoby politické strany s názvem Strana národních svazků (*v italském originále Partito Nazionale Fascista – pozn.*). Šest měsíců před tím se v Itálii konaly parlamentní volby, po kterých usedlo do poslaneckých lavic v Římě 39 fašistů. V roce 1922 vyhlásila italská lidová strana protifašistickou stávkou, kterou však nechal Mussolini členy a příznivci své strany potlačit. V následujících měsících pak fašisté využili slabé pozice vlády a po tzv. pochodu na Řím pověřil italský král Viktor Emanuel III. Benita Mussoliniho sestavením vlády. Fašistická strana poté změnila volební systém, omezila shromažďovací právo, svobodu tisku, činnost opozičních stran. V roce 1927 byla vyhlášena Charta práce jako společný závazek zaměstnavatelů se zaměstnanci. Obě strany měly mít shodný cíl: práci pro společný fašistický stát. Na základě Charty práce došlo ke zrušení práva na stávkou.¹²⁵

Ve třicátých letech se Benito Mussolini snažil o obnovení italské (resp. římské) hegemonie ve Středomoří a vyhlásil válku Habeši, kterou následně anektoval. Italští fašisté se zapojili také do občanské války ve Španělsku.

4.5 Definice fašismu

Oxfordský slovník světové politiky definuje „fašismus“ jako „jedinečnou směs minulých ideologií a institucí...“,¹²⁶ autoři slovníku dále uvádí, že je složité shodnout se na jedné definici, protože u fašismu lze snáz identifikovat, proti čemu vystupuje, než za čím stojí.

Za hlavní myšlenky fašistické ideologie můžeme označit vyhraněný nacionalismus, který je postaven do kontrastu s potenciálními „hrozbami“ internacionalizace a

¹²⁴ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 17.

¹²⁵ Tamtéž, s. 17-18.

¹²⁶ Oxfordský slovník světové politiky, s. 176

bolševismu. Hrdost na národní dějiny a státní symboly. Lze jej označit jako „*fanatický nacionalismus krve a půdy*“.¹²⁷ Tato ideologie se rozpíná na spektru od vlastenectví vnímaného jako hrdost na vlastní národ, až po biologický rasismus. Fašismus se vyznačuje důrazem na soudržnou společnost a disciplínu. Za charakteristické znaky fašistických režimů v Evropě dvacátých a třicátých let 20. století pak můžeme považovat: systém jedné strany vedené vůdcem, vytvoření policejního státu, národní hospodářství směřuje k rozvoji národního socialismu, stát provádí zásahy do ekonomiky, ale na rozdíl od marxistů chce ponechávat výrobní prostředky v soukromých rukou. Fašistické státy do svých hospodářských plánů promítaly koncept korporativismu. Zahraniční politika fašistických států je „*rozpínavá a imperialistická*“.¹²⁸

Autoři *Politologického slovníku* představují pojem „fašismus“ jako termín označující ideologii, vzniknuvší syntézou revolucionismu a nacionalismu, která ze své podstaty odmítá demokracii, liberalismus i marxismus. „*Fašistická ideologie zdůvodňovala nutnost vytvořit novou civilizaci na principu kolektivistické integrace všech tříd a vrstev společnosti v harmonickou, jednotně organizovanou masu, zvanou národ.*“¹²⁹ Fašismus je zde definován také jako jistý „*povýšenecký nacionalismus*“,¹³⁰ který věří v biologickou determinaci svého národa.¹³¹

Fašismus se po Mussoliniho „pochodu na Řím“ šířil po celé Evropě a de facto každý velký evropský stát měl v meziválečném období svou fašistickou stranu či hnutí. Španělské falangisty vedl José Antonio Primo de Rivera, v Rumunsku existovala tzv. Legie archanděla Michaela, ve Francii pak Francouzská akce a Ohnivý kříž, ve Spojeném království Britská unie fašistů. Úspěchy fašistických stran a hnutí úzce souvisely s krizí dosavadních politických institucí a se sociální a hospodářskou situací.¹³²

¹²⁷ Oxfordský slovník světové politiky, s. 176-177.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: *Politologický slovník*, s. 61.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Oxfordský slovník světové politiky, s. 176

V žádné z uvedených zemí však fašismus nedobyl takových úspěchů jako v Itálii, až jedenáct let po Mussoliniho převzetí moci, jej následoval německý extremista rakouského původu, Adolf Hitler.

4.6 Vznik nacionálního socialismu

Podle kalendáře vznikl nacionální socialismus v Německu o pouhý rok později než fašismus v Itálii. Za historické datum vzniku této ideologie bývá označován 24. únor roku 1920, kdy v mnichovské pivnici Hofbräuhaus řečnil k davu bezmála dvou tisíc lidí Adolf Hitler. Ten tehdy založil svou Nacionálně socialistickou německou dělnickou stranu (v německém originále „Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei“ – pozn.), známou pod zkratkou NSDAP. Strana navázala na činnost ne příliš velké Německé dělnické strany a několika dalších malých nacionalistických stran. Národně socialistická strana fungovala od svého vzniku na vůdcovském principu. V jejím čele stál od počátku sám Adolf Hitler. Stranický program, který byl tvořen dvaceti pěti body, byl vyhraněně nacionalistický, antisemitistický, zároveň odmítal mezinárodní kapitál.¹³³

Nacionální socialismus se opíral o několik podstatných opěrných bodů. Mezi ně lze zahrnout nacionalismus z dob sjednocování Německa, frustraci z prohrané první světové války, neúspěchy levicové Listopadové revoluce. Hitler uměl využívat i myšlenky svých protivníků. Jedni z nich byli komunisté. O marxismu sám vůdce NSDAP hovořil následovně: „Nejsem jen překonavatelem, ale i uskutečňovatelem marxismu, jestliže to, co chtěl a co v něm bylo oprávněné, svlečeme z jeho židovsko-talmudské dogmatiky. (...) stačilo mi jen důsledně provádět to, co u sociálních demokratů desetkrát selhalo, a to proto, že chtěli svou revoluci uskutečnit v rámci demokracie. Pro nás však existují jen potřeby státu.“¹³⁴

Program Hitlerovy NSDAP byl protižidovský a radikálně nacionální. Strana se do svých řad snažila získat bývalé vojáky z první světové války. Jedním z hlavních politických cílů bylo sjednocení všech německy mluvících zemí do jediného celku, nově vzniklé říše.¹³⁵

¹³³ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 19.

¹³⁴ Gregorivič, M.: Kapitoly o českém fašismu, s. 8-9.

¹³⁵ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 20.

Dne 8. března 1923 se nacionální socialisté neúspěšně pokusili o převzetí moci. Tato událost vstoupila do dějin také pod názvem „pivní puč“. Daného dne měl v mnichovské pivnici Bürgerbrau projev bavorský premiér Gustav von Kahr. Hitler s dalšími členy své strany a se zbraní v ruce se premiéra pokoušel donutit k tomu, aby dal pokyn k zahájení vojenského převratu. Celý puč skončil neúspěchem, když do pochodujících příznivců NSDAP začal střílet povoláný oddíl Reichswehru. Hitler byl odsouzen k pěti letům vězení, z nichž si však odseděl pouze trest ve výši osmi měsíců. Během nich napsal své stěžejní ideologické dílo „Mein Kampf“, ve kterém požaduje mj. revizi Versailleských smluv, zrušení odborů, zrušení komunistické strany opětovné vyzbrojení Německa, postavení Židů na okraj společnosti a zároveň Němcům slibuje hospodářský růst.¹³⁶

Ze zpětného pohledu představovala světová hospodářská krize velké štěstí pro NSDAP, ta totiž jako populistická a extremistická strana nabízela jednoduché recepty na cestu z krize, čímž strmě rostla její popularita. Zatímco v říšských volbách v roce 1932 dosáhla na zisk bezmála 38 % hlasů, o rok později její zisky vystoupaly až ke 44 % hlasů. Počátkem roku 1933 se stal Adolf Hitler německým kancléřem a začala se psát nová éra Německa i nacionálního socialismu jako ideologie, která poprvé v dějinách stojí v čele státu.¹³⁷

4.7 Definice nacionálního socialismu

„Vědci si dodnes nejsou jisti, zda se má příklad nacistů zahrnout do všeobecné rubriky fašismu.“¹³⁸ Oxfordský slovník světové politiky definuje pojem nacismu současně s pojmem fašismu. Nacismus v tomto slovníku nemá vlastní heslo s vysvětlivkou. Jeho fragmenty se „skrývají“ pod hesly „fašismus“, „nacionalismus“ a „Adolf Hitler“. Definice fašismu a národního socialismu se v mnohém shodují, od fašismu se však nacionální socialismus odlišuje následujícími prvky: „...*extrémní násilí, brutalita a rasismus.*“¹³⁹

¹³⁶ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 20.

¹³⁷ Tamtéž, s. 21.

¹³⁸ Oxfordský slovník světové politiky, s. 176-177.

¹³⁹ Tamtéž, s. 176.

Politologický slovník definuje „národní socialismus“ jako ideologii německé politické strany NSDAP. Představuje její hlavní cíle, kterými bylo: „1. přesvědčení, že národní jednotu zabezpečí jedině německý stát v čele s vůdcem, 2. víra v nadřazenost tzv. árijské rasy a méněcennost některých jiných „ras“ (např. židovské), 3. představa, že německý národ je povolán vládnout ostatním národům.“¹⁴⁰ Dále slovník odkazuje na heslo „nacionalismus“, přičemž je v daném případě vhodné připojit ještě odkaz na slovníkové heslo „nacionální šovinismus“,¹⁴¹ který má ve své podstatě k nacionálnímu socialismu velmi blízko. Obě teorie vycházejí z přesvědčení o nadřazenosti svého národa nad národy jinými.

Samotná unifikační definice „nacionálního socialismu“ je velmi obtížně uchopitelná, jelikož se jedná o konglomerát nacionalismu (především v jeho šovinistické podobě) a fašismu, doplněný o vybrané prvky socialismu. V citovaných politologických slovnících je spojován výhradně s jedinou stranou, již zmiňovanou Hitlerovou NSDAP. Ideologie a na ní vystavěný režim Německa v letech 1933-1945 proto nelze komparovat s jiným nacionálně socialistickým režimem a definovat tak její pomyslné styčné body, platné historicky ve více státech. Autor práce se domnívá, že na popisovanou ideologii lze nahlížet jako na pomyslný vrchol pyramidu stupňujícího se nacionalismu v Německu od dob jeho sjednocení. Německý nacionalismus byl orientován expanzivně, imperialisticky, již od dob sjednocení v tamní společnosti rezonoval koncept pangermanismu. V letech po porážce v první světové válce, mohl na tyto myšlenkové tradice navázat Hitler, který mohl být navíc inspirován Mussoliniho fašistickou vládou. Nacionalismus s fašismem se poté v Německu třicátých let „zmutoval“ do ideologie národního socialismu, která měla na svědomí rozpoutání druhé světové války a zároveň systematickou likvidaci příslušníků židovského, romského, polského či jiných národů. Tento vražedný systém vstoupil do dějin pod pojmy „holokaust“ nebo „šoa“.

¹⁴⁰ Adamová, K., Křížkovský, L., Šouša, J., Šoušová, J.: *Politologický slovník*, s. 138.

¹⁴¹ Pojmy „nacionalismus“ a „nacionální šovinismus“ jsou podrobně definovány v úvodu této kapitoly v podkapitolách: 4.1 *Nacionalismus a jeho definice*, 4.2 *Druhy nacionalismu*.

4.8 Fašismus v Československu

Popis vývoje fašismu a fašistických hnutí na území Československé republiky v letech 1918-1938, je úkolem pro monografii, které se věnují výlučně tomuto tématu. Cílem této podkapitoly je však pouze stručný popis vývoje „prvorepublikového“ fašismu, na který bude možno odkazovat v dalších kapitolách práce, pojednávajících o Národním sjednocení. Autor práce pro popsání účely vychází z odborných prací historiků Jany Čechurové, Miroslava Gregoroviče a Ivo Pejčocha.

Počátky fašismu v Československu jsou pro téma této práce podstatné, a to z toho důvodu, že první fašistické hnutí v nově vzniklé republice, se zformovalo v řadách členů Československé národní demokracie, jedné ze tří stran, která v roce 1934 stála u zrodu Národního sjednocení. Za první fašistické hnutí v Československu je označováno Národní hnutí, jenž vzniklo v roce 1922.¹⁴² Další organizací hlásící se ke stejné ideologii, byl hnutí Červenobílí. I to se zformovalo na „půdě“ národně demokratické strany. Všechny československé fašistické formace byly výrazně ovlivněny nástupem Benita Mussoliniho a zároveň celým konceptem italského fašismu.¹⁴³

Mezi významné postavy počátků českého, resp. československého fašismu můžeme označit Zdeňka Zástěru, profesora a bývalého rektora Univerzity Karlovy Františka Mareše, profesora Masarykovy univerzity Bohumila Baxu, spisovatele Josefa Holečka či slovenského politika Matúše Dulu.¹⁴⁴

Národní hnutí vydalo své provolání, jehož prostřednictvím se snažilo oslovit nové sympatizanty. Na jeho počátku stojí formulace: „*Národě československý, obracíme se na tebe ve vážné době. Netřeba mnoho slov. Tvoje oči vidí, Tvoje uši slyší a proto Tvé srdce se chvěje a Tvá duše trpí...*“.¹⁴⁵ Prozaickým jazykem pokračuje i zbytek provolání, ve kterém se Národní hnutí vymezuje proti politickým stranám, označující je za viníky špatné společenské i hospodářské situace ve státě. Dále přichází na řadu kritika mnohonárodnostního uspořádání republiky: „*Nejsme dosud*

¹⁴² Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 23.

¹⁴³ Tamtéž, s. 10.

¹⁴⁴ Čechurová, J.: Česká politická pravice, s. 83.

¹⁴⁵ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 26.

ve svém státě doma, jako je Francouz ve Francii, Ital v Itálii, Němec v Německu!"¹⁴⁶

Červenobílí sestavili třináct základních tezí svých cílů, mezi nimi je například ustanovení československého jazyka jako jazyka státního, zachování historických zemských útvarů, propuštění nespolehlivých státních zaměstnanců a zároveň zvýšení platů zbylým úředníkům, od čehož si Červenobílí slibovali jejich neuplatitelnost. Depolitizace škol, zákaz účasti dětí mladších šestnácti let na akcích s politickými projevy, podpora vojáků střežících hranice, nezávislost soudů, která by garantovala přísné tresty pro národní zrádce a škůdce.¹⁴⁷

Fašisté si ve dvacátých letech získali řadu sympatizantů, jejich podpora mezi Čechoslováky ovšem postupem let upadala. Volebních úspěchů se v průběhu „první republiky“ žádná československá fašistická strana nedočkala. Jako příklad fascinace ideologií fašismu z dvacátých let lze uvést literárního kritika Františka Xavera Šaldu, který v roce 1926 napsal: „*Já fašism nepokládám za neštěstí. Oslňuje-li fašism zvláště mládež, je to pochopitelné a není to pro ni nejhorším znamením. Fašism není ideový program, není myšlenková soustava: fašism je zcela primitivní apel na tu stránku lidské duše, jež byla tak dlouho zanedbávána v šetrném doktrinářství moderní politiky.*“¹⁴⁸

Historik Miroslav Gregorovič k výše uvedené citaci textu dodává, že Šalda těchto názorů v pozdější době litoval a nejednou se od nich distancoval. Gregorovič na příkladu F. X. Šaldu demonstruje jednu z klíčových vlastností fašismu, a sice, že dokáže v jedinci vyvolat iracionální pocity, kterým se mnohdy neubrání ani myslitelé, resp. lidé s jinak vyvinutým kritickým myšlením.¹⁴⁹

Výše bylo zmíněno, že se české fašistické strany nedočkaly v období meziválečného Československa prakticky žádných politických úspěchů. Jejich celostátní reputace byla na velmi nízkém bodě, jejich počínání pak na nás s odstupem takřka sta let může mnohdy působit až groteskně. Jako příklad lze uvést

¹⁴⁶ Pejčoch, I.: *Fašismus v českých zemích*, s. 26.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 32.

¹⁴⁸ Gregorovič, M.: *Kapitoly o českém fašismu*, s. 52.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 51-52.

výpravu Červenobílých na Javorinu. Ač se představitelé hnutí snažili, aby měla tato manifestace výrazný politický význam, stala se z jejich výpravy spíše tragikomická záležitost.¹⁵⁰

Vedle dvou zmíněných nejstarších fašistických organizací jich v Československu mezi světovými válkami existovalo ještě několik, jedná se například o hnutí: Vlajka, Fašistické Svatoplukovy gardy, Bílé Bratrstvo – Slovanská jednota či Vlastenecká akce. Největší politický vliv ze všech uvedených subjektů však získala Národní obec fašistická, v jejímž čele stál Radola Gajda (*viz podkapitola 5.3 Stručná historie Národní obce fašistické – pozn.*).¹⁵¹

Společným jmenovatelem všech fašistických hnutí, působících v meziválečném Československu, se stal odpor vůči parlamentní demokracii. Fašisté se hlásili k vůdcovskému systému a k zavedení tzv. korporátních sněmů. Jejich činnost se mnohdy pohybovala na hranici zákona, popř. jej přímo překročila. I proto v období „první republiky“ společností rezonovaly obavy o to, zda fašisté nechystají násilný puč, jímž by se chopili moci ve státě.¹⁵² Patrně nejvýznamnějším pokusem o převzetí moci byl tzv. Židenický puč, který se uskutečnil dne 22. ledna roku 1933 v brněnských kasárnách, místními vojáky byl však hned v zárodku potlačen.¹⁵³

¹⁵⁰ Jednalo se o územní spor o část území Oravy, vedený mezi Československem a Polskem, ve kterém navrhoval ministr zahraničí Beneš kompromisní řešení. Červenobílí však byli postupem člena vlády rozhořčeni, odmítali, aby se byť jediný metr území republiky odevzdal do rukou jiného státu. Rozhodli se proto, že uspořádají manifestační výpravu na Javorinu, tzn. na část území ležící ve sporné lokalitě Oravy. Třetího srpna roku 1923 proto vyjelo z Prahy více než šedesát účastníků této národní manifestace. Výpravu vedl profesor Kraus, který si vzal na starost zajištění ubytování a zároveň plánování pěších pochodů na kýženu Javorinu. Po příjezdu do Tantranské Lomnice však začala výprava vedená profesorem Krausem bloudit. Po několikahodinovém bloudění měli účastníci manifestace dojet do Ždiaru, ve kterém měli přespat do druhého dne. „...Kraus se ukázal i neschopným organizátorem, jím domluvené ubytování totiž bylo zadané.“¹⁵⁰ Červenobílí proto odvezly do nejbližšího volného ubytování dva žebříňáky. Během cesty ztratil profesor Kraus tašku se svými spisy, což jej mělo natolik rozčítit, že se dalšího rána vrátil zpět do Prahy. Cíle cesty, Javoriny, se nakonec dobrala pouze část původní výpravy, přičemž se ona plánovaná národní manifestace zúžila pouze na zpěv československé hymny.¹⁵⁰

¹⁵¹ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 5.

¹⁵² Tamtéž, s. 10.

¹⁵³ Tamtéž, s. 74.

5 Vznik Národního sjednocení

Dne 27. října roku 1934 byla uzavřena úmluva o vzniku nového politického subjektu, Národního sjednocení. Tento subjekt měl představovat volební souručenství tří doposud existujících stran: Československé národní demokracie, Národní ligu a Národní fronty, které budou v budoucnu usilovat o vzájemnou integraci do jedné strany či jednoho hnutí.¹⁵⁴ Zatímco Národní liga s Národní frontou, tedy obě menší politické formace, prezentovaly svým členům vize úplného splynutí všech tří stran v co nejbližší době, vedení národní demokracie oznámilo zprvu svým členům, že Národní sjednocení je souručenstvím, uzavřeným jako forma volební spolupráce. V řadách Československé národní demokracie totiž nepanovalo nadšení ze spojení tradiční a noblesní strany elit s osobností Jiřího Stříbrného. Stranické vedení dokonce obešlo sjezd a rozhodlo o vstupu do Národního sjednocení svévolně. Většinu členské základny však dokázal později přesvědčit Karel Kramář, když s vytvořením nové formace souhlasil. Jeho autorita mezi národními demokraty byla totiž velmi výrazná.¹⁵⁵

Národní sjednocení svým vznikem reagovalo na události doby, na politické, společenské a hospodářské problémy, které se od roku 1929 projevovaly nejen v Československu, ale v kontextu celé Evropy. V domácích podmínkách Československa se jednalo zejména o reakci na růst nacionalistických nálad mezi národnostními menšinami.¹⁵⁶ Národní demokraté se od svého odchodu z vlády v roce 1934 chtěli více vymezovat vůči těmto tendencím, respektive usilovali o vytvoření protipólu k nacionalizaci národnostních menšin, oslovili proto Národní ligu, v jejímž čele stál významný (*jeden z mužů „28. října“ – pozn.*) a kontroverzní politik Jiří Stříbrný. Slovo „kontroverzní“ má své odůvodnění, Stříbrný byl totiž v té době obviněn z korupce, avšak soud ho v roce 1934 shledal nevinným.¹⁵⁷

Podle historika Josefa Tomeše stál za myšlenkou vzniku Národního sjednocení generální ředitel Živnostenské banky a dlouholetý vlivný člen národně

¹⁵⁴ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 609.

¹⁵⁵ Lustigová, M.: Karel Kramář, s. 250-251.

¹⁵⁶ V tomto případě se jednalo převážně o německé obyvatelstvo, jehož radikalizace souvisela především s nástupem Hitlerovy nacistické NSDAP k moci v roce 1933.

¹⁵⁷ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 608-609.

demokratické strany Jaroslav Preiss, který „...se vrátil z návštěvy Německa znepokojen rozmachem Hitlerova režimu a dospěl k přesvědčení, že západní demokracie do boje s ním nepůjdou. Východisko spatřoval Preiss v dohodě Československa s Německem.“¹⁵⁸ Jaroslav Preiss však nevěřil, že by se současné vládní strany byly sto domluvit s Hitlerem, doufal proto ve vytvoření nové, významné nacionalistické strany, která nejen, že by s Hitlerem vyjednávala, ale byla by jím zároveň i respektovaná. Pro svou myšlenku se Preissovi podařilo získat národního demokrata a předsedu Ústředního svazu československých průmyslníků Františka Xavera Hodáče a zároveň pak zkušeného politika Jiřího Stříbrného, předsedu Národní ligy. Karel Kramář, jak uvádí Tomeš, souhlasil, že se postaví do čela této nové formace.¹⁵⁹ Historik Antonín Klimek však uvádí, že se po volbách v roce 1935 svěřil, přední z umírněných národních demokratů, Jan Hochmann hradnímu kancléři Šámalovi s tím, že Kramář v počátcích „...odmítal Národní sjednocení, „spojení se Stříbrným a řvavou politikou Hodáče“ s útoky na Hrad.“¹⁶⁰ Vlastimil Klíma¹⁶¹ ve svých memoárech dokonce označuje vznik Národního sjednocení za „kardinální omyl“,¹⁶² za největší chybu národní demokracie v období „první republiky“. Uvádí, že svět „vzdělaného, důstojného a vždy seriózního“¹⁶³ Karla Kramáře byl neslučitelný se světem Jiřího Stříbrného „sice zkušeného a obratného politika, ale eskamotéra a demagoga, zvyklého také na využívání živočišných pudů člověka.“¹⁶⁴ Zamýšlí si i nad důvody, proč Karel Kramář nakonec přistoupil na vznik Národního sjednocení. Přichází s vysvětlením, že Kramář byl v té době vážně nemocný, kvůli čemuž příliš nevycházal z domu a byl tak odkázán na informace, které mu byly předkládány. Nemohl se naplno a aktivně

¹⁵⁸ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 162.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Klimek, A.: Boj o Hrad 2. (1926-1935), s. 406.

¹⁶¹ Vlastimil Klíma (1898-1987), v meziválečném Československu byl členem národní demokracie a posléze Národního sjednocení. Po smrti Karla Kramáře v roce 1937 zasedl jako náhradník v poslaneckých lavicích Národního shromáždění. V padesátých letech byl uvězněn, během pobytu za mřížemi sepsal své memoáry.

¹⁶² Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 167.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

účastnit politického života, informace si ověřovat a zároveň o nich komunikovat s vícero lidmi.¹⁶⁵

Třetím subjektem, který stál u počátků Národního sjednocení, byla vedle Kramářových národních demokratů a Stříbrného ligistů, Národní fronta v čele s Františkem Marešem, bývalým rektorem Univerzity Karlovy. Ta představovala uskupení deseti politických složek: „*Národní obec fašistická, Radikální národní demokracie, Národní strana živnostnictva a obchodnictva v Československé republice, Sdružení katolických zemědělců, Selský svaz, Národní tábor československý, Sdružení majitelů domů, Svaz zemědělců a dělníků, Konzervativní strana a Družina dobrovolců zahraničního vojska.*“¹⁶⁶ Nejvlivnějším prvkem Národní fronty však byla Národní obec fašistická, její čelní představitel, generál Radola Gajda, se proto stal místopředsedou Františka Mareše. Vznik Národního sjednocení z mnoha důvodů budil neklid mezi významnou částí členské základny národně demokratické strany, osobnosti typu Stříbrného zapříčinily secesi takových osobností, jakými byli historik a diplomat Kamil Krofta, operní libretista Jaroslav Kvapil a další osobnosti z akademické či kulturní sféry. Odchod ze strany oznámila také řada regionálních stranických funkcionářů.¹⁶⁷

Dne 26. dubna 1935 se v pražské Kramářově vile konala ustavující schůze předsednictva Národního sjednocení. Předsednictvo se skládalo z následujících stranických představitelů. Předseda: Karel Kramář, místopředsedové: František Xaver Hodáč, František Mareš, Jiří Stříbrný. Kromě zde uvedených byli zvoleni také jednatelé a předsedové komisí.¹⁶⁸

Z volby členů vedení je patrný poměr dřívější národní demokracie ke zbylým dvěma subjektům. Národním demokratům připadl post předsedy a post místopředsedy (Kramář, Hodáč), zatímco na Národní ligu a Národní frontu připadlo po jednom křesle místopředsedy. Československá národní demokracie byla totiž od roku 1918 etablovanou politickou stranou, jejíž zástupci zasedaly v mnoha vládních

¹⁶⁵ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 167.

¹⁶⁶ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 609.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Národní sjednocení ustaveno., In. Národní listy, dne 26. 4. 1935, s. 1.

kabinetech. Strana disponovala svým stálým volebním elektorátem v průměru okolo pěti procent hlasů. Národní liga ani Národní fronta nedisponovaly členy vládních kabinetů, ani tak významným elektorátem. Je důležité zmínit také silnou pozici národních demokratů ve velkých městech včetně Prahy.

V březnu roku 1935 vznikla mládežnická organizace Národního sjednocení – Mladé Národní sjednocení, které lze označit za radikálně nacionalistické a militaristické. Mladé Národní sjednocení se totiž snažilo o vytvoření polovojenských pořádkových oddílů, tzv. Šedých legií.¹⁶⁹

Vznik Národního sjednocení je s odstupem času označován za nejúspěšnější pokus o integraci krajně pravicových stran v meziválečném Československu, jedním z předešlých pokusů bylo založení zmiňované Národní fronty v dubnu roku 1934, která do sebe začlenila deset politických subjektů.¹⁷⁰

Představitelé nově vznikající strany Národního sjednocení si do nadcházejících voleb v květnu roku 1935 kladli vysoké ambice. Pomýšleli na volební vítězství, na pozici vedoucí národní strany, do nadcházející volební kampaně šli s velkou vehemencí a zároveň s velkým sebevědomím.¹⁷¹

5.1 Stručná historie Československé národní demokracie

Československá národní demokracie vznikla v roce 1919 přejmenováním České státoprávní demokracie. Strana svou činností a svou ideologií přímo navazovala na Národní stranu svobodomyšlnou, známou též pod názvem „strana mladočeská“. Předsedou mladočechů, státoprávní a posléze i národní demokracie byl Karel Kramář. Ten stál v čele národní demokracie po celou dobu její existence, od roku 1919 do roku 1934.

Se stranou bylo v počátcích první republiky spjato velké množství společensky významných členů, například spisovatelé: Alois Jirásek, Josef Svatopluk Machar, Viktor Dyk, dále pak starosta české obce sokolské Josef Scheiner, kancléř

¹⁶⁹ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 610.

¹⁷⁰ Harna, Josef, ed. Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938., s. 162.

¹⁷¹ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 610.

prezidenta Masaryka Přemysl Šámal. Místopředsedou národní demokracie byl první československý ministr financí Alois Rašín. Významným moravským členem první československý ministr obchodu Adolf Stránský. Mezi stranické členy patřili také: Božena Víková-Kunětická, Karel Engliš, Bohdan Bečka, Ladislav Novák, Josef Matoušek nebo Jan Dvořáček (*všichni uvedení muži zastávali v průběhu „první republiky“ ministerské posty – pozn.*).

Jednalo se o pravicovou stranu s liberálně-ekonomickým programem. Národní demokracie se profilovala jako všenárodní strana, její program se zaměřoval na českou městskou inteligenci, okolo strany se pohybovali také zástupci bankovního a průmyslového sektoru (Jaroslav Preiss, František Xaver Hodáč). V zahraniční politice strana přijala Kramářův panslavistický program a prosazovala vojenskou intervenci do Ruska (*později do SSSR – pozn.*) s cílem svržení tamní bolševické vlády a obnovení carství. Nejen kvůli zahraničně politické orientaci se strana dostávala do střetů s „hradními politiky“ v čele s prezidentem Masarykem a ministrem zahraničních věcí Edvardem Benešem.¹⁷²

V polovině dvacátých let se začala Československá národní demokracie štěpit na tři velké frakce. První skupina se sdružovala okolo předsedy Karla Kramáře, ta představovala pravicové a „protihradní“ křídlo, které nesouhlasilo s kurzem československé zahraniční politiky. Druhá skupina se utvořila na Moravě, označuje se jako tzv. levicové křídlo, v jeho čele stál Jaroslav Stránský. Třetí skupinou uvnitř národní demokracie, byly fašistické organizace, Červenobílí a Národní hnutí. Spory mezi jednotlivými frakcemi skončili početnými secesemi z národně demokratické strany. Levicové křídlo Jaroslava Stránského se od národní demokracie v roce 1925 odpojilo a založilo novou politickou stranu, „prohradní“ Národní stranu práce. O rok později stranu opustily i obě fašistické organizace, které se začlenily do Národní obce fašistické. Od roku 1926 tak ve straně zůstal pouze Kramářův pravicový, nacionální proud, který stál v opozici vůči politice Hradu.¹⁷³

Od roku 1928 do roku 1934 národní demokraté zasedali ve vládních kabinetech, velmi často vedl některý z jejích členů ministerstvo obchodu. Vládu Jana Malypetra

¹⁷² Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 72-73.

¹⁷³ Tamtéž, s. 73-74.

národní demokraté v roce 1934 opustili, jelikož nesouhlasili s ekonomickými reformami, zahrnujícími devaluaci Koruny československé.

Československou národní demokracii, její existenci, činnost a výsledky, lze hodnotit jako neúspěšnou. Strana vstupovala do první republiky s vysokým potenciálem, její předseda byl prvním předsedou vlády v Československu, vedle toho se strana prostřednictvím ministra Aloise Rašína podílela na tvorbě ekonomických základů nové republiky, její řady v sobě skýtaly četné osobnosti společenského života. Volební výsledky však neodpovídaly ambicím ani potenciálu, kterým strana mohla disponovat. V roce 1920 získala 6,3 % hlasů¹⁷⁴, v roce 1925 strana poklesla na zisk 4 %, ¹⁷⁵ v roce 1929 nepatrně vystoupala na 4,9 % hlasů.¹⁷⁶

5.2 Stručná historie Národní ligy

Ústřední osobností Národní ligy byl Jiří Stříbrný, který byl zprvu členem národně socialistické strany, v níž se ostře vymezoval vůči jejím významným představitelům, předsedovi Václavu Klofáčovi a ministru zahraničí Edvardu Benešovi.¹⁷⁷

Dne 8. září roku 1926 se v Brně konal 11. mimořádný sjezd Československé strany socialistické. Delegáti zde nejprve rozhodovali o změně názvu strany, který byl přijat a strana tak dále existovala pod jménem Československá strana národně socialistická. Dalším důležitým bodem bylo hlasování o vyloučení Jiřího Stříbrného a jeho stoupenců ze strany. Toto hlasování lze označit za vyvrcholení sporu mezi Klofáčovým demokratickým proudem a Stříbrného vnitrostranickým nacionalistickým proudem. Na základě sečtených hlasů delegátů byl Jiří Stříbrný společně se svými stoupenci z národně socialistické strany vyloučen.¹⁷⁸

Jiří Stříbrný se však z politiky stahovat nechtěl, naopak. Dne 8. května roku 1927 inicioval založení nového politického subjektu, Slovanské strany národně socialistické. Nová strana se skládala především z bývalých, nespokojených členů

¹⁷⁴ Cabada, L., Šanc, D.: Český stranický systém ve 20. století, s. 215.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 216.

¹⁷⁷ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný: portrét politika, s. 131.

¹⁷⁸ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 781.

Československé strany národně socialistické. Stříbrný stál v jejich čele. Následujícího roku pak strana přijala nové jméno: Radikální strana – slovanští socialisté, od tohoto přejmenování si Stříbrný se svými spolustraníky slibovali, že jim pomůže oslovit větší elektorát nespokojených voličů. Nechtěli se zaměřovat pouze na nespokojence z řad Kľofáčových národních socialistů, ale na nespokojence napříč celým politickým spektrem. Slovo „slovanská“ v názvu strany označovalo zahraničně politickou orientaci na „*pozitivní slovanskou politiku*“.¹⁷⁹

Radikální strana – slovanští socialisté, se stala přímou předchůdkyní Národní ligy. Ta vznikla v dubnu roku 1929. V tomto roce se za účelem voleb spojila s Národní obcí fašistickou do tzv. Ligy proti vázaným kandidátkám. Toto spojení však oběma subjektům příliš velký úspěch nepřineslo. Ve volbách získalo uskupení pouze tři poslanecká křesla, kromě Radoly Gajdy z Národní obce fašistické, zasedli v poslaneckých lavicích ještě dva zástupci Národní ligy – Jiří Stříbrný a Karel Pergler.¹⁸⁰

Jiří Stříbrný byl stranickým předsedou, Karel Pergler, bývalý děkan právnické fakulty National University of Washington D. C. a bývalý velvyslanec ČSR v USA a Japonsku, jeho prvním místopředsedou. Zástupkyní ženského hnutí ve vedení strany byla Zlata Husáková, ve výkonném výboru zasedal mj. i bratr stranického předsedy, František Stříbrný.¹⁸¹

Bratři Jiří a František Stříbrní společně založili tiskařskou akciovou společnost *Tempo*, která vydávala především satirické časopisy a bulvární listy. Za všechny můžeme uvést satirický časopis *Šejdrem*, dále pak listy *Expres*, *Pondělní list*, *Nedělní list* a *Večerní list*. Listy bývaly tisknuty ve velkých nákladech, ten se měl například u *Večerního listu* pohybovat okolo 80 000 výtisků.¹⁸²

V březnu 1935 se konal poslední sjezd Národní ligy, který si odhlasoval rozpuštění strany za účelem vytvoření nové nacionální a opoziční strany.¹⁸³

¹⁷⁹ Malíř, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 781.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 788.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 785

¹⁸² Tamtéž, s. 785-786.

¹⁸³ Tamtéž, s. 609.

Politická uskupení, která zakládal a vedl Jiří Stříbrný po svém vyloučení z národně socialistické strany, se neustále pohybovala na hranici krajně pravicové politiky. Příklon k okraji politického spektra dokládá i předvolební spojení Národní ligy s Gajdovou Národní obcí fašistickou v roce 1929. Dalším charakteristickým rysem Stříbrného stran byly nízké volební zisky, straně se nedařilo oslovovat voliče, jednou z příčin neúspěchů může být skutečnost, že jediným výrazným a celorepublikově známým politikem Národní ligy byl Jiří Stříbrný. Ten byl navíc mnohými považován za velmi kontroverzní osobnost. Určitému renomé se mohl těšit také Karel Pergler, jeho popularita se však zdaleka nerovnal popularity Stříbrného.

Díky tomu, že de facto jediným výrazným představitelem strany byl po celou dobu její existence Jiří Stříbrný, je v této práci mnohokrát označena synonymně jako „Stříbrného strana“. Autor práce se totiž domnívá, že bez osobnosti a politického renomé Stříbrného, by zástupci Národní ligy nikdy nemohly usednout v poslaneckých lavicích.

5.3 Stručná historie Národní obce fašistické

Národní fronta se skládala z deseti krajně pravicových subjektů, z nichž byla nejvýznamnější Národní obec fašistická. Z toho důvodu bude kapitola pojednávat právě o této politické straně a o jejím vývoji.

Národní obec fašistická, která vznikla spojením všech dosavadních krajně pravicových hnutí, byla založena dne 24. února roku 1926 v Kolíně. Samotnému aktu založení strany předcházela sjezd, konaný o deset dní dříve v hotelu Zlatá husa na pražském Václavském náměstí. V čele strany stanul továrník Alois Klášterský. Ten zastával oficiálně pozici „vůdce“.¹⁸⁴

Při tvorbě stranických symbolů, se představitelé Národní obce fašistické nechali inspirovat v Itálii svým vzorem, Benitem Mussolinim a jeho hnutím. Jelikož se italský fašismus obracel k dějinám Etrusků a antického Říma, čeští fašisté se snažili používat symboly z vlastních národních dějin. Místo římských „svazků“ protnutých

¹⁸⁴ Pejčoch, I.: Kapitoly o českém fašismu, s. 41.

sekyrou proto za svůj symbol pojaly Svatoplukovy pruty, které protínala „valaška“ (tj. dlouhá, lehká a tenká sekyra, známá například z vyobrazování Juraje Jánošíka – pozn.). Ideově se tak hlásili ke kořenům, které sahají až do období Velké Moravy. Hlavní heslo fašistické obce bylo přejato od integrujícího se Národního hnutí a znělo: „*Blaho vlasti budiž našim nejvyšším zákonem.*“¹⁸⁵

Národní obec fašistická považovala za své největší nepřátele komunisty. Mladí příznivci a členové fašistické strany proto podle vzoru Mussoliniho hnutí vyvolávali fyzické potyčky se členy komunistické strany. Vytvořili také „...*polovojensky organizované mládežnické hnutí*...“¹⁸⁶ zvané Omladina. Toto hnutí si kladlo za cíl fyzickou přípravu mládeže k nadcházejícímu politickému boji. Vedle Omladiny měli fašisté své mládežnické hnutí i na univerzitní půdě. Jednalo se o Fašistické studentské sdružení, v jehož čele stát Jan Vrzalík, pozdější středoškolský profesor a jeden z posledních výrazných zastánců originality Rukopisů.¹⁸⁷ Fašistický svaz mládeže existoval také v Brně, kde jej vedl Zdeněk Lepař, který byl synem prezidenta moravského zemského finančního ředitelství.¹⁸⁸

Fašisté pořádali řadu veřejných manifestací, na kterých se střídali řečníci, jenž publiku emocionálně sdělovali své nesouhlasné postoje se stávající vládou i se stávajícím politickým systémem, dále se na nich snažili šířit svůj program, a své ideje. Dne 19. května roku 1926 se jedna taková manifestace uskutečnila na pražském Slovanském ostrově, kam se mělo dostavit okolo tří tisíc lidí. Historik Ivo Pejčoch k tomu uvádí: „*Atmosféra schůze byla bouřlivá, někteří řečníci posluchače doslova elektrizovali.*“¹⁸⁹ Pro komunikaci s veřejností vydávali fašisté časopis *Národní politika* a následně pak řadu regionálních tiskovin, jako jejich reprezentanty lze uvést periodika: *Moravská orlice*, *Slovácký fašista* či *Selská stráž*.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Pejčoch, I.: Kapitoly o českém fašismu, s. 42.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Čechurová, J.: Česká politická pravice, s. 89.

¹⁸⁹ Pejčoch, I.: Kapitoly o českém fašismu, s. 42-43.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 43.

Ve svém politickém programu se Národní obec fašistická snaží nejprve o vymezení cílů fašismu, kde zdůrazňují, že fašisté kladou největší důraz na národní zájmy. Vymezují se proti buržoaznímu nacionalismu i proti komunismu. Ten totiž podle jejich názoru vyvolává pouze nenávisť mezi společenskými třídami. Fašisté považovali existenci třídní společnosti za důležitou a nezastupitelnou. Jejich cílem bylo vybudování silného národního stavovského státu. Program píše o vzniku čtyř stavů, přičemž každý by zastupoval danou společenskou skupinu. Mělo se jednat o následující stavy: zemědělský, dělnický, obchodnický (živnostnický, průmyslnický) a stav duševních pracovníků. Do poslanecké sněmovny by podle programu fašistické obce mohli občané volit kandidáty v rámci svého stavu. Dalším návrhem byla redukce členů senátu ze stávajícího počtu 150 na 60 senátorů, kdy měla být první třetina senátu volena občany, druhá třetina volena osobnostmi z veřejného života (rektoři, zemští prezidenti, představitelé církví) a třetí třetina měla být nominována hlavou státu.¹⁹¹

V prvním roce své existence měla mít Česká obec fašistická okolo dvaceti tisíc sympatizantů. Členové stranického direktoria chtěli do čela strany získat charizmatického a obecně známého vůdce. Všechny jejich požadavky splňovala osoba bývalého generála, Radola Gajdy. Na vůdcovskou pozici jej na brněnském sjezdu v lednu 1927 navrhl Zdeněk Zástěra, sám Gajda kvůli této volbě vstoupil do strany teprve den před zahájením sjezdu. Ve stejnou dobu byli do stranického direktoria zvoleni: Zdeněk Zástěra, Cyril Svozil, Ladislav Švejcar, Jan Khéres, Vladimír Žuffa a Jan Daxner. Po úspěšné volbě, byl Gajda pozdraven vztyčenými pravicemi a předsedající sjezdu, Cyril Svozil „...slavnostně předal generálovi vůdcovskou funkci se slovy“ *„Bratře generále, veď nás jako svoje hochy na Sibíři od vítězství k vítězství.“*¹⁹²

Již bylo výše zmíněno, že v předčasných volbách do poslanecké sněmovny v roce 1929 kandidovala Národní obec fašistická společně se Stříbrného národními socialisty pod názvem Liga proti vázaným kandidátkám a jejich volební zisk jim

¹⁹¹ Pejčoch, I.: Kapitoly o českém fašismu, s. 44-45.

¹⁹² Tamtéž, s. 54.

přinesl pouze tři poslanecké mandáty, z toho se jednalo o dva zvolené národně socialistické poslance (Stříbrný, Pergler) a pouze jednoho fašistického (Gajda).

Historička Jana Čechurová označuje sloučení fašistických hnutí existujících do roku 1926 do jednotné fašistické obce za doposud nevýznamnější organizační akt českých fašistů. Dále uvádí, že Česká obec fašistická chtěla být už od svého vzniku „*energickou a nekompromisní*“¹⁹³ stranou, která bude ve všech oblastech politiky prosazovat a hájit národní zájmy.¹⁹⁴

Česká obec fašistická představovala první a de facto jedinou výraznou fašistickou organizaci meziválečného Československa. Svým vůdcovským systémem, fyzickou přípravou členů Omladiny k násilnému politickému boji či svými představami o výjimečnosti českého národa, skutečně splňovala základní parametry fašistické strany.

Již na příkladu vzniku fašistické obce však vidíme, že čeští fašisté měli od dvacátých let tendence ke vzájemnému slučování. Projevovala se zde téměř kontinuální snaha o sdružování jednotlivých drobných subjektů, přičemž fašisté věřili, že je vzájemná syntéza promění v silné politické hnutí. Po prvním splynutí vícera hnutí do Národní obce fašistické, se o tři roky později fašisté spojili s Jiřím Stříbrným a jeho stranou, a jelikož jim ani toto spojení nepřineslo očekávaný úspěch, přetrvávala zde touha ve sjednocujících procesech pokračovat. Proto se stala fašistická obec součástí Národní fronty (*vzniklé spojením deseti politických organizací – pozn.*) vedené bývalým rektorem Univerzity Karlovy, Františkem Marešem. Setrvání kompletní fašistické obce v Národní frontě však nemělo dlouhého trvání. Ještě na podzim roku 1934 se Gajda s částí své Národní obce fašistické od Národní fronty odtrhl, nesouhlasil totiž s procesem úplného splynutí stran do jedné. Ve sjednocené formaci vedené Marešem však zůstaly početné východočeské a jihočeské organizace fašistů.¹⁹⁵

Sjednocující touhy, které by přinesly kýžené vítězství fašistické ideologie, resp. vítězství národní myšlenky, však v Československu stále přetrvávaly. I to lze

¹⁹³ Čechurová, J.: Česká politická pravice, s. 89.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Fic, V.: Národní sjednocení v politickém systému Československa, 44-45.

považovat za jednu ze základních příčin vzniku Národního sjednocení. V jeho rámci se spojily strany, jejichž ambice nebyly v průběhu prvního více než desetiletí existence samostatné Československé republiky naplněny. To samé lze konstatovat také o osobních ambicích jejich lídrů, Jiřím Stříbrném a Radola Gajdovi.

5.4 Vznik Mladého Národního sjednocení perspektivou dobového tisku

Národní listy byly noviny, které vycházely v letech 1861-1941. Jejich zakladatelem byl mladočeský politik Julius Grégr. V roce 1910 se stala vlastníkem Národních listů Pražská akciová tiskárna, v jejímž čele figurovali Karel Kramář s Aloisem Rašínem. V období „první republiky“ byly tyto noviny úzce spjaty s Československou národní demokracií, posléze s Národním sjednocením. V průběhu třicátých let byl deník řízen šéfredaktorem Vojtěchem Holečkem.

Bylo již avizováno, že klíčová schůzka, na které se zástupci Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty předběžně domluvily na společném volebním postupu, se uskutečnila dne 27. října roku 1934. *Národní listy* však o této úmluvě své čtenáře neinformovaly, poslední říjnová čísla se nesla v duchu oslav šestnáctiletého výročí československé samostatnosti.

S blížícími se volbami, tzn. v březnu a v dubnu roku 1935, se na stránkách tohoto stranického periodika začínají poprvé objevovat zprávy o Národním sjednocení. V neděli 3. března 1935, se na titulní stránce *Národních listů* objevily hned dva články, které souvisely s nově se formujícím politickým subjektem. Oba seznamují veřejnost se vznikem mládežnické organizace strany, Mladého Národního sjednocení, které mělo právě o víkendu ve dnech 2. – 3. března 1935 svůj slučující Říšský sraz. Článek „Mladé pluky se spojily“ z pera čerstvě zvoleného člena předsednictva Karla Kuta své čtenáře seznamuje s ustanovením nové organizace, popisuje údajnou velkolepost tohoto sjezdu, který byl završen ve Smetanově síni pražského Obecního domu, předešlá část sjezdu se uskutečnila v Národním domě na Vinohradech.¹⁹⁶ Text vybízí všechny mladé občany, aby se k Mladému Národnímu sjednocení připojili, protože se má jednat o organizaci, která nemá v československých dějinách obdoby. O organizaci, která se zhostila vykonávání

¹⁹⁶ Říšský sjezd Mladého Národního sjednocení. In: *Národní listy* ze dne 3. března 1935, s. 2.

dějinného úkolu: „*Dnes nastoupí děti dvacátého století k zápasu o svoji generační pravdu pod vlajkou republiky, té republiky, která se také v tomto století zrodila.*“¹⁹⁷ Cílem Mladého Národního sjednocení bylo zavržení politických stran a ustanovení národní jednoty, jež se bude snažit o prosazování národních zájmů a posilování hrdosti. Článek, z něhož na čtenáře srší autorovo horlivé zapálení pro věc, vyslovuje tezi, že dnešek je jakýmsi vyvrcholením, koncem českých nacionálních snah. Závěrem textu je použito zvolání: „*Nic než národ!*“¹⁹⁸

Vedle radikálního a nacionalistického článku Karla Kuta, bývalého předsedy mládežnické organizace ligistů, se na titulní stránce Národních listů objevuje ještě dopis budoucího předsedy Národního sjednocení, dosavadního předsedy národně demokratické strany, Karla Kramáře. Jedná se o zdravici, kterou adresoval účastníkům slučujícího sjezdu Mladého Národního sjednocení. První československý premiér se v ní s entuziasmem obrací na členy nově vzniklé mládežnické organizace, přičemž až nostalgicky vzpomíná na nacionalismus před první světovou válkou. Vyjadřuje své přesvědčení, že mládež učinila první velký krok k „nadpolitickému“ sjednocení celého národa, který je už tolik otráven politickým stranictvím. Používá slova: „*Jsem šťasten, že je mládež v prvních řadách mohutného hnutí pro národní sjednocení a že nám v ní roste nová generace, protknutá duchem našeho tradičního vlasteneckého a slovanského idealismu.*“¹⁹⁹

Dále Kramář ve své zdravici odmítá individualismus občanů, stejně tak se vymezuje i proti třídnímu pojetí společnosti, jenž označuje za nenávistné. Apeluje na to, že vše, co člověk činí, by měl dělat především pro dobro národa jako celku. V dopise se objevuje také několik řádků adresovaných nepřímo německé národnostní menšině v Československu. Karel Kramář totiž píše o prvenství, které by si měl československý národ ve své republice uhájit před těmi, proti kterým vedl staletý boj o svá národní práva a svou svobodu. Zdůrazňuje však, že nacionalismus v českém, posléze v československém pojetí musí být založen na hrdosti, ovšem nesmí z něho pramenit nenávist: „*Náš nacionalismus – třeba hrdý a sebevědomý – nikdy nebyl a doufám nebude náboženstvím nenávisti a útisku druhých, jako nikdy*

¹⁹⁷ Kut, K.: Mladé pluky se spojily. In: Národní listy ze dne 3. března 1935, s. 1.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Kramář, K.: Mladému národnímu sjednocení. In: Národní listy ze dne 3. března 1935, s. 1.

nechtěl než pravdu, právo a svobodu sobě i druhým.“²⁰⁰ V tom se znění jeho dopisu odlišuje od tónu článku Karla Kuta. Ten je na rozdíl od Kramáře radikálnější a nevolí ve svém článku obdobná smířlivější slova. Kramář v závěru svého dopisu účastníky slučovacího sjezdu vyzývá k vlastenectví jako k jedinému nástroji, který pomůže mladý a malý stát rozvíjet a uchovat i pro další generace. Vlastenectví v pojetí Kramáře představuje hájení vlastní svobody, ale nikoliv touhu po omezování svobody či dokonce pro odstraňování ostatních národů. Český nacionalismus má podle něho ve svých základech mravnost, spravedlnost a touhu po svobodě. Kramářovo vlastenectví je v tomto dopise pojato v rovinách československé a slovanské zároveň: „*Prosím, abyste šli do života s vírou ve vítěznou moc našeho nacionalismu i slovanství a abyste hrdě a sebevědomě nesli prapor našeho nacionalismu!*“²⁰¹

Zatímco Karel Kramář se slučovacího sjezdu Mladého Národního sjednocení zúčastnit nemohl, fyzicky přítomni zde byli poslanci Jiří Stříbrný, František X. Hodáč či František Ježek či předseda Národní fronty František Mareš.²⁰²

Periodikum agrární strany *Venkov*, se ke vzniku Mladého Národního sjednocení vyjádřilo na svých stránkách ve sloupci s titulkem: „*Mladé bankovní sjednocení se ustavilo.*“²⁰³ Jedná se o útočný článek, který má za cíl poškození a zesměšnění svého politického soupeře agrární strany – Národní sjednocení. V jeho úvodu se píše o autobusech označených velkým písmenem N (*zkratka používaná Národním sjednocením – pozn.*), které do Prahy přivážely mladé lidi za účelem ustavujícího sjezdu, mladým však mělo jít podle autora článku Josefa Šámala především o návštěvu Prahy, nikoliv o ideály své strany. Píše doslova: „*Nasedl, kdo chtěl, kdo se dal získat a pohnout.*“²⁰⁴ O Národním sjednocení hovoří jako o bankovním sjednocení, v narážce na kapitál, který za stranou stál a díky němuž mohla například vyslat své autobusy do regionů pro mladé příznivce. V souvislosti s tím pak sloupek obsahuje obvinění z nesourodosti účastníků sjezdu, kterou jeho autor přičítá právě tomu, že jeho účastníci nejeli do Prahy kvůli idejím, ale kvůli zábavě zdarma. Proto

²⁰⁰ Kramář, K.: Mladému národnímu sjednocení. In: Národní listy ze dne 3. března 1935, s. 1.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Říšský sjezd Mladého Národního sjednocení. In: Národní listy ze dne 3. března 1935, s. 2.

²⁰³ Šámal, J.: Mladé bankovní sjednocení se ustavilo. In: *Venkov* ze dne 5. března 1935, s. 5.

²⁰⁴ Tamtéž.

je zde zmíněna také údajná ideová prázdnota sjezdu. Do kontrastu s Mladým Národním sjednocením je stavěna zemědělská mládež. V závěru článku se objevuje upozornění na událost, kdy se mezi mladými nacionalisty jednalo o návrhu, aby bylo „*analfabetům*“²⁰⁵ ze Slovenska a Podkarpatské Rusi odňato volební právo. Proti tomu se autor článku v deníku „Venkov“ ostře vymezuje. Zkratku a symbol Národního sjednocení, „N“, pak v textu ironizuje hrou se slovy jako „*Nic*“.²⁰⁶

Na sloučení mládežnických organizací tří politických subjektů, národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty, reagovaly pondělní *Lidové noviny* ve článku ze dne 4. března velmi vyostřeným titulkem: „*Československý hakenkrajc ustaven*“.²⁰⁷ V jeho úvodu se píše, že národní demokracie přestává existovat jako samostatná strana, protože se o uplynulém víkendu spojila její mládežnická organizace s mládeží Národní ligy a Národní fronty do Mladého Národního sjednocení, je prý jen otázkou času, kdy dojde ke splnutí celých stran do Národního sjednocení. Podle *Lidových novin* stála za sjednocením stran „...*společná zloba, ješitnost a bezduchost*...“.²⁰⁸

Článek upozorňuje na přítomnost politiků Jiřího Stříbrného, Františka Mareše a Františka Xavera Hodáče, přičemž každého z nich líčí v negativním světle. V případě Stříbrného se zde objevuje připomínka, že ač jej soud zbavil obvinění z korupce, zůstává obviněným z křivého svědectví. Jméno Františka Mareše je zde uvedeno s dodatkem „*starý nepřítel Masarykův*“.²⁰⁹ Poté následuje shrnutí jeho proslovu na sjezdu, ve kterém mj. prohlásil, že v politice jsou odpovědné pouze bezúhonné osobnosti, nikoliv pak politické programy, čímž v tematickém duchu sjezdu Mladého Národního sjednocení poukázal na chyby politických stran. V souvislosti s těmito slovy noviny vyzdvihují fakt, že Marešovy teze schvaloval i obviněný Stříbrný. Hodáč ve svém projevu vytyčil tři hlavní cíle Národního sjednocení, kterými bylo pozvednutí národní hrdosti, posílení národní jednoty, která by nahradila politické strany a dále pak práce jako způsob boje proti chudobě a nezaměstnanosti. V článku je zmíněn i budoucí předseda Národního sjednocení,

²⁰⁵ Šámal, J.: Mladé bankovní sjednocení se ustavilo. In: Venkov ze dne 5. března 1935, s. 5.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Československý hakenkrajc ustaven. In: Lidové noviny ze dne 4. března 1935, s. 2.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

Karel Kramář v souvislosti se svou nemocí, jež se má stále zhoršovat. Díky tomu prý roste vliv Jiřího Stříbrného, kterého noviny označily za „*denního návštěvníka*“²¹⁰ redakce *Národních listů*. Stříbrný byl také přímo obviněn z přípravy intrik, které by upevnily jeho pozici a vliv v Národním sjednocení.²¹¹

Lidové noviny ale uvádějí, že se Mladé Národní sjednocení na svém sjezdu odhalilo veřejnosti ještě více. Zmiňují, že sjezd byl pojmenován jako „*Říšský sraz*“²¹² a že se na něm členové a příznivci organizace zdravili vztyčenou pravicí, mnozí z nich pak měli být oblečeni v šedých košilích. Zamýšlí se i nad používanou vnitrostranickou terminologií, Národní sjednocení má namísto bývalých národně-demokratických župních důvěrníků krajské náčelníky. V jejich článku se objevuje i výslovný příměr k „*říšskoněmeckým úderníkům*“²¹³, v textu se hned dvakrát objevuje pojem „*hakenkrajc*“. *Lidové noviny* připomínají kauzy Jiřího Stříbrného, vážnou nemoc Karla Kramáře, útočí i na Mareše s Hodáčem. Celý článek se uzavírá myšlenkou, že byl právě vztyčen československý hákový kříž.²¹⁴

V čele Mladého Národního sjednocení stál syn poslance za národní demokracii Lukavský, členy předsednictva pak byli: Kut, Borkovec a Brabec. Na Říšském srazu došlo zároveň k výběru zástupců, na jejichž kandidatuře do poslanecké sněmovny bude mládežnická organizace trvat. Vybráni byli: Karel Kut a Vlastimil Klíma.²¹⁵

Vznik Mladého Národního sjednocení a jeho ustavující říšský sraz se stal událostí, o níž se zmínila všechna významná periodika. Na titulní stranu však událost zařadili pouze *Národní listy*. Ze strany agrárního deníku *Venkov* se jednalo o článek, který měl ukázat na ideovou prázdnotu organizace a na sílu kapitálu, který za celým projektem Národního sjednocení stojí. Ve článku se objevují také výše zmiňované prvky ironie, které mohou mít za cíl vyličít subjekt jako nevěrohodný. Naopak již

²¹⁰ Československý hakenkrajc ustaven. In: *Lidové noviny* ze dne 4. března 1935, s. 2.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž.

citované *Lidové noviny* nepsaly o ideové prázdnotě, ale vylíčili ustavující sraz mládeže Národního sjednocení v kontextu ideologie fašismu.

Na útoky politických protivníků reagovalo Národní sjednocení ve středu 6. března roku 1935 prostřednictvím *Národních listů*. Jednalo se o článek na titulní straně, jehož titulek zněl: „*Volební tažení ve znamení kbeličku špíny*.“²¹⁶ V něm se Národní sjednocení ohrazuje proti textům uveřejněným v denících *Venkov*, *Lidové noviny*, *Právo lidu* a v dalších. Namítá, že se v nich objevuje spousta lží, což má souviset se strachem koaličních stran, jejichž představitelé nechtějí přijít o své politické funkce. V článku se objevuje také odmítnutí ideového vztahu Národního sjednocení s fašismem. Publicisty, kteří psali o tomto vztahu pak autor článku označuje za „zavrženíhodné“. Závěrem se tu v souvislosti s nadcházející volební kampaní poznamenává: „*Koalice se chystá do boje ve znamení kbeličku špíny. V tomto znamení to docela jistě nevyhraje!*“²¹⁷ Zmiňovaný článek lze chápat jako částečnou snahu o obhajobu ustavujícího srazu mládeže, ale především pak jako protiútok vůči politickým soupeřům Národního sjednocení.

5.5 Vznik Národního sjednocení perspektivou dobového tisku

V den šestnáctého výročí vzniku Československé republiky, 28. října 1934, vyšel na titulní straně *Národních listů* text z pera předsedy Československé národní demokracie Karla Kramáře s názvem *Náš 28. říjen*. V něm se autor, jakožto pamětník a přímý aktér událostí, obrací k období vzniku republiky, přičemž vyjadřuje přesvědčení, že se Československo vzdálilo od idejí, na nichž bylo vybudováno: „...*jsme se zpronevěřili duchu 28. října, za který děkujeme jednotné vůli dáti národu svobodný, samostatný stát. Národu, ne stranám, jak jsme to umožnili volebním řádem, vázanými kandidátními listinami.*“²¹⁸ Kritizuje de facto hlavní prvek politického systému republiky, kterým byly politické strany. Připomíná ztráty Aloise Rašína a Antonína Švehly, spoluvůdců státu, v souvislosti se Švehlou Kramář píše, že právě on byl jedním z architektů systému politických stran, ovšem v dobré víře.

²¹⁶ Volební tažení ve znamení kbeličku špíny. In: *Národní listy* ze dne 6. března 1935, s. 1.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Kramář, K.: *Náš 28. říjen*, In: *Národní listy* ze dne 28. října 1934, s. 1.

Pokračuje kritikou sociálně demokratické strany, jejíž hospodářskou politiku označuje za „samovražednou“,²¹⁹ k čemuž uvádí: „...nejméně 800.000 nezaměstnaných a osudová otázka, jak dlouho stát vydrží je podporovati, jaké následky bude mít na naše vždy tak zdatné dělnictvo nucená zahálka, a nakonec co s nimi, kde jim najíti možnost obživy vlastní prací.“²²⁰ Řešení krize politické i hospodářské pak Kramář nachází v návratu ke kořenům 28. října, který spojuje s národní jednotou. Vyzývá k nadpolitickému splynutí politických stran i občanů do jediného, všenárodního celku: „Organizovati toto hnutí, jež nebylo vyvoláno uměle, stranicou agitací, nýbrž roste z úzkosti srdcí oddaných národu a vlasti, je povinností všech, kdož odpovídají za budoucnost národa... (...) Doufejme, že mohutné národní hnutí učiní nám opět ten den dnem radosti a naděje v lepší budoucnost našeho národa!“²²¹ Karel Kramář zde vyjádřil názor, podle něhož je v době krize nutný společný postup celého národa, jakožto jednotného šiku, jednotné fronty. Odmítá stranicví, tím pádem i různost ideologií a požaduje existenci jediného masového národního hnutí, hlásícího se k myšlenkovým principům 28. října 1918. Tedy k nacionalismu, svobodomyšlnosti a demokratičnosti. V tomto textu se vůbec poprvé z Kramářova pera objevuje nástin tvorby nového politického subjektu. Pouhý den po úmluvě představitelů Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty.

Dne 4. listopadu 1934 uveřejnily *Národní listy* příspěvek Karla Kramáře nazvaný *Národní sjednocení*. V něm se stále ještě předseda Československé národní demokracie podrobněji rozepsal o nutnosti vytvoření velkého národního hnutí. Poprvé se na stránkách *Národních listů* objevuje název Národní sjednocení s velkým „N“ na začátku slova, navíc v samotném nadpisu na titulní straně. „*Snad to není ani tak divné, že po tom osvoboditelném hnutí volá člověk, který je nejdéle v aktivní parlamentní české politice. Je přece jen zajímavé, že ve Francii zachraňovali stát v nejtěžších chvílích ‚stařečkové‘ Clemenceau, Poincaré...*“²²² Kramář opakuje své myšlenky ze článku uveřejněného na stránkách téhož periodika o týden dříve, o nutnosti vytvoření národního hnutí, za příklad dává Benita

²¹⁹ Kramář, K.: Náš 28. říjen, In: Národní listy ze dne 28. října 1934, s. 1.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² Kramář, K.: Národní sjednocení, In: Národní listy ze dne 4. listopadu, s. 1.

Mussoliniho v Itálii a Adolfa Hitlera v Německu: „*Snahy, sjednotiti v těžké chvíli národní síly, nejsou ani naším privilegiem. Jsou základem zázračných úspěchů Hitlerových a Mussoliniho, a jsou tím, co v obou hnutích, nám může býti sympatické, třeba ten jejich nacionalismus šel proti nám.*“²²³ Kramář jde v německé otázce ještě dál, když tvrdí, že „*Důstojné a sebevědomé hájení hlavního základu našeho státu dovedlo by i Němcům imponovati...*“²²⁴ Tím jakoby potvrzoval v předchozích kapitolách zmiňované tvrzení historika Josefa Tomeše o tom, že ideu Národního sjednocení vymyslel bankéř Jaroslav Preiss, který věřil, že silná československá nacionalistická strana může být respektovaným partnerem při vyjednávání s nacistickým Německem. V závěru svého článku pak Kramář opětovně vybízí k nutnosti všenárodního spojení, volá po nápravě poměrů ve společnosti: „*...všecky, kterým je stát nadevše a podjali se opravdu těžké a zodpovědné práce, napravit, co se ještě napravit dá. (...) Živelné národní hnutí, které by zachvátilo všecky vrstvy národa a všecky by spojilo k bezpodmínečné obětavosti pro stát, je jedinou cestou k zachování toho, co je nám nejdražším!*“²²⁵

Deník *Expres*, který byl ve vlastnictví Jiřího Stříbrného, se o Národním sjednocení zmiňuje v intenzivních relacích obdobně jako deníky *Národ* či *Národní listy*. Počátkem listopadu otiskl na titulní straně krátký článek s titulkem: „*Dr. Kramář o nutnosti jednotného národního šiku*“²²⁶ V něm se odkazuje na *Národní listy* a cituje výše popsaná Kramářova slova o nutnosti spojení všech, kterým není lhostejná budoucnost národa. Dva dny po vydání tohoto článku informuje *Expres* své čtenáře, že František X. Hodáč se na půdě poslanecké sněmovny ve své řeči vyslovil taktéž pro nutnost silného národního sjednocení. Na základě toho mělo dojít k jeho „*...bouřlivým srážkám s nervosními sociálními demokraty a národními socialisty...*“²²⁷

Stříbrného *Expres* na svých titulních stránkách informoval o konání schůzí představitelů Národního sjednocení s voličstvem. Například dne 20. listopadu roku 1934 se v uvedených novinách objevila pozvánka na veřejnou schůzi konanou

²²³ Kramář, K.: Národní sjednocení, In: *Národní listy* ze dne 4. listopadu, s. 1.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Kramář, K.: Národní sjednocení, In: *Národní listy* ze dne 4. listopadu, s. 1.

²²⁶ Dr. Kramář o nutnosti jednotného národního šiku, In: *Expres* ze dne 6. listopadu 1934 s. 1.

²²⁷ Srážky marxistů s posl. Hodáčem ve sněmovně, In: *Expres* ze dne 8. listopadu 1934, s. 2.

v pražské Lucerně s názvem: „O národním sjednocení“, na kterém měli promluvit: Andrej Hlinka, Jiří Stříbrný, František X. Hodáč a Ladislav Rašín. V souvislosti s uvedenými jmény je nutné vyzdvihnout jméno Andreje Hlinky, který tak byl v prvních měsících také účasten debatám o projektu Národního sjednocení.²²⁸

Jedna z klíčových událostí procesu vzniku Národního sjednocení se konala o víkendu ve dnech 16.-17. března roku 1935. Jednalo se o poslední sjezd Národní ligy, která se na něm jakožto politická strana rozpustila za účelem vytvoření nového subjektu, Národního sjednocení. Tomuto sjezdu se věnují hned dva články na titulní stránce periodika *Pondělí Národních listů a Národa*, přičemž prvním z článků je zdravotní zpráva, kterou sjezdu zaslal nemocný Karel Kramář, hned pod ní se pak vyskytuje článek, který reportážní formou shrnuje dění na dvoudenním sjezdu konaném stejně jako v případě Mladého Národního sjednocení v prostorách Národního domu na Vinohradech.²²⁹

Sjezdu se zúčastnila řada hostů, především z řad národně demokratických poslanců, jednalo se o Hodáče, Ježka, Mikynu, Dlabolu či Rašína ml., sjezdu se zúčastnil také generální tajemník národní demokracie Horák a několik senátorů. Byly předneseny projevy a přečteny zdravotní zprávy Karla Kramáře a Františka Mareše. V textu se objevuje podstatná zmínka o předsedovi zanikající Národní ligy Jiřím Stříbrném. Jeho projevu se údajně dostalo největšího ocenění v řadách publika, což mělo podle autora reportáže hovořit o Stříbrného významné popularitě v řadách ligistů.²³⁰

Jelikož Karlu Kramářovi jeho onemocnění stále neumožňovalo, aby se účastnil veřejného života, poslal sjezdu Národní ligy, stejně jako předcházejícímu říšskému srazu Mladého Národního sjednocení, své poselství. V něm vyjadřuje velké potěšení z pozitivního přijetí myšlenky Národního sjednocení členy Národní ligy a zároveň vyjadřuje své naděje i přesvědčení, že se nové straně podaří dosáhnout dobrých volebních výsledků, čímž bude ukončena vláda politických stran nad státem. Hovoří zde o nadcházejícím vítězství tradičního vlastenectví: „...*přijetí myšlenky jako první krok k vítězství našeho tradičního vlastenectví nad nešťastnou*

²²⁸ *Expres* ze dne 20. listopadu 1934, s. 1.

²²⁹ *Pondělí Národních listů a Národa* ze dne 18. března 1935, s. 1.

²³⁰ Národní liga pro Národní sjednocení. In: *Pondělí Národních listů a Národa* ze dne 18. března 1935, s. 1.

*vládou stran nad státem...“.*²³¹ Svou zdravici zakončil Kramář optimistickým provoláním: „*Věřím, že veliká idea, která nás spojila, stmelí nás v nerozborný celek a povede náš národ k nejkrásnějšímu vítězství, k vítězství nad samým sebou a nad nešťastnou roztržitostí.*“²³²

V neděli 14. dubna se pro vytvoření Národního sjednocení vyslovil i ústřední výkonný výbor Československé národní demokracie. *Národní listy* v souvislosti s tím otiskly na titulní straně článek s nadpisem: „*Marné pokusy odpůrců Národního sjednocení.*“²³³ kde jeho autor píše, jak se agrární i socialistické strany snažily všemožnými způsoby překazit chystané spojení stran v Národní sjednocení. Nejprve se měli agráři společně se socialisty snažit o vzbuzení revolty v řadách ligistů, kdy údajně tvrdili, že se politický taktik Stříbrný nikdy nespojí s preferenčně upadající národní demokracií. Druhým pokusem se měli snažit o podnět revolty v řadách národních demokratů, a to tvrzením, že se národní demokracie nikdy nemůže spojit s bezvýznamným a nepočetným hnutím sdruženým kolem osoby Stříbrného. V *Národních listech* se v závěru článku objevuje výzva vládním stranám, aby zanechaly útoků na Národní sjednocení, protože tyto útoky demonstrují pouze strach, jež z nově se tvořícího seskupení mají. Uvádí se zde také, že Národní sjednocení vzniklo na základě pevného pouta lásky k národu, a to se nedá nikterak rozpojit, že sjednocení bude pracovat pro lidi, kterým vláda nebyla schopna vytvořit pracovní místa. Zavazují se ke zřízení statisíců nových pracovních míst, protože „*Chceme pracovati, abychom vyvedli stát z dnešních hospodářských těžkostí.*“²³⁴

O schůzi výkonného výboru Československé národní demokracie,²³⁵ na níž bylo zvoleno předsednictvo Národního sjednocení a jež se oficiálně prostřednictvím svých zástupců usnesla na budoucím úplném splynutí všech tří složek do jedné,

²³¹ Kramář, K.: V boj za vítězství našeho nacionalismu! In: Pondělí Národních listů a Národa ze dne 18. března 1935, s. 1.

²³² Tamtéž.

²³³ Marné pokusy odpůrců Národního sjednocení. In: Národní listy ze dne 17. dubna 1935, s. 1.

²³⁴ Marné pokusy odpůrců Národního sjednocení. In: Národní listy ze dne 17. dubna 1935, s. 1.

²³⁵ Tato schůze se konala v pražské Kramářově vile dne 14. dubna 1935, přítomni na ní byli členové předsednictva Československé národní demokracie v čele s Karlem Kramářem či místopředsedou Richardem Fischerem. Přítomni byli i zástupci zbylých dvou subjektů Národního sjednocení, Jiří Stříbrný a František Mareš.

pojednávaly také *Lidové noviny*. Ty nabízí odlišný pohled, než jaký je v předchozím odstavci představen *Národními listy*. Upozornily na skutečnost neurčitosti data, do něhož má dojít k úplnému splynutí tří stran do jedné. Strany se totiž domluvily, že k jejich vzájemnému sloučení dojde po volbách. Odklad procesu odůvodňují *Lidové noviny* následovně: „*Národní demokracie bojí se především v předvolební době svolat sjezd strany, jejíž někteří členové nejsou ochotni potřást rukou Stříbrného tak srdečným způsobem, jak to má ve zvyku dr. Hodáč. (...) Někde nové předsednictvo poslouží jako nejvyšší sbor nové strany, jinde jako jakýsi přípravný komitét, jenž má možnost se rozejít, bude-li to v zájmu oněch tří složek, nebo-li v zájmu národního sjednocení.*“²³⁶ Noviny se v citovaném článku i v jeho další části věnují Jiřímu Stříbrnému. Píší o jeho politických zkušenostech a trpělivosti, se kterou vyčkává na to, zda po volbách ke splynutí stran skutečně dojde, či nikoliv. V případě, že by ke splynutí nedošlo má mít totiž Stříbrný již v této době jistou polovinu poslanců, kteří budou zvoleni na kandidátních listinách Národního sjednocení. V případě, že by ke splynutí došlo, bude usilovat o její ovládnutí.

Lidové noviny také rozebírají možné motivace národních demokratů i Jiřího Stříbrného pro vznik Národního sjednocení. V případě Stříbrného mělo jít o oddálení politického důchodu, spojením s národními demokraty se mu mělo dostat poslaneckých mandátů, díky nimž si prodlouží svou zákonodárnou kariéru. Motivací Československé národní demokracie měla být snaha zachránit stranu před poklesem preferencí: „*jejíž bezvýznamnost by překonala ještě její málo významné politické postavení v posledním volebním období.*“²³⁷ Výhodnější postavení měl však mít podle znění článku Jiří Stříbrný: „*Národní demokracie v objetí Jiřího Stříbrného stojí od počátku u zdi a naivní má radost, že má krytá záda. Široké lokte Stříbrného jí brání ve výhledu, který ústí ve slepé uličce. Jiří Stříbrný je v převaze – národní demokracie v rozpacích. Co se z nich vyklube nebude rozhodně příjemně národní demokracii, která na věky nevymaže už ze svého prezidiálního archivu jméno místopředsedy Jiřího Stříbrného...*“²³⁸

²³⁶ Národní sjednocení, které se nesjednocuje, In: *Lidové noviny* ze dne 16. dubna 1935, s. 2.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

Proti Národnímu sjednocení se na svých stránkách vyjadřoval například agrární deník *Venkov*. Ten se hned ve dvou článcích snažil zesměšnit část jeho politického programu, který spočíval v boji proti vázaným kandidátkám. Uvádí, že ač se proti vázaným kandidátkám staví všechny součásti Národního sjednocení již dlouhou dobu, svým praktickým každodenním fungováním nedává strana žádný příklad demokratičtějšího stranického systému, nepřichází s žádnou alternativou.²³⁹ „*Od politických stran, které hlásají demokracii, které dožadují se svobody pro voličstvo máme právo žádati, aby ukázaly, kterak ony smýšlí o demokracii, ale hlavně kterak ji provádějí. (...) ...změny může se dovolávati jen ten, kdo dává něco lepšího...*“²⁴⁰ V souvislosti s tím deník rozvíjel úvahu, že se v žádné jiné demokratické straně nemůže stát, aby byli kandidáti nadiktováni ústředním výkonným orgánem strany bez prodiskutování se stranickými orgány dané župy. V obou zmiňovaných článcích je Národní sjednocení ironizováno, hovoří se o něm opět jako o „*bankovním sjednocení*“²⁴¹, přičemž terčem kritiky je především místopředseda František X. Hodáč. Dále se zde v ironickém tónu píše: „*Kdyby nebylo vázaných kandidátek, většina kandidátů Národního sjednocení by ve volbách propadla.*“²⁴²

Pozoruhodné je, že ačkoliv byl předsedou Národního sjednocení Karel Kramář, tisk agrární strany označuje za vůdce strany právě osobu místopředsedy Hodáče.²⁴³ Jedná se zde o prostředek politického boje, kdy se agráři snaží využít Kramářových zdravotních indispozic k tomu, aby se snažili šířit veřejné povědomí o tom, že sjednocení je ve skutečnosti ovládáno průmyslníkem Hodáčem, kontroverzním politikem. Na druhou stranu, Hodáčův podíl na vzniku Národního sjednocení a stejně tak jeho vnitrostranická role, jak vyplývá z komparace odborné literatury,²⁴⁴ nejsou zanedbatelné. Hodáč byl jedním z hlavních protagonistů myšlenky vzniku Národního sjednocení a následně jeho výraznou osobností, útoky agrárního listu *Venkov* na jeho osobu jsou proto do jisté míry opodstatněné.

²³⁹ Kaminský, M.: Nadiktované kandidátky. In: *Venkov* ze dne 27. dubna 1935, s. 1.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Vůdce propadne ve svém volebním kraji. In: *Venkov* ze dne 14. dubna 1935, s. 3.

²⁴² Kaminský, M.: Nadiktované kandidátky. In: *Venkov* ze dne 27. dubna 1935, s. 1.

²⁴³ Vůdce propadne ve svém volebním kraji. In: *Venkov* ze dne 14. dubna 1935, s. 3.

²⁴⁴ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 162., Klimek, A.: *Boj o Hrad 2. (1926-1935)*, s. 406.

Zmínky o Národním sjednocení se na stránkách opozičního i nezávislého tisku začínají objevovat až s blížícími se volbami, tedy od druhé poloviny dubna roku 1935. Do té doby získal nejvíce pozornosti hlavně ustavující říšský sraz Mladého Národního sjednocení, jehož mediální reflexi je proto věnována vlastní podkapitola. Ostatní zmínky jsou spíše krátkými články, které reagují na aktuální dění ve straně, zprostředkovávané na stránkách *Národních listů*. *Lidové noviny* či týdeník *Přítomnost* věnují výrazný prostor textům, pojednávajících o Henleinově Sudetoněmecké straně. Frekvencovanost a obsah článků, vydávaných v uvedeném období o Národním sjednocení v *Národních listech*, *Národě* či *Expresu*, vytváří iluzi o patřičné síle této strany. Odkazuje na ambice, s nimiž do nadcházejících volebních bojů sjednocené strany vcházely. V komparaci *Národních listů* či *Expresu* s tiskovinami, jež nebyly nikterak napojeny na Národní sjednocení, však shledáme velký kontrast. Tyto tiskoviny v období do první poloviny dubna o Národní sjednocení nejeví valný zájem, věnují mu pouze několik článků. Hlavní témata domácí politiky nesouvisí se vznikem sjednocení, ale s rostoucí silou Henleinovců a s politikou vlády, v jejímž čele zasedal agrárník Jan Malypetr.

Pro účely této kapitoly byly komparovány a rozebrány novinové články deníků spjatých s Národním sjednocením: *Národní listy*, *Národ*, *Expres* s deníky: *Venkov*, *Lidové noviny* a s týdeníkem Ferdinanda Peroutky: *Přítomnost*. Bylo zkoumáno období od konce října roku 1934 do poloviny dubna roku 1935, následné volební boje na stránkách tisku jsou součástí speciální kapitoly v rámci této práce.

6 Významní představitelé Národního sjednocení

6.1 Karel Kramář

Karel Kramář (1860-1937),²⁴⁵ rodák z Vysokého nad Jizerou a vystudovaný právník, byl poprvé zvolen poslancem předlitavské říšské rady v roce 1891 v tehdy nejnižším možném věku, tzn. ve třiceti letech. Tehdy tvořil společně s univerzitními profesory Tomášem Garrigue Masarykem a Josefem Kaizlem politické uskupení známé pod názvem „Realisté“, které ve volbách kandidovalo pod hlavičkou mladočeské strany. Jelikož byl Kramář nejmladším z oné trojice politiků, dostal mezi nimi přezdívku „Dítě“. Pro srovnání, Masarykovi se v dané době mezi „Realisty“ přezdívalo „Pastýř“. Masaryk se ideologicky neztotožňoval s mladočeskou politikou a Národní stranu svobodomyšlnou proto opustil. V tom se lišil od Kramáře s Kaizlem, kteří chtěli v mladočeské straně zůstat a rozvíjet zde své následné politické kariéry.²⁴⁶

Kramář zůstal mladočeské straně věrný až do své smrti v roce 1937, ač se strana po rozpadu Rakouska-Uherska transformovala na státoprávní a posléze na Československou národní demokracii, z ní pak na Národní sjednocení. Ve druhé polovině 90. let 19. století rostlo Kramářovo postavení ve straně i v samotné říšské radě. S příchodem nového století se pak dostal do čela mladočechů, ve vídeňské říšské radě zastával post místopředsedy. Před první světovou válkou se dokonce spekulovalo o jeho jmenování ministrem.²⁴⁷

První světová válka učinila Karla Kramáře „vůdcem národa“. Historička a politoložka Martina Lustigová v biografii věnované právě Kramářovi pojmenovala jednu z kapitol: „*První světová válka – od politického snílka k vůdci národa?*“.²⁴⁸ V tomto názvu se skrývá přeměna role Karla Kramáře z politika v opozičních lavicích do nové role národního vůdce, politika nesoucího odpovědnost. Nejprve odmítl následovat Masaryka a odejít do exilu. Byl příslušníkem domácího odboje, předpokládal, že válka brzy skončí, Rakousko-Uhersko prohraje a Prahu přijdou osvobodit Rusové. Na tuto situaci chtěl být Kramář připravený, vytvořil proto svůj

²⁴⁵ Portrétní fotografie Karla Kramáře je přílohou práce č. 2.

²⁴⁶ Lustigová, M. Karel Kramář, s. 66.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 76.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 119.

panslavistický politický koncept „Slovanského svazu“. Mělo se jednat o říši slovanských států, v jejichž čele by stál ruský car, který by měl mj. i tituly českého a polského krále. Kramář však zacházel mnohem dále, coby vystudovaný právník totiž vytvořil i ústavu tohoto nadnárodního útvaru. Dějiny se však vyvíjely jiným směrem. V roce 1915 byl Kramář spolu s několika dalšími činiteli českého veřejného života zatčen a následně odsouzen k trestu smrti. Před výkonem rozsudku ho zachránila až amnestie císaře Karla I., po propuštění se Kramář naplno zapojil do odbojové činnosti a stanul v čele domácího odboje. Právě odsouzení na smrt učinilo z Kramáře v očích veřejnosti pomyslného „vůdce národa“.²⁴⁹

Dne 25. října roku 1918 odjel Kramář spolu s Klofáčem a několika dalšími politiky do švýcarské Ženevy, kde se uskutečnila schůzka představitelů domácího a zahraničního odboje, na níž se mělo rozhodnout o budoucí podobě nově vzniklého státu. Karel Kramář neúspěšně navrhoval, aby bylo Československo monarchií.

Po vyhlášení republiky byl Karel Kramář zvolen předsedou vlády. Stal se tak vůbec prvním vykonavatelem této funkce v dějinách Československé republiky. Z tohoto titulu zastupoval Československo coby vedoucí delegace na mírové konferenci ve Versailles v roce 1919, odkud byl však předčasně odvolán. Ve stejném roce jej v pozici předsedy vlády vystřídal sociální demokrat Vlastimil Tusar. Tím začala politická kariéra Karla Kramáře pomalu upadat. Československá národní demokracie, jejíž byl předsedou, ve volbách nenaplnovala své ambice, Kramář navíc odmítal nabízené vládní posty. Svou budoucnost spatřoval v prezidentském nástupnictví po Masarykovi.

V období „první republiky“ byl Karel Kramář významným politikem, který se mohl pyšnit velkým renomé. V čele národní demokracie neměl vyzyvatele, pro členskou základnu představoval autoritu. Vedle politického kreditu se mohl opřít také o své ekonomické zázemí, Kramář byl totiž také továrníkem, jak ostatně sám uvádí na kandidátní listině z roku 1925.²⁵⁰ Jeho role však byla mnohdy spíše symbolická, jméno „Kramář“ bylo významným politickým pojmem, který straně sloužil jako

²⁴⁹ Lustigová, M. Karel Kramář, s. 143.

²⁵⁰ Archiv Národního muzea, fond: Antonín Hajn, k. 130, i. č. 3670, Volby 1925.

čitelný nacionální symbol.²⁵¹ S přibývajícím věkem to platilo více a více. Platí to zejména na jeho závěrečnou životní etapu, během níž předsedal Národnímu sjednocení.

Jednalo se o politicky jasně vyhraněného člověka s pravicovými názory a s velkým vlasteneckým cítěním. Myšlenky nacionalismu prolínaly celou jeho politickou kariéru, ve které se kromě státoprávních otázek zaměřoval na zahraniční politiku. I kvůli své ženě Naděždě Nikolajevně (*byla původem Ruska – pozn.*) lze Kramáře označit za významného slavjanofila. Věřil ve vzájemnost slovanských národů, odmítal existenci Sovětského svazu.

Jeho vztahy s prezidenty Masarykem i Benešem nebyly na dobré úrovni.²⁵² S Masarykem se Kramář názorově rozešel ještě v období monarchie. Ostatně, sbírka jejich vzájemné korespondence²⁵³ vypovídá o tom, jak slabý byl jejich vzájemný vztah v období mezi světovými válkami.

V období počátků Národního sjednocení (1934) byl Kramář již vážně nemocen,²⁵⁴ což mu neumožňovalo, aby se osobně účastnil veřejných událostí a sjezdů.

6.2 Jiří Stříbrný

Jiří Stříbrný (1880-1955),²⁵⁵ rodák z Rokycan křtěný jako Ferdinand, absolvent vyšší průmyslové školy. V politice se pohyboval již od svých šestnácti let, kdy byl účasten na první Manifestační schůzi národně sociální strany.²⁵⁶ V té době se stal členem stranické mládežnické organizace a pracoval jako redaktor pro stranický tisk, vystupoval také jako řečník na stranických schůzích či manifestacích. Již v mládí mělo být údajně viditelné jeho řečnické i argumentační nadání, alespoň tak píše autor Stříbrného biografie, historik Libor Vykoupil.²⁵⁷

²⁵¹ Lustigová, M. Karel Kramář, s. 143.

²⁵² Tamtéž, s. 247.

²⁵³ Korespondence T. G. Masaryk – K. Kramář, ed. Jan Bilek.

²⁵⁴ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 163.

²⁵⁵ Portrétní fotografie Jiřího Stříbrného je součástí příloh této práce jakožto příloha č. 4.

²⁵⁶ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 19.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 21.

Volby do říšské rady v roce 1911 vynesly Stříbrného do vysoké politiky. Byl zvolen poslancem za národně sociální stranu. Již od počátků politického působení lze Stříbrného označit za kontroverzního. Jeho veřejné projevy často budily emoce a nesouhlas. V jednom případě byl Stříbrný, ještě před svým zvolením do říšského sněmu, zbit.²⁵⁸

Po vypuknutí první světové války v roce 1914 byl Jiří Stříbrný povolán do armády. Brzy byl však označen za politicky nespolehlivého a byl převelen do pracovních oddílů. Nějakou dobu byl internován v táboře Thalerhof, odkud byl v roce 1917 propuštěn. Záhy se zapojil do odbojové činnosti skupiny Maffie.²⁵⁹

V roce 1918 se Stříbrný angažoval v Národním výboru i Socialistické radě. Stal se jedním z pěti „mužů 28. října“, kteří v pražském Obecním domě vyhlásili československou nezávislost. Byl ministrem v několika vládách a zároveň významným národně sociálním politikem. Svou stranu zastupoval i v „pětce“. Po sporech s křídlem okolo předsedy strany Klofáče, byl Stříbrný spolu se svými přívrženci, z přejmenované národně socialistické strany, vyloučen. Poté stál v čele vlastní Slovanské strany národně socialistické, jejíž název se po několika přejmenováních ustálil na pojmenování Národní liga. Ta se pro volby v roce 1929 spojila s Národní obcí fašistickou a vytvořila již zmiňovanou Ligu proti vázaným kandidátkám. Tyto volby mu přinesly poslanecký mandát, což lze vnímat jako výsledek osobní popularity politika Stříbrného v očích části veřejnosti. Ten měl svůj elektorát, který si s sebou „přinesl“ od národních socialistů.

Co se týče majetkových poměrů Jiřího Stříbrného, lze je zkráceně charakterizovat jako rychlé a význačné zbohatnutí. Stříbrného finanční situace byla oproti Kramářovi v předválečném období údajně nedobrá. Ovšem se vznikem republiky se měly jeho majetkové poměry mnohonásobně zvýšit. To souviselo bezpochyby se Stříbrného nástupem do ministerské funkce, dále se však tato ekonomická změna spojuje s postavou Františka Stříbrného, který byl Jiřího bratr. Již od počátku dvacátých let vyvolávalo pochybnosti, jakým způsobem bratři Stříbrní nabyli finanční zdroje. Zatímco jedni tvrdili, že František Stříbrný získal peníze v Rusku

²⁵⁸ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 22.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 40-41.

nekalým způsobem, druzí tvrdili, že zdroje, jimiž František Stříbrný disponoval, získal v Rusku poctivou obchodnickou prací z předválečných let. Bratři Stříbrní společně založili a vlastnili několik periodik, mezi nimi například deník *Tempo* či *Expres*.²⁶⁰

V roce 1927 zveřejnil místostarosta Jednoty zaměstnanců československých drah Josef Nejedlý několik článků, ve kterých tvrdil, že vlastní důkazní materiály o tom, jak Stříbrný ve funkci ministr železnic okrádal československý stát nákupem předraženého uhlí. Tyto články doplnil Nejedlý řadou veřejných otázek adresovaných Stříbrnému. Ten na ně však neodpověděl, jeho reakcí namísto toho bylo podání trestního oznámení na Josefa Nejedlého. Nato následovala série článků v různých periodikách, která popisovala Stříbrného kauzy z dob jeho působení na ministerstvu železnic. Ten ve většině případů reagoval stejným způsobem jako u Nejedlého, tedy, podáním trestního oznámení.²⁶¹

Materiály proti Stříbrnému začala podle historika Libora Vykoupila shromažďovat i prezidentská kancelář vedená kancléřem Šámalem. Na diskreditaci a odsouzení Stříbrného měl mít údajně zájem Edvard Beneš i prezident Tomáš Garrigue Masaryk, kteří chtěli zbavit Národní ligu jejího nejvýznamnějšího představitele. Jiří Stříbrný ale přešel do protiútoků, když obvinil Beneše z přijetí daru ve výši sta tisíc Korun československých, přičemž v novinách nechal otisknout otázku: „*Což tehdy nečpěly tyto peníze panu dru Benešovi podezřelými obchody uhelnými?*“.²⁶² Edvard Beneš Stříbrného tvrzení o přijetí finanční částky popřel. Jiří Stříbrný však následně obvinil z korupce i další politiky, svého politického rivala z čela národních socialistů Klofáče, dále pak politiky Frankeho a Klapku.²⁶³

Kauza Jiřího Stříbrného byla postavena před soud, kde obžalovaného jako advokát zastupoval národně demokratický politik Ladislav Rašín (*později taktéž člen Národního sjednocení – pozn.*). V roce 1934 soud svým verdiktem zbavil Stříbrného obvinění.²⁶⁴ Celý proces byl však veřejně diskutovanou a v novinách

²⁶⁰ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 61.

²⁶¹ Tamtéž, s. 170-171.

²⁶² Tamtéž, s. 173.

²⁶³ Tamtéž, s. 174.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 183.

často zmiňovanou záležitostí, která jen potvrdila Stříbrného pověst kontroverzního politika.

V roce 1930 byla anonymně vydána brožura s názvem *Jiří Stříbrný. Portrét politického demagoga a zakladatele nemravného tisku*.²⁶⁵ namísto jména autora zde bylo uvedeno pouhé „*Píše demokrat*.“²⁶⁶ Brožura do jisté míry mapuje pověst, která byla se Stříbrného jménem v období meziválečného Československa spojena, odhaluje reputaci politika. Ostrými slovy je zde kritizován Stříbrného tisk: „*Stříbrného tisk, patlající se v nejnestoudnějších prasečínách, nečtou naši lidé. Štítí se jej, poněvadž jim brání stud, aby brali do ruky nečisté svinstvo, naplněné nejodpornější sprostotou*.“²⁶⁷ V tomto případě anonymní autor naráží na Stříbrného periodikum *Šejdrem*. Dále se věnuje politické kariéře a osobnosti Stříbrného: „*Pan Jiří Stříbrný je typický politikář, je představitelem těch, kdo se zasloužili o špatnou pověst politiky, je hráč, jemuž volby jsou odvážnou partií, hazardní hrou. Podivné taje jeho duše nemůže vysvětliti než odborník. Jako mladý, sedmnáctiletý chlapec, vrhl se nadšeně do politické agitace, rval se na schůzích se sociálními demokraty, psal bezobsažné, ale vášnivé články do krejcarových novin a za patnáct let se stal národněsocialistickým poslancem. K něčemu vážnému se nikdy nehodil. Ale kravál uměl dělat a dělal jej takovým způsobem, že taje jeho duše již tenkrát vzbuzovaly podezření*.“²⁶⁸

Citované pasáže z anonymní brožury, jejímž cílem byl přímý očeňující útok na Jiřího Stříbrného, je nutné nahlížet s nadhledem. Autor textu zůstal v anonymitě, navíc svá tvrzení nepodkládá argumenty. Brožura však potvrzuje Stříbrného kontroverznost, odhaluje renomé a zároveň rozporuplnost politika, který někoho přiměl k sepsání a vydání brožury, namířené proti němu, a to navíc v době (1930), kdy měla Stříbrného Liga proti vázaným kandidátkám pouze tři poslanecké mandáty. Odhaluje Stříbrného jako výrazného politického hráče, na kterého jeho političtí odpůrci nahlíželi jako na extremistu, demagoga, nemravného člověka a jako na vydavatele tisku, který apeluje na nejnižší lidské pudy. Takový obraz Jiřího

²⁶⁵ Fotografie obalu s karikaturou Stříbrného je přílohou této práce s číslem 11.

²⁶⁶ Jiří Stříbrný. Portrét politického demagoga a zakladatele nemravného tisku, 1930.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Jiří Stříbrný. Portrét politického demagoga a zakladatele nemravného tisku, s. 23.

Stříbrného je vsutku velmi kontrastní s profilem Karla Kramáře, bezúhonného vlastence, vystudovaného právníka, ovládajícího několik světových jazyků a autora četných, seriózních projevů či tištěných příspěvků na stránkách *Národních listů*.

6.3 František Xaver Hodáč

František Xaver Hodáč (1883-1943)²⁶⁹ byl vystudovaný právník, národně demokratický politik a průmyslník. V literatuře bývá označován za jednoho z hlavních protagonistů myšlenky Národního sjednocení. Podílel se na tvorbě volebního programu, když sepsal brožuru zvanou *Deset úkolů Národního sjednocení*. Byl zastáncem hospodářské politiky prosazované Aloisem Rašínem. Hodáčova pozice uvnitř národní demokracie a posléze i uvnitř Národního sjednocení se údajně měla opírat o jeho silné finanční zázemí.²⁷⁰

V rámci národní demokracie byl považován za stoupence „Hradu“, politiky Masarykovy a Benešovy. Lze ho označit za politika, který vlastní straníky a ostatně i celou společnost více rozdělával, než spojoval. O tom svědčí jeho vnitrostranické konflikty i skutečnost, že se stal mnohokrát hlavním terčem útoků na Národní sjednocení ze strany tisku ostatních politických subjektů. Když deník *Venkov* v několika případech použil slovního spojení „bankovní shromáždění“,²⁷¹ narážel tím právě na Hodáčův vliv ve straně a zároveň s tím pak na vztahy s generálním ředitelem Živnostenské banky Preissem a na sílu kapitálu, který za Národním sjednocením stál. František Xaver Hodáč byl osobně přítomný na důležitých sjezdech, které souvisely s formováním Národního sjednocení, tedy, na říšském srazu Mladého Národního sjednocení i na posledním sjezdu Národní ligy. V obou případech do jisté míry svou přítomností suploval v roli představitele národně demokratické strany jejího předsedu, Karla Kramáře, jenž byl v té době nemocný. Byl to ostatně právě Hodáč, kdo měl spolu se Stříbrným vyslyšet návrhy Jaroslava Preisse o vytvoření silné české nacionalistické strany.²⁷²

²⁶⁹ Portrétní fotografie Františka Hodáče je přílohou této práce č. 3.

²⁷⁰ Malíš, J., Marek, P.: Politické strany I., s. 607.

²⁷¹ Šámal, J.: Mladé bankovní sjednocení se ustavilo. In: *Venkov* ze dne 5. března 1935, s. 5.

²⁷² Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 162.

K Hodáčovým padesátým narozeninám vyšla v roce 1933 brožura, mapující jeho život a vyzdvihující jeho dosavadní úspěchy. Zabývá se jeho vysokoškolskými studii, během nichž měl na Hodáče silně zapůsobit profesor Jaroslav Goll, ostatně, Hodáč se později oženil právě se dcerou historika Golla, s níž přivedl na svět mj. herečku Natašu Gollovou. Vedle Golla pak na Hodáče během jeho vysokoškolských let ovlivnil také další z jeho učitelů, profesor Tomáš Garrigue Masaryk. František Xaver Hodáč se věnoval také tvorbě básní: „*Svým uměleckým založením, svými studijními snahami a last not least i svou praktickou literární činností, vrcholící ve sbírce veršů (‘Nálady‘ 1902) přiřadil se též mladý Hodáč automaticky k tehdejší aktivní literární společnosti pražské.*“²⁷³ V dalších částech publikace je pak Hodáč líčen jako schopný ředitel Ústředního svazu československých průmyslníků a zároveň pak jako svědomitý poslanec,²⁷⁴ který se aktivně angažoval především v oblastech hospodářské politiky. V průmyslnických kruzích měl Hodáč blízko k řediteli Živnostenské banky Jaroslavu Preissovi či ke zlínskému podnikateli Tomáši Baťovi.²⁷⁵

6.4 Další významné osobnosti

Předsedou Národního sjednocení byl Karel Kramář, vedle kterého v předsednictvu strany zasedali tři místopředsedové, již zmiňovaní Jiří Stříbrný s Františkem Xaverem Hodáčem a posledním z místopředsedů byl František Mareš (1857-1942),²⁷⁶ absolvent lékařské fakulty a univerzitní profesor. V letech 1913-1914 a následně pak v letech 1920-1921 rektor Univerzity Karlovy (*v prvním funkčním období byl rektorem Karlo-Ferdinandovy univerzity, jak zněl oficiální dobový název této instituce – pozn.*). Jako poslanec Revolučního národního shromáždění inicioval vznik zákona o poměru pražských univerzit. Ne jeho základě byla za právního nástupce Karlova vysokého učení označena česká Karlova univerzita, do jejíhož vlastnictví tak měly přejít insignie, Karolinum i historický archiv univerzity. Tento zákon se stal ve třicátých letech základem tzv. boje o insignie.²⁷⁷ Ve volbách

²⁷³ Mixa, V., Šádek, V., Till, J.: Dr. Hodáčovi k padesátým narozeninám, s. 28.

²⁷⁴ František Xaver Hodáč zasedal v dolní komoře Národního shromáždění jako národně demokratický poslanec v letech 1929-1935.

²⁷⁵ Mixa, V., Šádek, V., Till, J.: Dr. Hodáčovi k padesátým narozeninám, s. 42.

²⁷⁶ Portrétní fotografie Františka Mareše je přílohou práce č. 5.

²⁷⁷ Pejčoch, I.: Fašismus v českých zemích, s. 131.

roku 1920 byl zvolen senátorem za Československou národní demokracii. V roce 1934 se stal předsedou nově vzniklé Národní fronty, z tohoto titulu se pak také místopředsedou Národního sjednocení.

Vedle zmíněných místopředsedů, ve straně působil také Josef Matoušek (1876-1945), který byl bývalým ministrem průmyslu, obchodu a živností. Dále pak vlivný národně demokratický poslanec František Ježek, syn zastřeleného ministra financí, advokát Ladislav Rašín, v předchozích letech činný v mládežnické organizaci Československé národní demokracie stejně jako Vlastimil Klíma. Vedle nich pak otec a syn – František Lukavský a Jaromír Lukavský, říšský náčelník Mladého Národního sjednocení, jeho zástupcem byl Karel Kut. V neposlední řadě zákonodárci: Josef Havlín, Jindřich Tmobranský, Anna Vetterová-Bečvářová a František Toušek.

7 Politický program Národního sjednocení

Jedním z východisek pro výzkum ideologického vývoje Národního sjednocení, je rozbor stranického programu. Jelikož byl proces slučování národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty poměrně hektickou záležitostí, na kterou nebylo mnoho času, odráží se to i do samotné problematiky politického programu. Národní sjednocení, které do voleb v roce 1935 vstupovalo jako souručenství tří politických subjektů, jež po volbách splynou do jediné strany, proto zprvu nemělo oficiální volební program v pravém slova smyslu, navíc ani program, který by mohl být schválený sjezdem. Ustavující sjezd byl totiž plánován až na povolební období. Za politický a zároveň i volební program Národního sjednocení z roku 1935 je považováno *Deset úkolů Národního sjednocení*. Ty vytyčil místopředseda Národního sjednocení František Xaver Hodáč ve své přednášce v Politické škole Národního sjednocení, na základě této přednášky byla poté vydána stejnojmenná brožura, na jejíž obálce je Hodáč vyobrazen v pozici rozvášněného rétora.²⁷⁸ Na své poslední straně obsahovala přihlášku ke vstupu do Národního sjednocení, které tu je pojmenováno jako politické hnutí se sídlem Praha 2, Karlovo náměstí č. p. 20.

279

Předvolební politický program Národního sjednocení začíná provoláním: „*Volte Národní Sjednocení, předseda dr. Karel Kramář, číslo 16.*“²⁸⁰

7.1 Proti politickým stranám

Prvním z deseti Hodáčem sepsaných úkolů Národního sjednocení je zápas „*Proti sobectví a nadvládě politických stran*“.²⁸¹ Uvádí se zde historické příklady, kdy sobectví jednotlivých stran v českých národních dějinách eskalovalo v porážky u Lipan i na Bílé hoře. Naopak v okamžiku, kdy se národní síly sjednotily, dosáhly emancipačního vítězství, jak tomu bylo 28. října roku 1918.

Perspektivou Františka Hodáče, resp. perspektivou Národního sjednocení, začaly politické strany brzy po vzniku republiky sloužit „*určitému okruhu straníků*“²⁸²

²⁷⁸ Fotografie obalu viz obrazová příloha č. 6.

²⁷⁹ Hodáč, F.: *Deset úkolů Národního sjednocení*, s. 30.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 1.

²⁸¹ Tamtéž, s. 3.

²⁸² Tamtéž.

místo toho, aby sloužily republice a všem jejím obyvatelům. Kritika stran pak pokračuje v duchu prorůstání mezi hospodářstvím a výkonnou mocí: „...zařizují hospodářské podniky a kořistí pro ně svou politickou mocí.“²⁸³

Na základě výše uvedeného proto Národní sjednocení volá po ukončení zásahů politických stran do podnikatelského sektoru. Tyto zásahy pojmenovává jako „zpolitizování“²⁸⁴ hospodářství a chce je odstranit, protože je interpretuje jako oslabující a pro hospodáře škodlivé, dále pak považuje za nežádoucí, aby byla státem a stranami umenšována vlastní odpovědnost hospodáře. V této oblasti se tedy Národní sjednocení profiluje jako ekonomicky liberální subjekt, který odmítá intervence státu do ekonomiky.

Hned v první kapitole se Hodáč vymezuje proti označování Národního sjednocení za stranu kartelů a bank. Agrární deník *Venkov* psal hned v několika případech o Národním sjednocení jako o „bankovním sjednocení“²⁸⁵, v souvislosti s vazbami, které existovaly historicky už mezi národní demokracií a Živnostenskou bankou, tj. největší českou bankou v čele s Jaroslavem Preissem. František Hodáč však odmítá, že by mělo Národní sjednocení vliv na banky, či naopak že by Národní sjednocení bylo Živnostenskou bankou ovlivňováno. Uvádí zde, že „V největší české bance nesedí ani jeden představitel stranické politiky, vlivu agrární strany však podléhají ústavy, jejichž vlastní a svěřený kapitál činí 8.200 mil., tedy dvakrát tolik, než kapitál Živnostenské banky...“²⁸⁶

Podle Františka Hodáče je chybný především volební systém Československa, který umožňuje a chrání existenci velkého množství politických stran. Ty se mezi sebou domlouvají na rozdělení moci, sfér vlivu i na „parcelaci státu“²⁸⁷, což vede republiku k úpadku, a to jak k úpadku ekonomickému, tak i k tomu etickému.

V závěru kapitoly se objevuje tučně vytištěný jakýsi slib voličům: „Povedeme zápas proti vládě stranického sobectví v kulturních a hospodářských věcech a

²⁸³ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 3.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Interpretace a odkazy na tyto články jsou podrobně uvedeny v kapitole 5. Vznik Národního sjednocení, konkrétně pak v podkapitolách č. 5. 4 a 5. 5, v nichž je interpretován vznik Mladého Národního sjednocení a Národního sjednocení pohledem dobového tisku.

²⁸⁶ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 4.

²⁸⁷ Tamtéž.

veřejné správě, proti vnikání stranických vlivů do soukromého podnikání. Republika patří národu, nikoli politickým stranám.“²⁸⁸

Národní sjednocení se hned v první kapitole svého programu profiluje jako hnutí, jehož cílem je změna dosavadního politického, stranického i volebního systému, čímž se však profiluje jako antisystémové. Kritizuje především vládní agrárníky a socialisty, ostatní strany nezmiňuje výslovně, to lze chápat jako snahu o vytvoření obrazu Národního sjednocení coby nejsilnější a nejvýraznější opozice vůči tehdejší vládě.

Historie Národního sjednocení však neúprosně odhaluje, že mezi tvůrci politického i stranického systému „první republiky“ najdeme i národní demokraty, jejichž ministři navíc zasedali v mnohých meziválečných vládách. Československá národní demokracie patřila od vzniku republiky mezi státotvorné strany, jejíž zástupci (*Alois Rašín a posléze Karel Kramář – pozn.*) zasedali také v „pětce“. Na základě toho se Národní sjednocení nemohlo plně distancovat od politického systému ani od předchozích vlád. Navíc kritika politických stran může v daném případě působit trochu paradoxně přihlédneme-li k tomu, že národní demokracie se hlásila k odkazu nejstarších českých politických stran, na jejichž splynutí byla mj. ustavena. Antisystémovou tradici však lze připsat Národní lize i Národní frontě. Národní liga již v parlamentních volbách v roce 1929 kandidovala spolu s Českou obcí fašistickou pod názvem Liga proti vázaným kandidátkám.

V případě čelných představitelů Národního sjednocení se nejednalo o nové politiky, jednalo se naopak o stálé představitele českého stranického systému. Karel Kramář se označoval za nejdéle sloužícího českého politika na parlamentní úrovni, byl poslancem již od roku 1891, Jiří Stříbrný od roku 1911. František Hodáč byl úzce spojen s průmyslovým i bankovním sektorem. Proto je nutné nahlédnout na politický program také perspektivou politické reality, kdy stranu, která odmítá politické stranictví reprezentují dva představitelé, kteří jsou se stranami spojeni dlouhá desetiletí. Jak Kramář, tak Stříbrný měli možnosti, podílet se přímo na exekutivě Československa, první jmenovaný z pozice ministerského předsedy,

²⁸⁸ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 4.

druhý jmenovaný pak z ministerských pozic. Odpolitizování hospodářství pak v programu požadoval František Hodáč, bývalý generální tajemník Ústředního svazu československých průmyslníků.

7.2 Národní myšlenka

Za základ svého programu označilo Národní sjednocení „národní myšlenku“.²⁸⁹ Tou se rozumí idea, která chce pro svůj národ dosáhnout co největších úspěchů. Myšlenka, která staví národní zájem nad všechny ostatní zájmy: stavovské, třídní, skupinové, stranické či individuální. „*Chce dovésti v ušlechtilém závodění svůj národ k nejvyšším cílům, jak to krásně napsal Neruda: „...a pakli lidstvo výši se jak Alpstvo nad tou zemí, Čech buď Mont Blanc a Mont Rosa a zvýšen nade všemi.“*“.²⁹⁰

Za příklad vítězství národní myšlenky je uvedena Itálie a Německo. V případě Itálie se mělo jednat o renesanci jednoho z nejvýznamnějších států světa, který se po letech úpadku opět dostal na své místo mezi evropskými velmocemi. „*Němci před zraky celého světa roztrhali mírové smlouvy a vynutili silou soustředěné národní myšlenky uznání světa pro svůj protiprávní postup.*“²⁹¹ Sjednocení národa má být, jak již název napovídá, jedním z hlavních cílů Národního sjednocení, onen společný a jednotný postup v duchu národní myšlenky měl totiž prozatím všem národům přinést respekt v rámci celého světa. Národy, které se nechaly vést národní myšlenkou, byly podle Hodáče „*...šťastní a mocní*“.²⁹²

Národní sjednocení pak v rámci kapitoly pojednávající o jeho druhém úkolu, o národní myšlence, odráží útoky svých politických rivalů, kteří v souvislosti s ním hovoří o tzv. „*přepjatém nacionalismu*“.²⁹³ Tisk ostatních politických stran měl psát o tom, že národní myšlenka není slučitelná s pokrokem lidstva, což Národní sjednocení odmítá s poukazem na to, že takové názory oslabují národ, což není žádoucí obzvláště v době, která je protkaná vítězstvími národní myšlenky v celém světě.

²⁸⁹ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 5.

²⁹⁰ Tamtéž.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž.

Protože pohledem Národního sjednocení mají třídní a stavovské boje rozkladné tendence, působí na národ negativně a oslabují jej, nabízí svým voličům alternativu v podobě strany všenárodní. Taková strana má koncentrovat příslušníky napříč společenskými třídami i stavy, jelikož postaví národní myšlenku nad všechny ostatní zájmy, což povede i k zániku stran stavovských či třídních. „*Stavovské a třídní strany jsou vedeny k tomu, aby v zájmu svého třídního prospěchu se spojovaly se stejnými stranami různých národností, a tím zeslabují sílu společného národního postupu. Činí tak sociální demokraté i agráři.*“^{.294}

V závěru tohoto bodu volá František Hodáč po nutnosti všenárodního sjednocení českých stran a voličů, které by dokázalo konkurovat rostoucí síle Henleinovy strany, do které mají vstupovat Němci, opouštějící své dosavadní stavovské a třídní strany. „*Politické síly československé nesmějí být zeslabovány stranicím stavovským a třídním. Jestliže vzroste počet mandátů Heimatfronty, musí dvakrát tolik vzrůst mandáty všenárodní fronty československé.*“^{.295}

Následuje slib, v němž se Národní sjednocení zavazuje k pozdvihnutí zájmu národa jako celku nad zájmy jeho jednotlivých tříd a zároveň říká: „*...povýšíme československý národ mezi nejmocnější, nejbohatší a nejvyspělejší národy světa.*“^{.296}

Recept na překonání sociálních i hospodářských problémů tedy sjednocené strany spatřují ve vytvoření masivní všenárodní strany, která bude v první řadě silnou hrází proti radikalizujícím se Němcům v čele s Henleinem. Ve druhé řadě s pomocí obecného přijetí národní myšlenky povýší Československo mezi nejbohatší a nejrespektovanější státy světa po vzoru Mussoliniho, ale i Hitlera, kterým se vzepjetí národní myšlenky podařilo uskutečnit v jejich státech. Optikou Národního sjednocení se obě země vrátily mezi velmoci právě díky vzestupu této ideje.

²⁹⁴ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 6.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž.

7.3 Silný stát

Ve třetím z deseti úkolů, které František Xaver Hodáč vytyčil Národnímu sjednocení, vynikají především dva základní politické cíle, prvním je vytvoření silného státu, druhým pak centralizační tendence, které chtělo Národní sjednocení v případě svého úspěchu převést do československé reality. „*Svobodu vlasti zaručí jen spořádaný, silný stát. Pro celé území státu musí platit stejný zákon a na celém území státu musí býti stejně zachovávan.*“²⁹⁷

Prvním bodem k naplnění těchto snah měla být unifikace zákonů se Slovenskem. Hodáč kritizuje, že od vzniku republiky nebyla žádná vláda schopna toto sjednocení legislativy vykonat, ačkoliv bylo pro tyto účely zřízeno speciální ministerstvo. Po oné unifikaci zákonů mělo podle programu Národního sjednocení dojít k vytvoření vyspělých samosprávných úřadů, které by garantovaly rovnoměrný rozvoj všech územních celků Československa. S těmito úřady pak bylo počítáno jako s oporou státní moci na nejnižší, místní úrovni politiky.

I druhý Hodáčův návrh se vztahuje přímo ke Slovensku. Ten požaduje vytvoření jednotného vojenského i samosprávného vedení v celé republice, Slovensko by tedy přišlo o část svých vlastních vedoucích úřadů, v gesci by jim však podle Hodáčova programu měla zůstat samospráva v oblasti vzdělávání, náboženství a jazyka. „*Nacionální Čech se dohodne s nacionálním Slovákem o široké samosprávě na základě jednotných zákonů při plném zachování jednotného vedení ve vnitřní a zahraniční správě, vojenství a hospodářské politice, na základě jednotného zákonodárství.*“²⁹⁸

Jednotnost zákonů, rovnoměrnost úřadů a jejich centrální vedení je v kontextu programu Národního sjednocení chápáno jako prostředek k zajištění bezpečnosti, národní svobody, a zároveň pak k rovnoměrnému rozvoji všech oblastí republiky. V souvislosti s rozvojem je pak zvýrazněna nutnost výstavby a zkvalitnění infrastruktury napříč Československem, od východu na západ. V souvislosti s tím se v programu hovoří také o území Podkarpatské Rusi, jíž chce Národní sjednocení dopomoci k růstu blahobytu jejích obyvatel. Hodáč zdůrazňuje, že Národní

²⁹⁷ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 6.

²⁹⁸ Tamtéž.

sjednocení území pod Karpaty nikdy nevzdá, naopak, že ho Československo bude bránit proti každému agresorovi.²⁹⁹

Národní sjednocení se hlásí ke spoluodpovědnosti za řízení státu. V programu proklamuje, že po volbách nechce pouze kritizovat z opozičních lavic, ale že se chce přímo podílet na výkonu státní moci. Prosazovat zákony, které by zlepšily obranyschopnost státu, státní správu, ale i hospodářské poměry v republice. „*At' ve vládě nebo v opozici, pracujeme pro jednotnost a pevnou moc státu. Jen silná státní moc zabezpečí svobodu vlasti.*“³⁰⁰

7.4 Národní ráz státu

„*Československý stát bude státem národním. Obhájíme národní ráz státu ve školství, kultuře i hospodářství, zabezpečíme prvenství československého jazyka na celém území.*“³⁰¹

Čtvrtý úkol Národního sjednocení pojednává o československém státě jako o instituci, která byla vytvořena pro zabezpečení svobodného rozvoje „*všech národních sil*“.³⁰² Národní ráz státu má garantovat sílu národa, která zabezpečuje jeho další osud, jeho vývoj a existenci i v budoucnosti.

Národní identita a s ním spojené národní sebevědomí se podle programu Národního sjednocení musí utvářet už v dětech navštěvujících školu v rámci povinné docházky. Je to úkol státu a národně uvědomělých učitelů, kterým se musí dostat dobrého finančního ohodnocení. Jejich cílem je výchova nové generace, „*...pokolení, jež bude odhodláno i s největšími oběťmi zachovati, čeho jsme 28. října nabyli. Protistátní živly musí být z učitelského povolání buď jak buď vyloučeny.*“³⁰³ České školství by pak nemělo být horší než německé, jak je tomu pohledem Františka Hodáče ve skutečnosti je. Národní sjednocení se proto vyslovuje pro zlepšení finančního ohodnocení u pracovníků jak ve školství, tak i v oblastech kultury a vědy. „*Chceme, aby česká kultura byla světová: ale bude jí*

²⁹⁹ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 6.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 8.

³⁰¹ Tamtéž, s. 11.

³⁰² Tamtéž, s. 8.

³⁰³ Tamtéž, s. 9.

pouze tehdy, jestliže neztratí souvislost s životem národa. Smetana, Dvořák, Mánes, Neruda byli světoví – a právě oni byli všemi kořeny spjati s životem a touhou svého lidu, své země.“.³⁰⁴ Školství, kultura a věda, podle programu Národního sjednocení, svým způsobem dokáží působit na utváření národního rázu Československé republiky.³⁰⁵

Národní ráz by se měl promítnout krom oblasti duchovně také do hospodářství. Národní sjednocení vyžaduje, aby byly do českých rukou převedeny většinové podíly ve společnostech, které doposud ovládají zahraniční majitelé. To by měl být jeden z hlavních cílů vlády.³⁰⁶

Za důležitý prvek, upevňující národní ráz Československa, pokládá Národní sjednocení státní jazyk. Existují prý oblasti, v nichž je čeština potlačována, program zmiňuje například lázeňská města světového významu, kde se na mnohých hotelích a restauracích neobjevují nápisy ve státním jazyce. Národní sjednocení volá po zákrocích proti těm, kteří státní jazyk nerespektují. Řeč byla dokonce i o veřejných budovách. Jazyk má mít podle Hodáče velký vliv na národní sebevědomí občanů. Jsou zde zmiňováni občané v pohraničí, kteří jsou denně konfrontováni s jazykem některé z národnostních menšin, přitom to mají být právě lidé v pohraničí, kdo má sebevědomě bránit republiku před útokem nepřátel.³⁰⁷

Samospráva by neměla být rozdělována podle národností. Národní sjednocení odmítá i jakékoliv formy autonomie pro národnostní menšiny. Národní ráz státu by se měl promítnout v jednotných organizacích průmyslníků, obchodníků i zemědělců, stejně tak v jednotných odborových organizacích. *„Nechceme spoluobčanům jiné národnosti bráti práva, zaručená zákonem. Náš nacionalism nikdy nechtěl hrubého potlačování jiných. Ale nebude výsad, které namnoze dosud zůstaly. Zákon republiky bude platit pro každého. Každý občan musí jasně vědět, že odpor proti provádění zákona nebude dovolen nikomu. Toto vědomí bude nejlepší zárukou proti národnostním sporům v republice.*“.³⁰⁸

³⁰⁴ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 9.

³⁰⁵ Tamtéž.

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 10.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 11.

Národní sjednocení tedy věří, že silný stát s důrazem na sílu a obecně závaznou platnost zákona, unifikovanými zákony, jednotnou státní a vojenskou správou, s jednotnými organizacemi a s jednotným státním jazykem bude tím, co bude Československo charakterizovat jako republiku, ve které převládá československý národní ráz nad menšinami. Podstatnou složkou pro jeho vytvoření je vzdělávání dětí k sebevědomému vlastenectví a zároveň s tím pak podpora učitelů, umělců a vědců.

7.5 Skutečná demokracie

*„Náš národ vyrostl v boji za občanské svobody. Začali jsme nový život, když v důsledku francouzské revoluce myšlenka stejných práv všeho občanstva vítězila ve světě. (...) Demokracie jest nejlepším způsobem vlády v čsl. národě.“*³⁰⁹ František Xaver Hodáč využíval pro psaní programu, resp. pro psaní úkolů, Národního sjednocení četných historických příkladů. Často mu sloužily příklady z českých dějin, symboly porážek: Lipany, Bílá hora a symbol vítězství: 28. říjen 1918. V kontextu této kapitoly mapoval vývoj českého, resp. československého demokratismu, když s jeho popisem začal u samých kořenů, u francouzské revoluce a českého politického boje v 19. století. Československo je tak v programu sjednocených stran pojato jako demokratický stát, který musí na základě své tradice demokratickým zůstat. To ostatně ve svých novinových článcích v *Národních listech* nejednou popisoval i Karel Kramář.³¹⁰

Svoboda a demokracie však mají podle Hodáče své meze, ale pouze v obranných případech, je-li stát ohrožován vnitřním či vnějším nepřítelem. Za vnitřní ohrožení označuje komunismus, proti kterému je třeba neodkladně zasáhnout. Potlačení svobody a demokracie ve prospěch některé z politických stran naopak označuje za zastavení pokroku národa.³¹¹

³⁰⁹ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 11.

³¹⁰ Zmiňované články jsou součástí kapitoly 5. Vznik Národního sjednocení, konkrétně podkapitol s čísly 5. 4 a 5. 5, které pojednávají o vzniku Mladého Národního sjednocení a Národního sjednocení pohledem dobového tisku. Mezi články se objevují i příspěvky předsedy Národního sjednocení Karla Kramáře z *Národních listů*, v nichž hlouběji rozebírá myšlenky českého demokratismu.

³¹¹ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 11-12.

Jednou ze záruk demokracie mělo být zavedení přímé odpovědnosti politiků. Té lze částečně dosáhnout zrušením institutu vázaných kandidátek a odpolitizováním volebního soudu. Právě vázané kandidátní listiny měly mít na svědomí skutečnost, že se ve vládních funkcích objevovali stále titíž lidé a zároveň nad tím, že politické strany byly natolik silným prvkem politické scény. Národní sjednocení kromě zrušení vázanosti kandidátek ke stranám a odpolitizování volebního soudu navrhuje, aby byly volební obvody rozděleny na menší okrsky, čímž by dalo do rukou občanů čitelnější možnost volby a větší vliv na zvolení politika v daném menším okrsku. Zrušení vázanosti kandidátních listin by zároveň voličům umožnilo, aby si vybírali nabízené kandidáty podle vlastních preferencí. Národní sjednocení se vyslovilo pro zachování poměrného hlasovacího systému. Právě v těchto bodech se skrývá „skutečná demokracie“, kterou slibovalo Národní sjednocení v případě svého vládního angažmá zavést.³¹²

7.6 Zahraněční politika v duchu dějinného poslání

*„Národ, povoláný k velkým věcem, má velký úkol a jasné cíle také v zahraniční politice. Československo má trojí úkol. Čechy byly ve svém dějinném vývoji povolány být hrází proti snahám výbojných směrů v Německu o podrobení nových území a národů na východ.“*³¹³

Národní sjednocení se k tomuto dějinnému úkolu hlásilo i v roce 1935, i když akcentovalo přání žít s Německem v míru a s dobrými vztahy. Vidí však nutnost v upevňování spojení s Francií a s dalšími románskými národy, stejně tak v dobrých vztazích s Polskem. Souhlasí se setrváním Československa v Malé dohodě, kterou považují za důležitou. V duchu tohoto prvního dějinného poslání žádá Národní sjednocení silnou vládu, která vybuduje obranyschopnou armádu.³¹⁴

Druhým dějinným úkolem je koncentrace Slovanů. V odkazu na slovanské sjezdy, které před první světovou válkou organizoval Karel Kramář spolu s Ivanem Hribarem v Praze a v Sofii, má pokračovat i Československá republika, která má podle Národního sjednocení stát v čele nových snah o sjednocení slovanských

³¹² Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 6., s. 13.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 14.

národů: „*Po převratu tento úkol se hlásí znovu. Jsme povoláni, abychom byli průkopníky slovanského sjednocení. Máme těsné přátelství s Jugoslávií. Musíme přes všechna dosavadní nedorozumění dojít k těsnému přátelství s Polskem. (...) Národní sjednocení pokládá úsilí o zlepšení poměru k Polsku za jeden z důležitých úkolů své politiky. Chceme pracovat pro sblížení s Bulharskem. Doufáme, že vývoj vrátí Rusko velkým úkolům, které mu náležejí při sblížení slovanských národů.*“³¹⁵ Vize slovanského sjednocení vycházejí z Kramářova pojetí panslavismu. Karel Kramář po velkou část svého života věřil ve vytvoření Slovanského svazu v čele s ruským carem.³¹⁶ Byl těmto myšlenkám zcela oddán a dlouhodobě požadoval vojenskou intervenci do Sovětského svazu, která by Rusko osvobodila od bolševismu. Proti bolševikům se programově stavělo i Národní sjednocení.

Ze dvou výše popsaných dějinných posláních si Národní sjednocení prostřednictvím Františka Hodáče vyvodilo třetí úkol, kterým je pokus o vytvoření slovansko-románské skupiny národů. V souvislosti s tímto projektem je kladen důraz na urovnání vztahů s románskou Itálií a s již citovaným slovanským Polskem. Takové uskupení evropských národů by vycházelo ze stávajících společenství s Francií, a dále pak s Rumunskem a Jugoslávií v rámci Malé dohody, které by se postupně rozšiřovalo o další státy. Národní sjednocení však akcentuje nutnost národní jednoty uvnitř Československa při tvorbě tohoto ambiciózního evropského projektu: „*Velkému úkolu zahraniční politiky se musí podříditi názory stran. Každý jiný postup by znamenal, že zájem národního státu podřizujeme mezinárodním vztahům stranickým. Postup socialistů oproti Polsku a Itálii ukazuje zhoubnost takové politiky.*“³¹⁷

V souvislosti s tvorbou mezinárodních politických uskupení poukazuje Hodáč na nutnost využití politických partnerství, jako základů pro tvorbu jisté formy ekonomické integrace. Tvrdí, že „*Malé a střední státy jsou především povolány, aby byly průkopníky svobodného rozvoje světového obchodu, poněvadž nemohou svoje zboží prodat na vlastním území v takové míře, jako státy velké.*“³¹⁸ Národní

³¹⁵ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 14.

³¹⁶ O Kramářově panslavistickém konceptu více v kapitole 6. Významní představitelé Národního sjednocení, podkapitola 6. 1 Karel Kramář.

³¹⁷ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 15.

³¹⁸ Tamtéž.

sjednocení požaduje, aby byla v první řadě vytvořena hospodářská Malá dohoda, jejímž úkolem se stane postupné budování hospodářské spolupráce mezi slovanskými a románskými národy v rámci Evropy.³¹⁹

Národní sjednocení kritizuje ministerstvo zahraničních věcí, nepřímou tak dlouholetého ministra Edvarda Beneše, kvůli údajnému zanedbání hospodářské diplomacie. Národní sjednocení se domnívalo, že ministerstvo zahraničí musí v mezinárodním prostoru zastupovat kromě zájmů politických i zájmy hospodářské, zájmy československých výrobců, pro které je nutné najít nová odbytí. Toto ministerstvo by se pak ve svém konání nemělo podřizovat zájmům jednotlivých stran a ministerstev, mělo by se naopak soustředit na uskutečňování vyšších národních zájmů, kterými jsou pohledem Národního sjednocení výše popsané koncepty a ideje.³²⁰

*„Zůstaneme pevnou hrází proti výbojným směrům německví, budeme průkopníky slovanského sjednocení a společenství slovanských a románských národů. Budeme průkopníky svobodného rozvoje světového obchodu.“*³²¹ Těmito větami zakončuje a shrnuje František Hodáč zahraničně politickou část programu Národního sjednocení. Úkoly, které si toto prozatím ještě politické předvolební souručenství vytyčilo, lze označit za velmi ambiciózní, v kontextu třicátých let až utopické. Myšlenka sjednocení slovanských národů vychází z devatenáctého století, kdy mělo stát v čele panslavistického svazu Rusko. Národní sjednocení ve svém programu tvrdí, že se Rusko odvrátí od sovětského směřování a vrátí se ke své historické úloze, jíž je role vůdčího slovanského státu, což však v období vlády diktátora Josifa V. Stalina nebylo reálné. Slovanské sjednocení pak mělo být pomyslnou hrází proti německé expanzivnosti. S takovou myšlenkou přišlo Národní sjednocení pouhé čtyři roky před podepsáním německo-sovětského paktu o neútočení, známém jako pakt Ribbentrop-Molotov.

³¹⁹ V publikaci *Deset úkolů Národního sjednocení* F. X. Hodáč popsal ambiciózní ideje Národního sjednocení o vytvoření slovansko-románské hospodářské integrace. Z citované pasáže, v níž volá po otevření trhů, lze vyvodit, o jaký stupeň ekonomické integrace Národní sjednocení usilovalo. Dnešní ekonomickou terminologií ho nazýváme „zónou volného obchodu“. Jedná se o první (nejnižší) stupeň ekonomické integrace, který spočívá především v tom, že si zúčastněné státy vzájemně buď sníží, nebo úplně zruší cla.

³²⁰ Hodáč, F.: *Deset úkolů Národního sjednocení*, s. 16.

³²¹ Tamtéž.

Dalším bodem byly snahy o narovnání diplomatických styků s Itálií a s Polskem. První jmenovaný stát byl fašistický. Mussoliniho systém řadě členů Národního sjednocení imponoval, avšak od roku 1934, kdy se v Benátkách uskutečnilo první setkání Mussoliniho s Hitlerem, se zlepšovaly vztahy mezi oběma mocnostmi. V říjnu roku 1936, tedy zhruba rok od sepsání *Deseti úkolů Národního sjednocení*, byla podepsána německo-italská smlouva, která určovala rozdělení sfér vlivu obou států v Evropě. Zmiňovaná smlouva se stala základem pro vytvoření Fašistické osy. Polsko se v roce 1938 připojilo ke snahám Hitlerovského Německa a Maďarska o rozbití československé celistvosti.

Na základě výše popsaného zahraničně politického programu v komparaci s reálným politickým děním v Evropě lze konstatovat, že program Národního sjednocení byl v zahraničních otázkách utopický, možná až „snílkovský“. Nereflektoval politickou realitu třicátých let, nedokázal se přizpůsobit pohybu, v němž se svět ocitl po roce 1929. Zahraničně-politické vize, jak je prezentovalo Národní sjednocení, měly být dlouhodobým programem, národní vizí. Budoucnost následujících tří let však ukázala, že panslavismus, spojení románských a slovanských států, jejich následná ekonomická integrace na bázi zóny volného obchodu, byly pozůstatkem myšlenek z minulého století, respektive pozůstatkem za úvahami z období, kdy se ve Versailles na mírové konferenci hovořilo o novém uspořádání Evropy.

7.7 Proti bídě a nezaměstnanosti

*„Povedeme zápas proti bídě a nezaměstnanosti, pro rozvoj hospodářského života, pro udržení a rozvoj soukromého podnikání při svobodě a plné odpovědnosti podnikatele.“*³²² Sedmá kapitola programu Národního sjednocení se zabývá otázkami hospodářského rozvoje, boje proti bídě a řešením nezaměstnanosti. Reaguje tedy na problémy, které hýbaly po vypuknutí světové hospodářské krize celou Evropou, Československa nevyjímaje.

³²² Hodáč, F.: *Deset úkolů Národního sjednocení*, s. 23.

Národní sjednocení deklarovalo, že chce podporovat podnikatele, protože podnikavost s odpovědností je jeho perspektivou předpokladem k hospodářskému rozvoji celého státu. „*Žádná jiná hospodářská soustava nedovede blahobyť národa a jeho členů povznést tak, jako soukromé podnikání.*“³²³ Přichází s plánem, jak zajistit vyšší příjmy pro státní pokladnu. Československá republika vlastnila lesy a statky v hodnotě dvou a půl miliardy Korun československých. V posledních letech však státní podnikání na těchto nemovitostech dosahovalo stamilionových schodků. Národní sjednocení, resp. tvůrce jeho programu František Hodáč, navrhuje, aby bylo státní vlastnictví lesů a statků zprivatizováno, tzn., aby se dostalo do rukou soukromých podnikatelů. Od tohoto kroku očekává celkové zvýšení výnosů. Hodáč předpokládá, že lesy a statky by v soukromém vlastnictví vydělaly každoročně minimálně 6 % ze své celkové ceny. Mělo by se tak jednat o minimální roční zisky ve výši 150 milionů korun. V horizontu deseti let by pak minimální součet všech zisků činil jednu a půl miliardy. Tyto zisky by pak mohly být využívány na rozvoj vzdělávání, sociální péče či na budování bezpečnosti státu. Hodáč však odmítá, aby byly státní majetky převáděny do družstevních vlastnictví. Uvádí, že se družstva vzdálila od svých původních poslání: „*Většinou však místo svépomocných podniků družstva se stala výdělečnými podniky na vlastní vrub. Sledují vlastní zisk, i na úkor těch, jimž měla pomáhati. Mlékaři musí dodávati mlékárnám za nízkou cenu, aby mlékárenská družstva měla zisk.*“³²⁴

Národní sjednocení chce podporovat a chránit podnikatele, které považuje za základ prosperity státu. Upozorňuje však, že každý podnikatel musí být zodpovědný za své činy, svůj majetek a za svoje podnikání celkově. Odmítá státní podpory bankrotujícím podnikům: „*...stavíme se proti tomu, aby ze státních peněz a z peněz řádně spravovaných peněžních ústavů byly podporovány bankrotářské ústavy a podniky, jejichž vedoucí osoby místo veřejné podpory a zachování majetků, získaných za rozvratu podniků jimi řízených, zasloužily kriminál.*“³²⁵

Národní sjednocení odmítá státní regulace a jakékoliv zásahy do tržního hospodářství. Ty podle něj mají negativní dopady na výrobu a obchod. Hlavním

³²³ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 16.

³²⁴ Tamtéž, s. 17.

³²⁵ Tamtéž.

hybatelem trhu by měla být poptávka spotřebitele.³²⁶ Tím Hodáč navazuje na Rašínovu ekonomickou liberální politiku, která historicky i myšlenkově patří ke stranám, které jsou situovány od středu politického spektra směrem vpravo.

Program s názvem *Deset úkolů Národního sjednocení* navrhuje také jednotlivé kroky, které by měly být realizovány s cílem minimalizace nezaměstnanosti. Jedním z nich je, aby byla půda státních statků věnována nezaměstnaným, kteří by mohli žít z jejich výnosů. Dalším krokem je snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, od tohoto kroku si Národní sjednocení slibuje rychlejší získání pracovního místa pro současné nezaměstnané. Následuje návrh, aby byly vytvořeny tábory dobrovolné práce pro mladé, přičemž chce Národní sjednocení věnovat pozornost i veřejným pracím. Krom toho navrhuje daňové úlevy pro zaměstnavatele, které by měly ve svém důsledku zvýšit počet zaměstnaných dělníků. „*Hrozný rozsah nezaměstnanosti jest největší hanbou dnešní vlády.*“³²⁷

7.8 Spolupráce vítězí

„*Jsme pro právní a sociální ochranu zaměstnanců, jež nepoškodí výrobnost. Jsme pro spolupráci zaměstnavatelů a zaměstnanců, proti zneužití sociálních ústavů k politické agitaci, pro jejich navrácení zájmům zaměstnanců, proti třídní nenávisti a třídnímu boji. Spolupráce vítězí.*“³²⁸ Jelikož se v předchozí části svého programu věnovalo Národní sjednocení podnikatelům, kterým garantovalo svobodu a státní ochranu, v této kapitole se chce profilovat jako strana, která nemyslí pouze na jeden stav – podnikatelský – ale skutečně na všechny podle litery všennárodní politické strany. Národní sjednocení považuje za důležitý prvek sociální politiky domluvu mezi oběma zúčastněnými stranami, mezi zaměstnanci a zaměstnavateli. Odmítá třídní boj a nenávist. Vnímá obě sociální skupiny jako partnery.³²⁹

Národní sjednocení se i v této kapitole vymezuje proti třídnímu boji a fenoménu „vykořisťování“, které jsou součástí sociálně demokratického, národně socialistického i komunistického programu: „*Dosud slyšíme hlásati myšlenku*

³²⁶ Hodáč, F.: *Deset úkolů Národního sjednocení*, s. 18-19.

³²⁷ Tamtéž, s. 22-23.

³²⁸ Tamtéž, s. 25.

³²⁹ Tamtéž, s. 24.

třídního boje a myšlenku, že jenom zničení soukromého podnikání dá dělníkovi lepší mzdu, že dělník v zaměstnavateli má nepřítele, jenž mu ubírá výdělek. Dělníci již dávno však vědí, že jejich osud je spjat s osudem podniku. Třídní nenávisť způsobila škody (...) ale nikomu nedala chleba. Jen spolupráce tvoří, třídní nenávisť ničí.“³³⁰ Celý stranický program je protkaný myšlenkou národní jednoty, celistvosti, která bude držet pospolu díky síle národní myšlenky, půjde za vyššími národními cíli. Což je prezentováno jako cesta k národní prosperitě a k významnému postavení Československa mezi ostatními národy světa. Podle Národního sjednocení by měla mít každá třída i každý stav prostředek k prosazování a k obraně svých zájmů. Tím mají být odborové organizace, stavovské svazy, ale nikoliv politické strany. Odbory a svazy by, podle Hodáčem vysloveného přání, měly zůstat apolitické.³³¹ Tím se Národní sjednocení liší od politických programů ostatních stran meziválečné „pětky“. Agrárníci jsou stavovskou stranou, hájící stavovské zájmy zemědělců, rolníků a statkářů. Sociální demokraté hájí zájmy dělnické třídy stejně jako národní socialisté, kteří se však zaměřují ještě na úřednický stav. Lidová strana se snažila cílit na všechny katolíky, na Moravě pak sváděla boje o místní katolické sedláky s již zmiňovanými agrárníky.

7.9 Pevná měna

„Budeme pracovati pro stálou a pevnou měnu, pro úspory a rovnováhu ve státním hospodářství, pro zjednodušení veřejné správy a zlepšení platů státních zaměstnanců, proti nemírné výši daní a libovůli a překrostem při jejich vybírání.“³³² Měnová část programu Národního sjednocení se hlásí k deflační politice, kterou začátkem dvacátých let 20. století prosazoval a uskutečňoval první československý ministr financí, národní demokrat Alois Rašín. Deflační politika se vyznačovala nízkou cenovou hladinou a pevným měnovým kurzem, který musí být krytý zlatými zálohami. Kvůli nesouhlasu s devalvací měny, jež provedla Malypetrova vláda v roce 1934, opustila Československá národní demokracie vládní kabinet.

³³⁰ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 24-25.

³³¹ Tamtéž, s. 24.

³³² Tamtéž, s. 27.

Národní sjednocení považuje stabilní měnu za základní předpoklad prosperity státu. Pevný měnový kurz dává jistotu spořicím občanům, že jejich úspory nebudou znehodnoceny. Hodáč přitom uvádí, že mezi lety 1922-1932 vzrostlo jmění vyčíslené z bankovních úspor občanů z původních třiceti miliard na šestapadesát miliard Korun československých. Deset let trvající měnová stabilita měla mít v tomto střednědobém úseku pozitivní vliv na úspory, jejichž celkový součet se v řadách spořicích občanů téměř dvojnásobil. „*Pevná měna musí být vyjádřena zlatem.*“³³³ tvrdí Hodáč, přičemž kritizuje Malypetrovu vládu za devalvací měny, která s sebou přirozeně přinesla pokles hodnoty koruny vůči zlatu. Zatímco před znehodnocením koruny se za zlatý dukát zaplatilo 94,- Korun československých, po devalvací měl tentýž dukát hodnotu o devatenáct korun vyšší, tedy 113,- Korun československých.³³⁴

„*Od r. 1931 jsou ve státním hospodářství schodky, Tyto schodky se kryjí vždy novými výpůjčkami, jimiž stát zatížil příští generace, když mimo to zvýšil sazby daní, stupňoval příkrost jejich vybírání, a zmenšil platy státních zaměstnanců.*“³³⁵ Dalším předpokladem zdravého státního hospodaření má být vedle pevného měnového kurzu krytého zlatem také odpovědné sestavování rozpočtů. Národní sjednocení odmítá schodkové rozpočty, vyjadřuje se pro rozpočty ziskové, díky nimž by mohl stát, ale i obce vytvářet úspory. František Hodáč však odmítá, že by chtělo Národní sjednocení dále snižovat platy státních zaměstnanců či zvyšovat daně. K ziskovému rozpočtu se chce dostat prostřednictvím zjednodušení státní správy, přičemž chce značných úspor dosáhnout „*...zmenšením nákladnosti a přepychu veřejných budov.*“³³⁶ Dalším bodem má být hospodaření státních podniků, které mají být buď zprivatizovány, nebo musí být dohlédnuto na jejich příjmy. Lesy a polnosti by měly být převedeny do rukou soukromých občanů, protože nejsou vhodné pro podnikání ze strany státu.³³⁷

Posledním popsáním národohospodářským bodem je nutnost snížení daňové zátěže pro občany. Národní sjednocení však jedním dechem dodává, že se chce

³³³ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 26.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ Tamtéž, s. 15.

³³⁶ Tamtéž, s. 27.

³³⁷ Tamtéž.

zabývat otázkou neplatičů daní: „*Stavíme se proti úniku těch, kdo na úkor řádných poplatníků daní neplatí, ale žádáme řádnou ochranu poctivých poplatníků libovůli a řemeslnému udavačství.*“^{.338}

7.10 Za lepší budoucnost

Desátým úkolem Národního sjednocení je naplnění nadějí, které občané vkládali do nově vzniklé republiky v říjnu roku 1918. „*V době vítězného převratu jsme věřili v krásnou budoucnost svobodného státu, jež rozmnoží ve svobodné vlasti duchovní a hmotné statky, dá práci a blahobyt lidu, zvětší sebevědomí a moc národa. (...) Poslední léta přinesla zklamání.*“^{.339} František Hodáč dále vyjmenovává seznam událostí a činů, které dokazují slabost posledních vlád. Píše o nezaměstnaných, jejichž počet se v roce 1935 pohyboval okolo 800 000 a kterým vláda nezajistila možnost výdělků pro své rodiny. Píše o úpadku národního sebevědomí, o úpadku hmotném i mravním. V posledních letech mělo dojít i k zastavení hospodářského vývoje. Hodáč nabádá: „*Z tohoto pocitu však nesmí vzejít zoufalství a beznadějná lhostejnost, nýbrž pevná vůle k nápravě poměrů. Proto sbíráme zdravé síly národa k obraně a novému zápasu. Věříme v budoucnost národa a státu, v jeho velikost a nezadržitelný rozvoj.*“^{.340}

Národní sjednocení se pasovalo do role spasitelské všennárodní strany. Strany, která je tu pro všechny Čechy a Slováky bez ohledu na jejich příslušnost ke třídě nebo stavu. Vyjadřuje znepokojení nad tím, jaké panují v Československu poměry v době, kdy zanedlouho uplyne osmnáct let od vytvoření samostatného a svrchovaného státu. Přichází s vizí, jak zvrátit vývoj republiky, který je podle ní na špatné cestě. Kromě jednotlivých bodů popsaných v předešlých devíti kapitolách slibuje Národní sjednocení zjednodušení stranického systému tím, že se zasadí o snížení počtu politických stran. Samo jde příkladem, když do sebe integrovalo tři vlastenecké subjekty: Československo národní demokracii, Národní ligu a Národní frontu. Jeho *Deset úkolů*, které sepsal František Xaver Hodáč jakožto ideový základ nově vznikající strany končí provoláním: „*Zmenšíme počet politických stran. Na*

³³⁸ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 27.

³³⁹ Tamtéž, s. 28.

³⁴⁰ Tamtéž.

místo rozvratu a postupujícího tříštění politických sil postavíme Národní sjednocení, aby se splnily naděje z 28. října na lepší budoucnost národa ve svobodném, spravedlivém, národním státě.“³⁴¹

³⁴¹ Hodáč, F.: Deset úkolů Národního sjednocení, s. 29.

8 Před volbami v roce 1935

8.1 Historický kontext

V květnu roku 1935 se měly uskutečnit v pořadí čtvrté volby do Národního shromáždění v Československu. Jednalo se období, v němž začínala být republika vnímána jako poslední středoevropský ostrov demokracie, a právě z tohoto důvodu se začínaly objevovat názory, zda v zemi nevyhlásit výjimečný stav a volby odsunout. Proti tomuto návrhu se však stavěl prezident Masaryk, stejně tak vládní agráři. Volební průzkumy, které prezident obdržel 6. února předpovídali, že „*Půjde o boj mezi zastánci demokracie a autoritativního režimu.*“³⁴² Dále pak, že republiku čeká „*zřetelný posun napravo*“.³⁴³ Další předpoklady hovořily o vítězství Henleinovy strany mezi německým obyvatelstvem a o posílení pozic agrární strany v českém prostředí.³⁴⁴

„*V prudké předvolební kampani, která probíhala prakticky celou první polovinu roku 1935, došlo k vyhocení dvou linií.*“³⁴⁵ uvádí historička Věra Olivová. První skupina se zasazovala o obranu demokratických principů a zároveň o budování bezpečnostního systému republiky, který bude opřen o spojení Československa s Francií a se Svazem sovětských socialistických republik. Druhá skupina prosazovala odstranění vnitřní demokracie, přičemž deklarovala své snahy o rekonstrukci zahraničních vztahů Československa, které se měly orientovat na Německo, Itálii, Polsko nebo Maďarsko. Pomyslným „trnem v oku“ byl těmto stranám spojenecký pakt Československa se Sovětským svazem.³⁴⁶

Národní sjednocení se ve svém programu profilovalo jako demokratické, prosazovalo však všenárodní jednotu a velké změny v politickém systému. Zároveň dlouhodobě odmítalo zahraničně-politickou koncepci Edvarda Beneše. Prosazovalo sjednocování slovanských národů s národy románskými a pro tyto účely počítalo právě se změnou orientace vůči Polsku a Itálii. Podle výše zmíněné klasifikace na dvě skupiny, by tedy Národní sjednocení patřilo do skupiny druhé.

³⁴² Klimek, A.: *Boj o Hrad 2*, s. 399.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, s. 195.

³⁴⁶ Tamtéž.

Ostatně, Věra Olivová uvádí: „*Demarkační linie mezi těmito dvěma proudy byla dána zhruba blokem vládních stran a blokem protivládní opozice. (...) ...spojovací článek mezi nimi tvořila nejsilnější česká strana – strana agrární.*“³⁴⁷

V „hradních“ kruzích před volbami panovalo napětí. V agrární straně se mělo do popředí dostávat pravicové křídlo, nespokojené s dosavadní zahraničně-politickou orientací státu. Spekulovalo se možné pravicové povolební koalici, ve které by vedle agrárníků zasedli henleinovci, řuďáci a v případě dobrého volebního výsledku také politici Národního sjednocení. V případě, že by hlasy Národního sjednocení nestačily, mělo dojít na jednání s národními socialisty, od nichž by však byla požadována pouze spolupráce na parlamentní úrovni, nikoliv na té vládní. Agrárníci údajně přemýšleli o jeden krok dopředu. O prezidentských volbách, poněvadž bylo zřejmé, že Tomáš Garrigue Masaryk nebude kvůli svému zdravotnímu stavu schopen dlouhodobě zastávat prezidentský úřad. Především jejich pravicové křídlo odmítalo, aby se stal příští hlavou státu Edvard Beneš. Muž, s jehož zahraniční politikou se zásadně neztotožňují. Na pozici prezidenta by nejraději viděli Jana Malypetra, dosavadního předsedu vlády.³⁴⁸

Historik Antonín Klimek píše: „*V přepisu poznámek, který si vysoký státní činitel (asi Beneš) zapsal zřejmě při rozhovoru s nejmenovaným politikem, pak čteme: ,1) Je přirozeno, že v době, kdy každá stránička sní o totalitě atd. – mohutná agrární strana se k tomu chystá! 2) Beneš nemá být prezidentem! Neboť: President jest u nás autoritou takovou, že vylučuje zatím jiného diktátora. My vlastně jakousi quasi-diktaturu máme v Masarykovi.*“³⁴⁹ Podle autora přepisu proto chtějí agrárníci příští hlavou státu zvolit někoho ze svých řad, s největší pravděpodobností Malypetra. To má být důvod k tomu, proč budou prováděny útoky na Beneše a na jeho koncepci zahraniční politiky. Antonín Klimek se zmiňuje také o Kramářově politické formaci: „*Ačkoli Národní sjednocení a jeho už spíš symbolický vůdce Kramář agrárníkům nevadí, bojují proti jeho skutečné hlavě Hodáčovi, protože ,má vlastní diktátorské choutky*“³⁵⁰

³⁴⁷ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 195.

³⁴⁸ Klimek, A.: Boj o Hrad 2, s. 399-400.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Klimek, A.: Boj o Hrad 2, s. 400.

Sudetoněmecká strana, v jejímž čele stál Konrád Henlein, se mohla opírat o ideologickou i finanční podporu z Hitlerem ovládaného Německa. Hlavním Henleinovým cílem pak bylo vytvoření jednotné všenněmecké strany, která do svých řad pojme členy, příznivce i voliče ostatních německých stran působících v Československu. Na počátku dubna 1935 požadoval blok socialistických stran společně s lidovci zákaz činnosti a rozpuštění nacistické Sudetoněmecké strany na základě zákona na ochranu republiky.³⁵¹ Ve sporu, který ve věci henleinovců probíhal na vládní úrovni, však nakonec dosáhli svého cíle agráři, odmítající zákaz Henleinovy strany. Ti se snažili s předsedou Sudetoněmecké strany jednat a věřili v dosažení kompromisů „...ve prospěch především německé agrární strany.“³⁵²

8.2 Počátek kampaně Národního sjednocení

Národní sjednocení vzniklo účelově v období blížících se parlamentních voleb. Z toho důvodu mělo velmi krátký čas na vyřešení organizačních i programových záležitostí. Personální otázky a velmi intenzivní politická kampaň však především programovou oblast zcela zastínily. Historik Josef Tomeš k volební kampani Národního sjednocení uvádí: „*Národní demokracie zde ustupovala Národní lize: ve snaze oslovit široké lidové vrstvy a získat její hlasy preferovala vnější efekty před ideovým diskurzem a intelektuální argumenty nahrazovala slogany, takže již dobová publicistika psala o Národním sjednocení jako o ,davovém hnutí.*“³⁵³

Volební kampaň Národního sjednocení, která byla skutečně velmi intenzivní a finančně nákladná, vycházela z optimistických předpokladů stranických vůdců, že se souručenství podaří získat významnou politickou roli. Neoptimističtější předpoklady hovořily o zisku osmačtyřiceti poslanců a čtyřiaadvaceti senátorů.³⁵⁴ Závěrečný hospodářský účet předvolební kampaně se zastavil na čísle 3.856.517,85,- Korun československých, přičemž částku okolo dvou a půl milionu korun získalo Národní sjednocení od průmyslníků a sumu jednoho milionu a sta

³⁵¹ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 196.

³⁵² Tamtéž.

³⁵³ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 163.

³⁵⁴ Mařica, J.: Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení, s. 184.

tisíc korun souručenství věnoval František Xaver Hodáč ze svého dispozičního fondu.³⁵⁵ Krom velkého finančního zázemí, se mohlo Národní sjednocení spoléhat také na velké zázemí mediální, jež bylo tvořeno vydavatelstvími: národně demokratická Pražská akciová tiskárna a Stříbrného Tempo. Tato vydavatelství, resp. mediální domy, vydávaly deníky: *Národní listy*, *Národ*, *Expres*, *Tempo*, *Polední list*, *Nedělní list* aj., přičemž lze konstatovat, že všechna výše uvedená periodika podporovala Národní sjednocení v jeho předvolebním klání velmi intenzivně.

Od neděle 28. dubna vycházely v *Nedělním listu* pravidelné „Epištoly k voličům“, které psal Jiří Stříbrný. Ten ve svých novinách publikoval větší množství článků, kterými agitoval ve prospěch vlastní politické formace. Stránky nedělních Národních listů přinášely pravidelná poselství předsedy sjednocených Karla Kramáře. Všechna uvedená periodika navíc podporovala předvolební setkání s občany, buď je přímo inzerovala na titulní stránce, nebo o nich pojednávala po jejich skončení.

Stříbrného „Epištola k voličům č. 1“ nesla název: „*Jak zaopatříme lidem práci a chléb?*“.³⁵⁶ Ta se nesla v souhlasném duchu s Hodáčovým programem. Jiří Stříbrný upozorňuje na vysoký počet nezaměstnaných, který se pohybuje okolo osmi set tisíc obyvatel a uvádí: „*Není nic důležitějšího v tomto státě snad než odstranění nezaměstnanosti. To je nejnárodnější, nejsocialističtější a nejstátnější politika.*“.³⁵⁷ Současný stav dává Stříbrný za vinu stávající vládě, přičemž útočí hlavně na národní socialisty a sociální demokraty, k čemuž využívá rétoriku, upozorňující na skutečnost, že levicové strany nehájí důsledně zájmy dělníků. Předkládá příklady dobré praxe z Německa a z Itálie, kde se měli Hitler a Mussolini s krizí nezaměstnanosti dobře vyrovnat: „*...staví se v Německu 7000 km silnic, 20 metrů širokých. (...) Je na nich zaměstnáno 80.000 mužů.*“.³⁵⁸ Krom budování silnic zmiňuje také Hitlerovy přestavby větších bytů na menší či státní půjčky novomanželům. Stříbrný dále uvádí statistiku, podle níž je Československo v nezaměstnanosti čtvrté nejhorší v Evropě, když má mít téměř dvakrát více

³⁵⁵ Mařica, J.: Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení, s. 199.

³⁵⁶ Stříbrný, J.: Epištoly k voličům – č. 1. In: *Nedělní listy* ze dne 28. dubna 1935.

³⁵⁷ Tamtéž.

³⁵⁸ Tamtéž.

nezaměstnaných než mnohonásobně osídlenější Francie. Celý text je psán s jistým emotivním nádechem, například, když Stříbrný popisuje důsledky hospodářské krize a vysoké nezaměstnanosti v československé společnosti, uvádí: „...*když lidé nemají, čím by platili, a když se zmenšila i spotřeba chleba. Lidé se zabíjejí, věší a střilejí ze zoufalství, a my pořád čekáme nějaký zázrak.*“^{.359}

Ve stejný den, v neděli 28. dubna 1935, ve kterém vyšla Stříbrného první „Epištola k voličům“, otiskly *Národní listy* na své titulní stránce článek předsedy Karla Kramáře s názvem: „*Proč jsem chtěl a chci Národní sjednocení*“.³⁶⁰ V něm se Kramář označuje za dlouholetého stoupence všenárodní politiky a s nádechem romantismu vyjadřuje svá přání, spočívající v probuzení starého vlastenectví a ve sjednocení národa: „...*abychom všichni zase probudili v sobě to své staré, krásné vlastenectví, jež dřímalo po válce stydlivě v hlubokém úkrytu srdcí, když mocnými našeho světa bylo jeho projevování, mluvení o něm nazýváno nechutnou frázovitostí...(...)* Úkol náš je těžký a naprosto nesplnitelný bez mohutného nacionálního hnutí.“^{.361}

Kramář spatřuje v Národním sjednocení novou naději pro československý stát i národ. Subjekt, který se pokouší o vytvoření všenárodní a sjednocené strany, je podle něho východiskem k oživení odkazu 28. října 1918. Takřka sedmnáct let od vyhlášení samostatnosti, měla přijít, podle Kramáře, republika o svůj původní étos. To mělo Národní sjednocení zvrátit, když se zasazovalo o nastolení skutečné demokracie zrušením institutu vázaných kandidátních listin k politickým stranám, dále Kramář hovoří o nové zahraničně politické orientaci, když odmítá vazby na Sovětský svaz. Slibuje, že se jeho strana zasadí o vyřešení problematiky nezaměstnanosti, v souvislosti s tím kritizuje soudobou vládu, když její politiku označuje jako: „*Protisociálnost agrárně-socialistické politiky.*“^{.362} V závěru textu používá zvolání: „*Proto chceme vítězství idejí národního sjednocení, proto chceme, aby se heslem nás všech stalo: Nic než národ, nic než náš stát!*“^{.363} Pasáž z uvedené citace – Nic než národ! – se stala hlavním heslem Národního sjednocení v blížících

³⁵⁹ Stříbrný, J.: Epištoly k voličům – č. 1. In: Nedělní listy ze dne 28. dubna 1935.

³⁶⁰ Kramář, K.: Proč jsem chtěl a chci Národní sjednocení. In: Národní listy ze dne 28. dubna 1935.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² Kramář, K.: Proč jsem chtěl a chci Národní sjednocení. In: Národní listy ze dne 28. dubna 1935.

³⁶³ Tamtéž.

se parlamentních volbách. Nejednalo se sice o heslo nové, ale v těchto volbách, v souvislosti s popisovanou politickou formací, o heslo nejviditelnější.³⁶⁴

8.3 Májový průvod Prahou

Na prvního května chystalo Národní sjednocení velký manifestační průvod Prahou.³⁶⁵ Ve stejný den se na titulní straně *Národních listů* objevil titulek „*Vstupujeme do volebního boje!*“,³⁶⁶ pod nímž stála výzva sympatizantům, aby zaslali co nejvyšší možný finanční příspěvek na účet národní demokracie. Ve stejném vydání novin se také objevila informace o oficiálním pojmenování souručenství, které bude uvedeno na kandidátních listinách: „*Národní sjednocení, předseda dr. Karel Kramář, spolu s Ruským blokem: Ruskou nacionální autonomní stranou a Ruskou národní stranou.*“³⁶⁷ První květen jako kdyby symbolicky odstartoval hlavní část volební kampaně. Stříbrného deníky: *Polední list* či *Expres* informovaly na svých titulních stránkách své čtenáře o konání prvomájového průvodu již od 29. dubna. Následujícího dne přinesl *Polední list* pozvánku i s organizačními pokyny pro účastníky manifestačního pochodu, který měl v prvorepublikových médiích skutečně výraznou reklamu na titulních stranách. Den před konáním průvodu se ve Stavovském divadle odehrála Jiráskova divadelní hra *Lucerna*, kterou pro své sympatizanty přichystalo v rámci své předvolební kampaně Národní sjednocení, jenž v propagačních materiálech na událost uvádělo, že před inscenací nebudou přednášeny žádné politické projevy, ale že bude zarecitována báseň Viktora Dyka.³⁶⁸ Osobnosti obou zmiňovaných literátů, Aloise Jiráska a Viktora Dyka, byla ve dvacátých letech spojena s Československou národní demokracií. Volba jejich děl proto nebyla náhodná, naopak, měla představovat určitou symboliku propojení sjednocených s velikány českého kulturního života a s jejich odkazy.

Průvod Národního sjednocení Prahou, konaný dne 1. května roku 1935, byl započat v devět hodin a třicet minut. Půl hodiny před tím mělo dojít ke shromáždění

³⁶⁴ Kramář, K.: Proč jsem chtěl a chci Národní sjednocení. In: *Národní listy* ze dne 28. dubna 1935.

³⁶⁵ Dobové fotografie v průvodu NSj jsou součástí příloh této práce, jedná se o přílohy č. 8. a 9.

³⁶⁶ *Vstupujeme do volebního boje!*. In: *Národní listy* ze dne 1. května 1935, s. 1.

³⁶⁷ Název kandidátních listin Národního sjednocení. In: *Národní listy* ze dne 1. května 1935, s. 1.

³⁶⁸ *Polední list* ze dne 30. dubna 1935, s. 1.

účastníků průvodu u Vrchlického sadů. Členové Mladého Národního sjednocení měli svůj sraz na Karlově náměstí již v osm hodin ráno, odtamtud se později přesunuli na hlavní shromaždiště, na němž byl původ uspořádán do následujícího pořadí: „*Cyklisté, motoristé, ženy v krojích, představitelé Národního sjednocení, Mladé Národní sjednocení a studenti, uniformované skupiny. Okresy v tom pořadí, jak došly na seřadiště.*“³⁶⁹ Z Vrchlického sadů se průvod přemístil na Václavské náměstí, kde byl vzdán hold předsedovi Karlu Kramářovi a čestnému předsedovi Národní fronty Františku Marešovi.³⁷⁰ Z Václavského náměstí pokračoval průvod Ulicí 28. října a následně přes Národní třídu až na Střelecký ostrov, kde byl posléze započat tábor lidu. Ten byl zahájen řečníkem Aloisem Štůlou,³⁷¹ po jehož vystoupení přišli na řadu se svými projevy František Lukavský, Jiří Stříbrný a František Xaver Hodáč. Po nich byla ukončena oficiální část průvodu a na Střeleckém ostrově byla zahájena „*Národní veselice*“.³⁷² Všichni účastníci průvodu měli skleněné odznaky ve tvaru lípového listu, zbarvené do národních barev. Organizátoři měli na klopách připnuty stuhy v barvách národní trikolóry. Součástí průvodu bylo i kladení věnců k pamětním deskám zemřelých osobností spjatých s Československou národní demokracií, Aloisů – Rašína a Jiráska.³⁷³ „*V průvodu Národního sjednocení pochodovalo 23 hudebních sborů, neseno bylo 55 státních vlajek...*“³⁷⁴

Proč si Národní sjednocení vybralo první květen jako svůj manifestační den, je zdůvodněno taktéž na stránkách *Poledního deníku*. Národní sjednocení chtělo demonstrovat, že 1. máj není pouze svátkem socialistů, že revoluční charakter tohoto svátku vymizel v průběhu let důsledkem toho, jak socialisté slevovali ze svých požadavků a málo hájili práva dělníků. Národní sjednocení si klade za úkol občany „*...naučiti lásce k práci...*“³⁷⁵ zároveň chce manifestací vyjádřit vztah k práci, jakožto ke státoporné činnosti. Chce tento den pojmut jako den oslavy

369 Nástup Národní Prahy. In: Polední listy ze dne 30. dubna 1935, s. 1.

370 Oba přední představitelé, Karel Kramář s Františkem Marešem, pozdravili průvod z balkónu hotelu Šroubek na Václavském náměstí. Ze zdravotních důvodů se nemohli účastnit celého průvodu.

371 Alois Štůla byl náměstkem pražského primátora.

372 Nástup Národní Prahy. In: Polední listy ze dne 30. dubna 1935, s. 1.

373 Nástup Národní Prahy. In: Polední listy ze dne 30. dubna 1935, s. 1.

374 Vítězný nástup Národního sjednocení. In: Národní listy ze dne 2. května 1935, s. 1.

375 Chmelík, A.: Proč oslavujeme 1. květen?. In: Polední listy ze dne 1. května 1935, s. 3.

společné práce všech tříd a stavů, jako den oslavy sjednocení národa, který společnými silami pracuje pro lepší budoucnost všech. „*Jsou tudíž naše oslavy 1. máje v tak významném roce 1935 – v roce Národního sjednocení – pro stát i národ dalekosáhlou mobilisací, k zápasu o dobytí moci ve státě, k zabezpečení státu a českého a slovenského národa.*“³⁷⁶ V prvomájovém manifestačním průvodu Národního sjednocení šlo tedy o demonstraci všeobecné podpory strany, která hlásá národní jednotu a práci pro rozkvět vlasti.

Ohlédnutí za manifestací Národního sjednocení tvořilo hlavní a takřka jedinou náplň stranického tisku dne druhého května, tedy pouhý den po skončení průvodu. *Národní listy* přišly s titulkem: „*Květnové manifestace, jaké Praha ještě neviděla. Vítězný nástup Národního sjednocení*“, *Polední list* na své titulní stránce otiskl tučným a výrazným fontem písma: „*Nic než národ, hřmí 1. máje republikou*“, deník *Expres* otiskl dvě fotografie, které doplnil nadpisem: „*Z včerejšího mohutného průvodu Nár. sjednocení*“. Všechny citované články z novin spojených s Národním sjednocením se shodují v zásadních bodech. Mělo se jednat o masovou manifestaci, již se zúčastnilo pětadvacet tisíc občanů, což mělo být více stejně jako byl součet účastníků na socialistických a komunistických manifestacích. Komunistů se mělo sejít okolo deseti tisíc, sociálních demokratů okolo devíti tisíc a národních socialistů asi šest tisíc. Průvod byl interpretován jako první krok k volebnímu vítězství, či dokonce jako „*nástup k druhému 28. říjnu (...) probouzejícího se národa.*“³⁷⁷ Objevovaly se i výroky: „*Slovanská a národní Praha opět se přihlásila k činorodému vlastenectví.*“³⁷⁸ V řadách Národního sjednocení tak rostl optimismus ve vztahu k blížícím se volbám. V mediálním prostoru souručenství panovala atmosféra úspěšného nástupu na cestu k vítěznému politickému zápasu za jednotnou práci pro národ, za vše prostupující národní myšlenku.

Ústředním heslem průvodu se stalo sjednocenecké „*Nic než národ!*“, což mělo být v jeho průběhu mnohokrát skandováno účastníky. K mohutnému skandování mělo dojít zvláště při zastávce průvodu na Václavském náměstí, kde účastníky pozdravil

³⁷⁶ Chmelík, A.: Proč oslavujeme 1. květen?. In: *Polední listy* ze dne 1. května 1935, s. 3.

³⁷⁷ *Nic než národ! Hřmí 1. máje republikou.* In: *Polední list* ze dne 2. května 1935, s. 1.

³⁷⁸ *Vítězný nástup Národního sjednocení.* In: *Národní listy* ze dne 2. května 1935, s. 1.

předseda Karel Kramář spolu s Františkem Marešem z balkonu hotelu Šroubek. Kramářovi se mělo dostat mohutných ovací, vyvolávání jeho jména a skandování pozdravů: „Zdráv bud' vůdče!“³⁷⁹ „Necht' žije vůdce náš!“³⁸⁰ či „Zdráv budete dr. Kramáři!“³⁸¹ „Národní Praha je Vaše!“³⁸²

Agrární strana reagovala na průvod Národního sjednocení prostřednictvím vlastního deníku *Venkov*, když vydala článek, který sjednocené strany obviňoval z toho, že nabízely nezaměstnaným peníze za jejich účast v manifestačním prvomájovém průvodu. Celá kauza měla začít tím, že se v deníku *Národní politika* objevil inzerát, jímž byli poptáváni zemědělství zřizenci na statek pana Gabriela do Dejvic. Na ten skutečně v relativně krátké době několik lidí odpovědělo, což deník *Venkov* přisuzuje hlavně faktu vysoké nezaměstnanosti. Zájemcům o pracovní místa mělo být sděleno, aby se dne 30. dubna dostavili do Paláce Národ na pražském Václavském náměstí, kde se dozví další informace o práci. Bylo jim řečeno, že před nástupem do zaměstnání musí projít tří až čtyřdenním odborným kurzem s tím, že onen kurz bude zahájen již následujícího dne a jelikož se jedná o první květen, musí se zúčastnit průvodu Národního sjednocení, v němž budou držet transparenty hlásající zemědělská hesla. Jejich denní odměna měla být 50,- Korun československých. Agrární strana to považuje za snahu o zneužívání a ponižování občanů, kteří se na inzerát ozvali ve snaze nalezení pracovního místa. „*I chudý a v existenčních poměrech žijící člověk má svoji hrdost, svoji čest a svoje přesvědčení. A to má zaprodati za 50,- Kč a neurčitý slib? Tak kupují sjednocení kapitalisté duše chudých lidí.*“³⁸³ Národní sjednocení je tu opět vyobrazeno jako strana ovládaná velkokapitalisty – průmyslníky a bankéři – která se opírá o sílu svého finančního zázemí, a která se dokonce snaží o nakupování politické podpory. Souručenství poté označuje novým slovním spojením, které má být jakousi hříčkou se slovy: „zlato“, představující finanční sílu velkokapitálu a „stříbro“, odkazující

379 Nic než národ! Hřmí 1. máje republikou. In: Polední list ze dne 2. května 1935, s. 1.

380 Vítězný nástup Národního sjednocení. In: Národní listy ze dne 2. května 1935, s. 1.

381 Tamtéž.

382 Tamtéž.

383 Jak si zlato-stříbrní chtěli vyrobili zemědělce pro svůj májový průvod. In: *Venkov* ze dne 1. května 1935, s. 6.

na přijmení kontroverzního místopředsedy Jiřího Stříbrného: „*Tak zlato-stříbrná fronta pokusila se vyrobiti si ‚zemědělský lid‘ pro svoji májovou manifestaci?*“.³⁸⁴

O prvomájovém průvodu Národního sjednocení přinesly reportáž také *Lidové noviny*, které se druhého května zabývaly převážně průběhem manifestací jednotlivých politických stran a formací. Podle nich vypadal průvod tak, že v prvních řadách šli studenti společně se členy Mladého Národního sjednocení, za nimiž následovalo předsednictvo strany, Stříbrný, Hodáč nebo náměstek pražského primátora Štůla. „*Hned začátek průvodu ukazoval na hitlerovské vzory. Byly nesený prapory s modrým polem, uprostřed bílý kruh s červeným písmenem N, tedy zcela po vzoru hitlerovském. S mládeží šla kapela trubačů, vyhrávající pochody rytmem zcela obdobným pochodům německým. Zdravilo se po fašisticku, vztaženými pravnicemi.*“.³⁸⁵ Noviny tak opět přirovnávají Národní sjednocení a jeho symboly k Hitlerovi a k ideologii, kterou v sousedním Německu reprezentoval. Již v souvislosti se vznikem Mladého Národního sjednocení, vyšel v *Lidových novinách* článek, který o této organizaci mluvil jako o „českém hakenkrajcu“. V citované pasáži se dokonce výslovně o spojitostech s Hitlerem a s ideologií fašismu píše. Veřejný prostor meziválečného Československa se tedy také zabýval otázkou, zda je Národní sjednocení stranou nacionalistickou, fašizující či fašistickou. *Lidové noviny* v uvedených případech naznačuje minimálně fašizující tendence onoho volebního souručenství a později politické strany Národního sjednocení.

Z komparace obsahu *Lidových novin* a deníků spojených s Národním sjednocením vyplývá rozpor v popisu intenzity a veřejného přijetí manifestačního průvodu. Zatímco *Národní listy*, *Expres* či *Polední list* hovoří o nadšeném uvítání v ulicích a o všudypřítomném provolávání hesla: „Nic než národ!“, *Lidové noviny* nabízejí střízlivější pohled. Jejich optikou byl průvod Národního sjednocení přijat pražskými ulicemi chladně: „*V ulici 28. října a na Národní třídě bylo ticho téměř kostelní. Na Střeleckém ostrově zůstala jen menší část průvodu, mnoho starých lidí*

³⁸⁴ Jak si zlato-stříbrní chtěli vyrobiti zemědělce pro svůj májový průvod. In: *Venkov* ze dne 1. května 1935, s. 6.

³⁸⁵ Volební první máj. In: *Lidové noviny* ze dne 2. května 1935, s. 1.

odcházelo domů, mladí byli vysláni rušit průvody jiných stran.“³⁸⁶ Shromáždění na Střeleckém ostrově, na němž zazněly projevy Štůly, Stříbrného či Hodáče, se měly účastnit odhadem tři tisíce lidí.³⁸⁷

Lidové noviny upozornily také na provokace a agrese, jež byly vyvolávány členy Národního sjednocení, a které musela řešit přímo v ulicích centra Prahy policie. „*Národní sjednocení se několikrát pokusilo rušit průvody jiných stran pokřikem i rozhazováním letáků...*“³⁸⁸ Členové Mladého Národního sjednocení se snažili narušit průvody komunistů, sociálních demokratů a národních socialistů. Při provokacích vůči komunistům, byli členové národně sjednocené mládeže dokonce rozehnáni policejními obušky. *Lidové noviny* hovoří o tom, že se v Praze odehrály dvě bitky a devět lidí spojených s Národním sjednocením bylo zadrženo a převezeno na policejní služebnu.³⁸⁹

Podle *Lidových novin* měl být nejmohutnějším průvodem národně socialistický, ač například Stříbrného *Polední list* uváděl, že zatímco manifestace Národního sjednocení se zúčastnilo dvacet pět tisíc občanů, manifestace národních socialistů se jich mělo zúčastnit pouhých šest tisíc. *Lidové noviny* však uvedly, jak již bylo zmíněno, že na Střeleckém ostrově bylo přítomno pouze okolo tří tisíc sympatizantů Národního sjednocení. Národní socialisté měli svůj tábor lidu situovaný na Staroměstské náměstí, kde přednesl projev jejich předseda a jeden z „mužů 28. října“ Václav Klofáč. Ten zdůraznil, že národní socialisté stojí za zakladateli státu, za prezidentem Masarykem a ministrem zahraničních věcí Benešem. „*Vidíme dnes zajímavou podívanou.*“, pravil Klofáč: „*Na jedné straně Hitler, Japonsko, Kramář, Stříbrný, na druhé straně my...*“³⁹⁰

Lidové noviny se věnují agresi členů Národního sjednocení v souvislosti s manifestacemi vícera stran. Tak například u průvodu sociálních demokratů Václavským náměstím píše: „*Před hotelem Šroubek se objevily první skupiny organizovaných křiklounů, kteří rozptýlení mezi diváky počali pokřikovat hesla*

³⁸⁶ Volební první máj. In: *Lidové noviny* ze dne 2. května 1935, s. 1.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 2.

³⁸⁹ Tamtéž, s. 1-2.

³⁹⁰ Volební první máj. In: *Lidové noviny* ze dne 2. května 1935, s. 1., s. 1.

Národního sjednocení. “³⁹¹ Obdobná slova se objevují i v souvislosti s průvodem živnostenské strany, který se mohla pyšnit pětadvaceti alegorickými vozy, přičemž jeden z nich vzdával hold prezidentu Masarykovi. „*Také živnostnický průvod byl obtěžován hloupým pokřikováním chasy Stříbrného a Hodáčovy.*“³⁹²

Sociální demokraté měli svůj tábor lidu na Slovanském ostrově, tedy nedaleko od tábora Národního sjednocení. Když procházela poslední část sociálně demokratického průvodu okolo Národního divadla, byla fyzicky napadena provokatéry Národního sjednocení. Police však stačila včas zasáhnout a rvačku ukončit. Sociálně demokratický tábor lidu tak mohl bez dalších potíží začít. Jako řečník na něm vystoupil předseda strany Antonín Hampl, který svůj projev přednesl v češtině i v němčině. Hovořil o nutnostech: jednotného boje proti fašismu, řešení otázky nezaměstnanosti a tvorby nového společenského řádu.³⁹³

Pro sledování hlavního cíle této práce je podstatné, aby byl shrnut pohled *Lidových novin*,³⁹⁴ nabízejících vlastní ohlédnutí za manifestací Národního sjednocení, které je ve velkém obsahovém rozporu s mediálním obsahem periodik spjatých s tímto subjektem. Zatímco národně demokratický či Stříbrného tisk píše o tom, jak si Národní sjednocení podmanilo Prahu, nezávislé *Lidové noviny* přicházejí s jiným pohledem, který celou organizaci manifestace Národního sjednocení i jednotlivé postupy dávají do souvislostí s praktikami v nacistickém Německu, ovládaném od roku 1933 NSDAP Adolfa Hitlera. „*Volební agitace pohnula národní sjednocení k uspořádání průvodu. Nešetřilo se proto nákladu a k atrakci byl přibrán i churavější dr. Kramář, který se objevil na balkoně Šroubkova hotelu. Přes to národní sjednocení bylo zklamáno. Byli přesvědčeni, že předstihnou národní socialisty, ale ti dokázali že si zachovají převahu. Národnímu sjednocení podařilo se jen přesvědčivě dokázat, že je ubohou kopií hitlerovství, po kterém se opíčilo,*

³⁹¹ Volební první máj. In: *Lidové noviny* ze dne 2. května 1935, s. 1., s. 1.

³⁹² Tamtéž.

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ Hlavním cílem práce se rozumí ideologická klasifikace Národního sjednocení, tj. zda se jednalo o stranu nacionalistickou, fašizující či fašistickou. Dobový tisk poskytuje důkazy o formě veřejné komunikace této strany. *Lidové noviny* přinášejí kontrastní pohled, odlišný od národně sjednoceného.

uspořádáním své manifestace i v podrobnostech. Spřízněnost s hakenkrajcerskými způsoby projevila se i v různých provokacích...“³⁹⁵

8.4 Kandidátní listiny

Při parlamentních volbách v roce 1935 byla uskutečňována nová pravidla, vycházející z reformy volebního zákona. Jedním z nich byl způsob, jakým kandidující politické subjekty obdržely své volební číslo, tj. číslo, kterým bude disponovat jeho kandidátní listina. To mělo být odvozeno z volebního výsledku dané strany v posledních volbách, což znamená, že vítězná agrární strana z roku 1929, měla v roce 1935 kandidovat s číslem jedna. Na Národní sjednocení bylo nahlíženo jako na nový subjekt, tudíž mu jeho pořadové číslo kandidátní listiny muselo být vylosováno. V sobotu dne 4. května, tj. patnáct dní před volbami, však čísla ještě nebyla vylosována, což označily Stříbrného *Pražské listy* za prostředek vládních stran, který měl Národní sjednocení zaskočit,³⁹⁶ k čemuž však údajně nedošlo: „*Ale nezaskočili nás. V algebře používá se písmeno ‚n‘ jako ‚neznámé‘. I my máme svou ‚neznámou‘, své volební ‚N‘...“³⁹⁷ Národní sjednocení ono zmiňované „N“ používalo jako svůj symbol takřka od začátku sjednocovacích snad. Objevilo se tak například na Ustavujícím říšském srazu Mladého Národního sjednocení i jako symbol, který byl nesen v čele prvomájového průvodu pražskými ulicemi.*

V sobotu dne 4. května byly veřejnosti představeny oficiální podoby kandidátních listin na stránkách denního tisku. Národní sjednocení za tímto účelem využilo především *Národní listy*, které na své titulní straně nabízely přehled všech svých kandidátů v jednotlivých volebních krajích od Karlových Varů až po Užhorod. V úvodníku se redakce *Národních listů* rozepsala o tom, že Národní sjednocení slíbilo do politiky přivést řadu mladých a schopných lidí, což také dodrželo.³⁹⁸ Z předběžných kandidátních listin byli bez vlastního vědomí vyřazeni: národně demokratický exministr Ladislav Novák či poslanec Antonín Hajn, oba prý z toho

³⁹⁵ Volební první máj. In: Lidové noviny ze dne 2. května 1935, s. 1.

³⁹⁶ Jaké budeme mít volební číslo?. In: Pražský list ze dne 4. května 1935, s. 2.

³⁹⁷ Taktéž.

³⁹⁸ S mladými a novými lidmi do boje!. In: Národní listy ze dne 4. května 1935, s. 1.

důvodu, že tvořili jakousi vnitrostranickou opozici vůči Hodáčovi, který v danou dobu disponoval velkou vnitřní silou uvnitř Národního sjednocení.³⁹⁹ O moc se prakticky dělil pouze s dalším místopředsedou Jiřím Stříbrným, jelikož předseda Kramář i poslední z místopředsedů Mareš byli indisponováni svým věkem a nemocemi.

Národní demokracie dosahovala vždy svých nejlepších volebních výsledků v hlavním městě, proto se i obě pražské kandidátky Národního sjednocení naplnily řadou předních stranických osobností. Kandidátku v obvodu Praha A vedl předseda Karel Kramář,⁴⁰⁰ za kterým byli postupně seřazeni: předseda Národního sjednocení živnostnictva a obchodnictva Vilém Knebort, úředník Antonín Chmelík, advokát Vlastimil Klíma, zemědělský inženýr Václav Koutský, profesor vysoké školy technické František Hodáč, krejčovský dělník Jaroslav Jirásek, generální sekretář Národního sjednocení Vojtěch Horák a dalších šestnáct kandidátů. V daném případě je pozoruhodné, že se vlivný Hodáč „nainstaloval“ až na kandidáta s pořadovým číslem šest. Původně uvažoval o kandidatuře v Mladé Boleslavi, kde byl zvolen poslancem již v roce 1929, ale mimopražský obvod údajně nenaplňoval Hodáčovy ambice. Nakonec se z prestižních i z optimistických důvodů rozhodl pro svůj přesun do Prahy: „*Víra v úspěch byla obrovská. F. X. Hodáč provedl velmi odvážný, a jak se po volbách ukázalo spíše bláhový krok. V očekávání vysokých zisků dobrovolně dal své místo na čelných místech pražské kandidátky všanc...*“.⁴⁰¹ Svou roli v tomto kroku měla hrát také skutečnost, že Hodáč nechtěl figurovat jako kandidát číslo dva za Kramářem, a už vůbec ne za Stříbrným. Zvolil proto cestu šestého místa na kandidátce vedené nikoliv Stříbrným, ale Kramářem.⁴⁰²

Jiří Stříbrný⁴⁰³ se stal lídrem pražské kandidátní listiny v obvodu B. Za ním následovali: zemědělský inženýr František Schwarz, náměstek pražského primátora Alois Štůla, novinář Karel Kut a dalších dvacet kandidátů. Oba pražské obvody disponovaly ve výsledném součtu čtyřiceti osmi poslaneckými mandáty. Na kandidátkách se objevili i zástupci Mladého Národního sjednocení. V případě

³⁹⁹ Mařica, J.: Od národní demokracie k Národnímu sjednocení, s. 193-194.

⁴⁰⁰ Na kandidátní listině uváděn svým povoláním jako průmyslník.

⁴⁰¹ Mařica, J.: Od národní demokracie k Národnímu sjednocení, s. 193.

⁴⁰² Tamtéž.

⁴⁰³ Svým povoláním je Jiří Stříbrný na kandidátní listině udáván jako žurnalista.

Prahy A se jednalo o advokáta Vlastimila Klímu, v případě Prahy B o novináře Karla Kuta.

Kandidátku Národního sjednocení ve III. volebním kraji v Hradci Králové vedl advokát Ladislav Rašín. V čele mladoboleslavské kandidátky stanul šéfredaktor *Národních listů* Vojtěch Holeček, Lounské Národní sjednocení vedl František Ježek, starosta Sjednocení národních železničářů, plzeňským lídrem byl univerzitní profesor Karel Domin, brněnskou kandidátku vedl poslanec František Toušek. Pro volby do poslanecké sněmovny i do senátu sestavilo Národní sjednocení kandidátky ve všech dvaadvaceti, respektive ve dvanácti volebních krajích v Československu včetně Podkarpatské Rusi.⁴⁰⁴

Lídrem pražské senátní kandidátky byl bývalý ministr průmyslu, obchodu a živností Josef Matoušek, doplněný o stávajícího senátora a bývalého ligistu Jindřicha Trnobranského, profesora obchodní akademie Josefa Kvasničku či o choť profesora Annu Vetterovou-Bečvářovou. V mladoboleslavském volebním obvodu obhájoval svůj senátorský mandát Josef Havlín, v kraji Nové Zámky pak křeslo obhájoval lékař Gejza Reháč.⁴⁰⁵

Deník agrární strany *Venkov* po odevzdání kandidátních listin píše, že si Národní sjednocení prohrálo volby ještě před jejich začátkem: „*Kapitalistické sjednocení přes milionové náklady nedovedlo sjednotit ani své voliče z roku 1929. Roku 1929 kandidovaly na dvou kandidátních listinách (národní demokracie a liga) tyto strany: 1. Národní demokracie, 2. Rázus, 3. Kurtyák, 4. Stříbrný, 5. Gajda. Roku 1935 toto voličstvo kandiduje nikoliv na dvou, ale na pěti listinách...*“.⁴⁰⁶ Dochází zde k součtu potenciálních voličů čtyř uskupení, která v minulých volbách kandidovala jako součást národní demokracie, popř. jako součást Ligy proti vázaným kandidátkám. Autor článku dochází k číslu 172 tisíc hlasů. O tento počet

⁴⁰⁴ S mladými a novými lidmi do boje!. In: *Národní listy* ze dne 4. května 1935, s. 1.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 1-2.

⁴⁰⁶ Co vyplývá z podaných kandidátních listin. Jaké překvapení?. In: *Venkov* ze dne 4. května 1935, s. 3.

voličů mělo Národní sjednocení přijít ještě před volbami, kvůli své neschopnosti sjednotit co nejvíce obdobně smýšlejících stran do jedné.⁴⁰⁷

Je prý předem jasné, že se Hodáč v prvním skrutiniu do poslaneckých lavic nedostane. *Venkov* však upozorňuje na to, že právě Hodáč bude tím, kdo bude mít největší vliv na rozdělování mandátů ve druhém volebním skrutiniu, tudíž se poslancem stane tak nebo tak. Navíc jeho „útěk“ z mladoboleslavské kandidátky je interpretován jako projev strachu, jelikož: „*Na Boleslavsku mu hrozila naprostá porážka.*“⁴⁰⁸ Národní sjednocení však mělo navenek prezentovat své ambiciózní prognózy o volebním zisku: „...*hlásali, že dostanou 70, nejméně 40 mandátů... (...)* *Jiří Stříbrný se zavázal čestným slovem, nedostanou-li sjednocení více než 20 mandátů, že se vzdá politické činnosti...*“⁴⁰⁹

Tisk Národního sjednocení však informoval o tom, že František Hodáč měl prý původně v úmyslu kandidovat z druhého místa hned za Kramářem, ovšem poté, co uviděl tak významnou a masivní podporu hnutí na prvomájovém průvodu, začal věřit ve velký volební výsledek a své druhé místo na kandidátce přenechal mladému živnostníkovi Knebertovi. Pouhý týden před volbami Hodáč i Národní sjednocení navenek bují optimismem, když tvrdí: „*Kdyby se měl rozhodovat k podobnému kroku dnes, pak jak vidíme situaci, by se asi rozhodl pro osmé místo.*“⁴¹⁰

8.5 Týden před volbami

Poslední týden před volbami, které se měly konat v neděli 19. května roku 1935, se nesl v duchu velkého a hlasitého vzájemného zápasu mezi Národním sjednocením a agrárníky. Jednalo se tak o boje mezi velkými konkurenty na pravém okraji politického spektra. Národní sjednocení se však v průběhu celé kampaně vymezovalo proti všem stavovským a třídním stranám, poněvadž ty mají v národě podněcovat pouze nenávisť, boje a nejednotu, která se negativně promítne na národní prosperitě. Kritizuje tak kromě stavovských agrárníků i sociální demokraty, národní socialisty či komunisty. Vymezuje se i proti německé rozpínavosti. Do

⁴⁰⁷ Co vyplývá z podaných kandidátních listin. Jaké překvapení?. In: *Venkov* ze dne 4. května 1935, s. 3.

⁴⁰⁸ Tamtéž

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Dnes by už dr. Hodáč ustoupil na osmé místo. In: *Nedělní list* ze dne 12. května 1935, s. 3.

kontrastu ke zmíněným stranám staví Národní sjednocení odkaz českého a slovenského vlastenectví, renesanci 28. října, národní myšlenku, národní jednotu a společnou práci všech pro blaho a zajištění prosperity. Národní sjednocení se reprezentovalo jako alternativa, jako možnost, jak začít budovat republiku nanovo, lépe. Jeho volební kampaň byla okázalá, očekávání nadmíru ambiciózní.

O okázalosti a velkoleposti kampaně Národního sjednocení může svědčit několik faktů. Pražské ulice měly být v předvolebním období plné propagačních letáků s nacionalistickým heslem sjednocení: „Nic než národ!“, velká plachta s vylosovaným číslem šestnáct visela z oken Kramářovy vily, načež lze konstatovat, že se nad Prahou tyčila prakticky ve stejné výšce jako samotný Pražský hrad, který se nachází v bezprostřední blízkosti zmiňované vily.⁴¹¹ Krom toho stála za Národním sjednocením intenzivní mediální podpora, vycházející z národně demokratických *Národních listů* či z tiskovin, vydávaných vydavatelstvím Tempo, které ovládal Jiří Stříbrný.

„Šest let neznala koalice národ – 19. května nebude znát národ koalici!“⁴¹² tak znělo heslo, které na svou titulní stránku umístily *Národní listy* přesně týden před volební nedělí. Kolem něho se rozprostíraly předvolební symboly Národního sjednocení, číslo šestnáct a písmeno „N“. Pod agitačním heslem se objevil článek z pera předsedy Karla Kramáře: „*Politika agrární strany na scestí.*“, ve kterém Kramář píše: „*Agrární strana po smrti Švehlově, který i při své lásce ke straně nade vše stavěl stát a jeho zájmy, dala se na cestu třídní nadvlády, bez ohledu na stát a na druhé třídy jeho obyvatelstva.*“⁴¹³ Kritizuje třídní politiku a strany, jež ji uplatňují, hovoří o ošklivých předvolebních praktikách a optimisticky vyjadřuje své přesvědčení o vítězství myšlenky národní jednoty a solidarity. *Národní listy* v tomto vydání i v dalším článku na titulní stránce útočí na vládní agrárníky i sociální demokraty. Citují výroky, které byly napsány agrární stranou proti socialistům a naopak.⁴¹⁴

⁴¹¹ Lustigová, M.: Karel Kramář, s. 253.

⁴¹² *Národní listy* ze dne 12. května 1935, s. 1.

⁴¹³ Kramář, K.: *Politika agrární strany na scestí.* In: *Národní listy* ze dne 12. května 1935, s. 1.

⁴¹⁴ *Národní listy* ze dne 12. května 1935, s. 1.

Agrární deník *Venkov* rozpoutal kampaň týkající se pražského kandidáta Mladého Národního sjednocení Karla Kuta. Na svých stránkách ho obvinil z toho, že měl na velvyslanectví jistého cizího státu žádat o poskytnutí finanční obnosu, což však mělo dané velvyslanectví nahlásit.⁴¹⁵ Sjednocené *Národní listy* to přirozeně popírají. Uvedené označují za lži a tvrdí, že je „*Nepoctivost jedinou zbraní našich odpůrců.*“⁴¹⁶ Přechází do ofenzivy, která se pro představitele a periodika Národního sjednocení stala v roce 1935 typická. A sice, koaliční strany jsou obviněny z účelné lži s cílem poškození sjednocení, načež je v textu uvedena pasáž pojednávající o rostoucích preferencích Národního sjednocení, které nahánějí dosavadním vládním stranám strach. Ty se proto začínají bát a provádí nepoctivé útoky.

V období vrcholícího volebního boje označily *Lidové noviny* Mladé Národní sjednocení za „*naději hitlerovců*“.⁴¹⁷ Svě tvrzení opíraly o novou knihu německého publicisty Wirsingra, která nesla název *Köpfe der Weltpolitik* a pojednávala o státnících, vojácích či diplomatech. V té se měla ve vzájemném kontrastu objevit jména Edvarda Beneše a Karla Kramáře. A zatímco první jmenovaný byl z Wirsingrovy strany podroben kritice, druhý z uvedených se dočkal uznání svých zahraničně-politických myšlenek. K tomu *Lidové noviny* doplňují skutečnost, že autor knihy je Hitlerovým stoupencem a zároveň kritický komentář: „*Není náhoda, že se dovolává pro své naděje Kramáře a zfašizované mladé jeho generace. Má pravdu, když tvrdí, že Kramářova ideologie, jeho orientace a politické metody různí se od Benešových. (...) Nevypěstoval právě on v jedné – na štěstí malé – části naší veřejnosti pohrdání a odpor k demokracii?*“⁴¹⁸ Noviny dále uvádějí, že Wirsingr popisuje mladou generaci Národního sjednocení jako naději, která jednou zúctuje s Masarykem a Benešem. *Lidové noviny* v tomto článku opět stavějí Národní sjednocení do řady vedle Hitlera a ostatních fašistů, i přes to, že Kramář s Hodáčem mluví o českém demokratickém nacionalismu.

⁴¹⁵ Obvinění kandidáta sjednocených Kuta prokázáno. In: *Venkov* ze dne 12. května 1935, s. 2.

⁴¹⁶ Lži a podvodem řady Národního sjednocení nezkvkláte. In: *Národní listy* ze dne 12. května 1935, s. 2.

⁴¹⁷ Kdo je nadějí hitlerovců?. In: *Lidové noviny* ze dne 14. května 1935, s. 5.

⁴¹⁸ Tamtéž.

V souvislosti s Národním sjednocením rezonovaly předvolební společnosti tři vážné kauzy finančního charakteru. První z nich byla již zmiňovaná aféra Karla Kuta, který se měl na cizím velvyslanectví dožadovat finančního obnosu. Druhou kauzou byly údajné finanční nejasnosti okolo zbohatnutí Jiřího Stříbrného. Třetí problematickou otázkou měla být těsná provázanost velkokapitálu se strukturou Národního sjednocení. *Lidové noviny* se v předvolebním výtisku věnovaly původu bohatství Stříbrného, psaly o jeho podezřelých transakcích se zbytkovým statkem z poloviny dvacátých let.⁴¹⁹ Agrární *Venkov* vytvořil řadu paralel mezi henleinovci a sjednocenými. „Jenom malé děcko nevidí souvislosti mezi těmito oběma sjednoceními.“, píše, že obě hnutí vznikla z Hitlerových idejí, obě mají stejnou organizační formu, nadiktovala kandidáty do regionů bez názorů členské základny. Obě hnutí mají mít hlavní společný cíl – nastolení diktatury. Závěrem obě hnutí *Venkov* považuje za kapitalistické, uvádí, že zatímco henleinovci jsou financováni německými velkopřemyslníky, Národní sjednocení je podporováno velkopřemyslníky českými, přičemž má obě průmyslnická křídla zaštiťovat Jaroslav Preiss. „*Plakáty, letáky, nálepky, kterými v milionech plývají němečtí i čeští sjednocení, Henleinovci i Hodáčovci jsou placeny z jedné a téže kasy.*“⁴²⁰

Vzájemné výpady agrárníků vůči sjednoceným a sjednocených vůči agrárníkům, byly v posledním týdnu před volbami velmi intenzivní a jejich detailní popis by mohl být námětem na samostatnou vědeckou práci. Jedná se o velké množství článků, které se každý den objevovaly v denících *Venkov*, *Národní listy*, *Polední list* a v dalších. Tyto články buď osočovaly Národní sjednocení z hitlerovského fašismu, finančních deliktů, poslušnosti vůči velkokapitalistům. Útočily přímo na jeho místopředsedy Jiřího Stříbrného a Františka Hodáče. Národní sjednocení naopak kritizovalo stavovské zaměření agrárníků, vládní neschopnost čelit hospodářské krizi, práci pro straníky, a nikoliv pro republiku. Tyto vzájemné intenzivní útoky lze odůvodnit bojem o pravicové voličstvo.

⁴¹⁹ Jak dovedl bohatnout Stříbrný. In: *Lidové noviny* ze dne 18. května 1935, s. 2.

⁴²⁰ Německé ‚národní sjednocení‘ Henlein, české ‚národní sjednocení‘ Hodáč jsou financována z jedné a téže kasy. In: *Venkov* ze dne 18. května 1935, s. 1.

Ve volební den, v neděli 19. května, vydaly *Národní listy* speciálně upravené volební číslo.⁴²¹ Na jeho titulní stránce dominovala červeně vytištěná šestnáctka, nad ní pak dvě stejnobarevná symbolická „N“. Vydání novin je čistě agitační. Na pozadí červené šestnáctky se rozprostírá mobilizační článek z pera předsedy Karla Kramáře s titulkem: „*V poslední chvíli!*“.⁴²² V něm se Kramář obrací na voliče se slovy: „*Ve chvíli poslední ještě jednou se obracím ke všem, ... (...) Nečinil bych tak, kdyby šlo jen o obyčejné volby, a ne o budoucnost našeho národa a státu!*“.⁴²³ Rekapituluje volební kampaň, když tvrdí, že útoky ostatních stran vůči sjednoceným přicházely z jednoho prostého důvodu: „*...že jsme jiní než ti druzí, poněvadž chceme, aby odstraněn byl z našeho života stranický egoismus, který je jednou z hlavních příčin našich těžkostí!*“.⁴²⁴ Na nadcházející volbu pohlíží s optimismem. Věří ve vítězství vlastního hnutí, v odstranění stranické roztržičnosti a v nastolení nového národního života v duchu 28. října, který bude základem pro práci dalších generací. Závěrem vyslovuje přání, aby se nové politické generace řídily heslem: „*Nic než národ, nic než náš stát! Jen v tom je naše spasení!*“.⁴²⁵

Karel Kramář a celé Národní sjednocení se ve volební kampani staví do role národního spasitele. Do role mesiáše, který zvrátí dosavadní trendy vývoje Československa a vyřeší palčivé problémy společnosti (např. nezaměstnanost) a odstraní jejich příčiny (politické stranictví, národní roztržičnost, třídní boje). Slibuje, že vrátí republiku k jejím kořenům, k odkazu 28. října 1918, kdy měl být celý národ jednotný a díky tomu dokázal velkou věc. Upíná se k vizím sjednocení celého národa, který bude hrází rozpínavé německé politiky a zároveň hlavním hybatelem vytváření slovanské vzájemnosti. Na základě těchto mesiášských vizí vedlo Národní sjednocení finančně nákladnou a intenzivní kampaň, očekávalo, že mu volby přinesou významné parlamentní postavení a tím pádem i účast na tvorbě budoucího vládního kabinetu.

⁴²¹ Fotografie titulní strany je přílohou této práce č. 7.

⁴²² *V poslední chvíli!*. In: *Národní listy* ze dne 19. května 1935, s. 1.

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ Tamtéž.

⁴²⁵ Tamtéž.

9 Po volbách v roce 1935

9.1 Volební výsledky

„*Ten národ, to je bahno!*“⁴²⁶ měl prohlásit předseda Národního sjednocení Karel Kramář hned poté, co mu byly v jeho pražské vile oznámeny volební výsledky. Jeho strana zdaleka nenaplnila své vysoké předvolební ambice, k jejich dosažení navíc nepomohla ani finančně náročná a intenzivně vedená volební kampaň. Kramářovi, který měl již v té době velmi chatrné zdraví, muselo být jasné, že touto volební prohrou hasnou jeho veškeré naděje na výraznější roli v politickém životě. Navíc coby předseda politické strany se musel i ve čtvrtých československých parlamentních volbách vyrovnat s velkým neúspěchem, který ani zdaleka neodpovídal jeho osobním ani stranickým očekáváním. Místopředseda Jiří Stříbrný necelý měsíc po volbách na mandát poslance Národního shromáždění rezignoval, František Hodáč nebyl z šestého místa kandidátky vůbec zvolen. Dopředu avizoval, že nebude usilovat o přidělení mandátu ve druhém skrutiniu. Jak Stříbrný, tak Hodáč, se demonstrativně vzdaly křesel v poslaneckých lavicích. Výsledek pro ně byl velkým zklamáním a rozhořčením.

Národnímu sjednocení odevzdalo svůj platný hlas 465 353 občanů napříč celým Československem. To stačilo pouze na výsledek 5, 6 %, který znamenal zisk sedmnácti poslaneckých mandátů.⁴²⁷ Nejedvážnější předvolební prognózy přitom hovořili o čtyřiceti, ty pesimističtější o minimálně dvaceti poslancích. František Hodáč i Jiří Stříbrný spojili s volebním výsledkem své politické kariéry, když se zavázali, že bude-li volební zisk menší než dvacet poslaneckých křesel, opustí aktivní politický život. A tak také demonstrativně učinili. Stříbrnému to však trvalo o něco déle než Hodáčovi.

Volby v roce 1935⁴²⁸ ukázaly Československu skutečnou sílu Henleinem sjednocené Sudetoněmecké strany. Tu volilo 1 249 530 voličů, tj. nejlepší preferenční výsledek v celé republice. Tento zisk představoval 15, 2 % a čtyřicet čtyři poslaneckých mandátů.⁴²⁹ Co do počtu voličů byla druhou nejsilnější stranou

⁴²⁶ Lustigová, M.: Karel Kramář, s. 253.

⁴²⁷ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 332-333.

⁴²⁸ Tabulka s kompletními volební výsledky z Českého statistického úřadu je přílohou práce č. 12.

⁴²⁹ Tamtéž.

strana agrární. Té svůj hlas odevzdalo 1 176 593 občanů, což celorepublikově znamenalo 14,3 % a získala pětadvacet mandátů.⁴³⁰ Díky volebnímu zákonu a přerozdělování mandátů ve druhém skrutiniu tak získala agrární strana o jedno místo v poslaneckých lavicích více než strana sudetoněmecká. Přes milion voličů pak dokázala oslovit ještě československá sociální demokracie, jež získala 12,6 % hlasů, a tím pádem třicet osm poslanců.⁴³¹

Další v pořadí byla Gottwaldem vedená komunistická strana, jejíž zisk činil 10,3 %, což s sebou přineslo obhajobu stávajících třiceti poslaneckých mandátů. Komunistům se podařilo mobilizovat téměř 850 000 voličů.⁴³² S volebním ziskem 9,2 % následovala strana národně socialistická, která tak nově disponovala osmadvaceti poslaneckými křesly, počet jejich voličů přesáhl 750 000.⁴³³ Šrámkova lidová strana zaznamenala volební pokles, když dokázala oslovit 615 877 československých občanů, díky čemuž se ziskem 7,5 % obsadila dvaadvacet míst v poslaneckých lavicích.⁴³⁴ Se stejným počtem poslanců mohl po proběhnutých volbách počítat Autonomistický blok, tvořený Hlinkovou ľudovou stranou či Slovenskou národní stranou. Ten oslovil 564 273 voličů, kteří představovali 6,9 %.⁴³⁵ Až za Autonomním blokem se se svými zisky umístilo Národní sjednocení. Ze všech volebních souručenství, stran a hnutí, tak skončilo na celkovém osmém místě. Navíc stejný počet poslaneckých mandátů, sedmáct, získala i živnostensko-obchodnická strana Rudolfa Mlčocha. Té chybělo k dorovnání výsledku sjednocených 8 306 hlasů. Za zmínku stojí ještě Národní obec fašistická, vedená Radolou Gajdou, která získala šest poslaneckých křesel, 2 % voličů, tzn. 167 433. Oproti minulým volbám, kdy kandidovala ve spojení se Stříbrným, si tak polepšila o více než polovinu hlasů.⁴³⁶ Národní obec fašistická přitom původně byla součástí Národní fronty a část jejích původních členů ve frontě a tím pádem v Národním sjednocení zůstalo.

⁴³⁰ Tabulka s kompletními volebními výsledky z Českého statistického úřadu je přílohou práce č. 12.

⁴³¹ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 332-333.

⁴³² Tamtéž.

⁴³³ Tamtéž.

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ Tamtéž, s. 332-333

⁴³⁶ Tamtéž.

V československém politickém životě pak lze po volbách v roce 1935 spatřovat dva odlišné myšlenkové světy. Německý a československý. Zatímco německý nacionalismus dokázal, s podporou a pod vlivem Hitlera, sjednotit velkou část svého obyvatelstva k volbě jedné národní strany, československá politická mapa zůstala prakticky bez výraznějších proměn. Agrární strana si udržela své čelní postavení, sociální demokraté, komunisté, národní socialisté i lidovci si udrželi své postavení. Stablního volebního výsledku dosáhla i národní demokracie transformovaná do Národního sjednocení. Ta dosáhla svého nejlepšího výsledku v roce 1920, kdy disponovala devatenácti poslaneckými mandáty. Toto číslo se roku 1925 propadlo na pouhých třináct, ale ve volbách konaných o čtyři roky později, dosáhli národní demokraté na patnáct křesel v poslanecké sněmovně.⁴³⁷ Z tohoto hlediska není výsledný zisk sedmnácti mandátů v roce 1935 žádným překvapením.

Národní sjednocení, jakožto český ekvivalent k Sudetoněmecké straně, nedokázalo české voličstvo oslovit myšlenkami národní jednoty. Své naděje však vkládalo do zemských voleb, které se měly uskutečnit pouhý týden po těch parlamentních, tj. 26. května 1935. Do nich vstoupilo s odhodlanou kampaní, která se nesla v duchu české odvety sjednoceným Němcům. Výsledky zemských voleb však prakticky kopírovaly výsledky z těch parlamentních, což pro Národní sjednocení znamenalo definitivní ztrátu nadějí. Její představitelé museli přijmout politickou roli, která z výsledků voleb vyplývala. Mezi kandidáty sjednocení, kteří nebyli zvoleni v prvním skrutiniu, se navíc rozpoutal zápas o jejich dodatečnou kooptaci do poslanecké sněmovny v rámci druhého, popř. třetího skrutinia.⁴³⁸

9.2 Volební výsledky perspektivou dobového tisku

Den po volbách, tj. 20. května, se *Národní listy* věnovaly prakticky pouze reflexi volebních výsledků. Tento den ještě úplné volební výsledky nepřinesl, objevovala se však první čísla a první odhady. Největší pozornost byla věnována vítězství Sudetoněmecké strany, které list Národního sjednocení dával za vinu vládním agrárikům a socialistům: „*Ten Henlein mohl dělat vše, co ho jen napadlo, za to*

⁴³⁷ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 332-333

⁴³⁸ Lustigová, M.: Karel Kramář, s. 253.

však všechna pozornost vládních stran byla soustředěna nepřátelsky proti Národnímu sjednocení. Jinými slovy: hnutí hlásající český nacionalismus bylo ubíjeno, zatím co německému nacionalismu nejnebezpečnějšího rázu bylo v našem okrajovém území ponecháno pole úplně volné.“⁴³⁹ Sjednocení tak tvrdilo, že se místo útoků na něj, měli agrárníci, sociální demokraté i národní socialisté soustředit na boj proti henleinovcům.

Národní listy upozorňují na skutečnost, že agrární strana získala oproti minulým volbám, uskutečněným v roce 1929, pouze o dvacet tisíc hlasů více. Píší k tomu: „...republikánská strana zdaleka nedosáhne úspěchu takového, o jakém se šířily měsíce zprávy...“⁴⁴⁰ její volební přírůstek je optikou tisku Národního sjednocení velmi malý. Agrární strana tak měla zůstat na přibližně stejném volebním čísle, bez potenciálu získávat další voliče.⁴⁴¹

„Zvítězili jsme.“⁴⁴² hlásá titulěk *Národních listů* ve spodní části jejich titulní stránky. Článek pod titulkem čtenářům sděluje, že podle předpokladů obsadí Národní sjednocení první místo mezi všemi politickými stranami v hlavním městě, v Praze. Toto volební vítězství je interpretováno jako naděje pro celý národ. Z Prahy se mají myšlenky nacionalismu šířit do celé republiky: „Jinde bylo zapotřebí pochodů z venkova k dobývání hlavních měst. U nás je to hlavní město republiky, které dává povel k pochodu národní myšlenky na venek – do celé republiky.“⁴⁴³ Národní sjednocení nepůsobí poráženecky, naopak mobilizuje své příznivce pro obranu odkazu 28. října a k zápasu proti jeho zrádcům a proti vítězným henleinovcům. Slibuje, že nikdy nepřestane hájit své myšlenky. „Půjdeme proti všem, kteří ohrožují stát a půjdeme i proti těm, kteří v neděli volali ‚Ať žije Henlein!‘ a mysleli při tom na Hitlera. My té republiky neopustíme. jako ji opustili zrádci 28. října. My ji zachráníme...“⁴⁴⁴

⁴³⁹ Sensace včerejšího dne. In: *Národní listy* ze dne 20. května 1935, s. 1.

⁴⁴⁰ Nástup agrárníků ztroskotál. In: *Národní listy* ze dne 20. května 1935, s. 1.

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² Zvítězili jsme. In: *Národní listy* ze dne 20. května 1935, s. 1.

⁴⁴³ Tamtéž.

Citované „pochody z venkova k dobývání hlavních měst“ lze dát do paralely s událostmi (Pochod černých košilí na Řím), díky nimž se v Itálii dostal k moci Benito Mussolini.

⁴⁴⁴ Zvítězili jsme. In: *Národní listy* ze dne 20. května 1935, s. 1.

Stříbrného *Pondělní list* se na své titulní povolební stránce zabývá de facto pouze výsledky voleb v Praze. Jako by zbytek republiky prakticky neexistoval. Výrazný titulek hlásá: „*První bitvu jsme rozhodli pro sebe. A teď do dalších*“.⁴⁴⁵ Článek pod ním umístěný je překvapivě napsán s tónem vítězů, *Pondělní list* oslavuje vítězství Národního sjednocení v Praze a posilování jeho pozic v dalších městech. Proč Národní sjednocení ve volbách nezvítězilo, je zdůvodněno tím, že v Československu má být zakořeněn „*stranický konzervatismus české duše*“,⁴⁴⁶ který především Čechům zabránil v tom, aby přijali národní myšlenku za svou tak jako Němci. Zatímco Němci volili nacionalisticky, Češi a Slováci měli opět zvolit stavovské a třídní strany, nesoucí odpovědnost za největší dobové problémy: „...v českém táboře potvrzujeme režim, který nám dal tolik hladu, bídy a národního neštěstí.“⁴⁴⁷ Slovy *Pondělního listu* šlo Národní sjednocení do boje proti vládním stranám: „*Národní sjednocení skřížilo s nimi poprvé zbraně. Skřížilo je ve cti a skřížilo je vítězně. (...) Svedli jsme první bitvu, půjdeme do další, půjdeme cílevědomě k největšímu svému vítězství – k práci, chlebu a štěstí československého občana. Nic než národ!*“.⁴⁴⁸

Nově zvolený poslanec sjednocených, František Schwarz, uveřejnil téhož dne na stránce *Pondělního listu* svůj článek, ve kterém přirovnává volební výsledky k vítězství na Marně. Tedy k první klíčové bitvě, která zvrátí dosavadní průběh vývoje státu. „*Národní sjednocení svou bitvu na Marně vyhrálo. (...) Z nich vyrazíme k novému útoku. K novému ještě většímu vítězství.*“⁴⁴⁹ Celkově tak v táboře bývalých ligistů kolem Jiřího Stříbrného panuje na první pohled spokojenost, optimismus a naděje v lepší zítřky. To je však v přímém kontrastu s reálnými činy, když na jedné straně Stříbrného tisk vydává články oslavující volební „vítězství“ a na straně druhé se sám Jiří Stříbrný vzdá poslaneckého mandátu.

Lidové noviny píší na své titulní stránce o volební porážce Karla Kramáře a Jiřího Stříbrného. Uvádí: „*Národní sjednocení vychází z voleb bez oněch ohromných*

⁴⁴⁵ První bitvu jsme rozhodli pro sebe. In: *Pondělní list* ze dne 20. května 1935, s. 1.

⁴⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ Vítězství na Marně. In: *Pondělní list* ze dne 20. května 1935, s. 2.

úspěchů, které ještě včera pokládalo za jisté. I když vzroste o nějaký mandát, utržilo ve skutečnosti zlou porážku a zůstává jednou z menších stran.“⁴⁵⁰ Citované periodikum také hovoří o tom, že na spojení národních demokratů se stranou Jiřího Stříbrného nejvíc vydělala strana živnostnická, která dokázala Československé národní demokracii přebrat část původních voličů. Pro tvorbu budoucí vládní koalice pak může být podle *Lidových novin* problematické, že množství hlasů obdržely „výstřední strany“⁴⁵¹ tzn. komunisté, fašisté, Národní sjednocení a henleinovci. Hlasy, které voliči těmto subjektům přisoudili „...jsou odsouzeny k politické nicotě. Není jich však málo.“⁴⁵²

Následujícího dne vychází v *Lidových novinách* sloupek Eduarda Basse s titulkem: „*V nové situaci*“⁴⁵³ který reflektuje volební výsledky a povolební uspořádání republiky. Krom toho, že Bass píše o nebezpečném vítězství henleinovců, o překvapivě vysokých výsledcích komunistů nebo o mandátové stabilitě stávající vládní koalice, zmiňuje se také o porážce Národního sjednocení, která se dle jeho názoru dala předpokládat. Autor *Klapzubovy jedenáctky* pak píše o národních demokratech. Vyjadřuje své přesvědčení, že by strana dosáhla minimálně stejného volebního zisku, tj. 17 mandátů, pokud by se nespojila s Jiřím Stříbrným, kvůli němuž velká část voličů odešla od národních demokratů k živnostníkům. Za daných okolností se musí o polovinu poslaneckých křesel dělit právě se Stříbrným. „*Takový je resultát vášnivé zaslepenosti p. dra. Kramáře a p. dra. Hodáče: prohráli možnosti své strany početně o 50 procent a svým spojensctvím s hrdinou korupce pošpinili svůj štít a zatarasili si cestu do vlády.*“⁴⁵⁴ Závěrem pak Eduard Bass vyjadřuje své naděje, že Československá národní demokracie v brzké době projde jakýmsi očištným procesem, který z ní učiní opět demokratickou stranu: „*Je věci jejich stoupenců, aby, obnovující zas vládu demokracie v řádu této strany, pokusili se aspoň z části napravit, co jejich vůdcové v záchvatu diktátorství přes hlavy členstva rozbili...*“⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ České strany koaliční udržely své posice. In: *Lidové noviny* ze dne 20. května 1935, s. 1.

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² Tamtéž.

⁴⁵³ Bass, E.: *V nové situaci*. In: *Lidové noviny* ze dne 21. května 1935, s. 1.

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ Tamtéž.

Deník druhé nejsilnější strany co do počtu voličů a nejsilnější strany co do počtu mandátů, strany agrární, *Venkov* ve svém prvním výtisku po volbách hovoří o zachování stability na československé politické scéně. O pevném ukotvení demokracie ve společnosti. Zmiňuje skutečnost, že československé strany po volbách disponují v poslanecké sněmovně většinou sto devadesáti pěti mandátů.⁴⁵⁶ Zároveň naléhá na své voliče, aby přišli stranu podpořit i v následujících volbách okresních a zemských. Snaží se je mobilizovat k národní jednotě proti Sudetoněmecké straně, v obdobném duchu a s obdobnou rétorikou, jak se o to snaží i Národní sjednocení: „...každý hlas, který (...) nebude odevzdán, je hlasem národní a státní zrady. (...) Proti drobným skupinám celý národ. Jednoty je třeba. Jednotou venkova k jednotě národa a státu.“⁴⁵⁷

Velkou pozornost věnoval Národnímu sjednocení na stránkách svého týdeníku *Přítomnost* novinář Ferdinand Peroutka. V úvodníku hned několikrát cituje jméno Karla Kramáře, nejprve v souvislosti s ambiciózními prognózami, kterými představitelé Národního sjednocení před parlamentními volbami rozhodně nešetřili: „Několik dní před volbami prorokoval p. dr. Kramář na schůzi v Lucerně, že Národní sjednocení, jehož je tvůrcem (bude to dnes říkat s menší hrdostí než tenkrát), smete koaliční strany jako kdysi Mladočeši smetli Staročechy.“⁴⁵⁸ Peroutka se věnuje také fašistickému pozdravu zdviženou pravicí, který z Itálie a Německa převzali právě členové a sympatizanti sjednocených. K tomu uvedl následující: „Muži, kteří dva měsíce dělali toto gesto, stojí nyní před námi jako nejkomičtější figury letošní volební kampaně. V neděli se volilo a v pondělí ráno nebylo po celé Praze už ani jediné zdvižené pravice. Pan Hodáč už má zase obě ruce v kapsách...“⁴⁵⁹ Peroutka píše, že zatímco u vítězného Henleinova hnutí národního sjednocení zůstaly všechny vztyčené ruce nahoře, u jeho českého ekvivalentu „...slétly rychlostí blesku.“⁴⁶⁰

⁴⁵⁶ Československé strany vycházejí z voleb se 195 mandáty. In: *Venkov* ze dne 21. května 1935, s. 1.

⁴⁵⁷ Jsme pány ve svém domě?. In: *Venkov* ze dne 21. května 1935, s. 1.

⁴⁵⁸ Peroutka, F.: Co se stalo?. In: *Přítomnost* ze dne 22. května 1935, s. 1.

⁴⁵⁹ Peroutka, F.: Co se stalo?. In: *Přítomnost* ze dne 22. května 1935, s. 1.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 2.

Zamýšlí se i nad příčinami volebního neúspěchu Národního sjednocení, přičemž dochází k podobným závěrům jako citovaný Eduard Bass ve svém sloupku v *Lidových novinách*. I Ferdinand Peroutka tvrdí, že národní demokraté doplatili na volební spolupráci s Jiřím Stříbrným v rámci Národního sjednocení. Zachází ještě dál, když tvrdí, že Československou národní demokracii ve volbách porazil právě Stříbrný, který jí nepřinesl nic, ale odnáší si okolo sedmi poslaneckých mandátů pro své bývalé ligisty: „*Stříbrný přišel k národním demokratům s prázdným pytle, ale poněvadž se umí dobře nafukovat a poněvadž rozum jeho partnerů není na výši, na níž by měl být, prodal to nic, které přinášel, pp. Kramářovi a Hodáčovi za sedm až osm mandátů. Národní demokracie klesla na nejmenší českou stranu...*“.⁴⁶¹

V souvislosti s neúspěchem Národního sjednocení, se Peroutka pokusil o rozbor Kramářovy politické kariéry po roce 1918, přičemž píše, že na počátku republiky disponovala Kramářova národně demokratická strana šestačtyřiceti poslanci. Sedmnáct let poté jich zbylo deset. Karel Kramář měl být po dlouhá léta plný nenávisti vůči prezidentu Masarykovi a ministru Benešovi, tyto jeho osobní animozity měly podle Peroutky postavení národních demokratů a posléze i sjednocených oslabovat. Dochází ke komparaci politických životů Kramáře s předsedou živnostníků Najmana. Zatímco Kramář byl v roce 1918 ministerským předsedou, zkušeným a vzdělaným politikem, který disponoval silným ekonomickým zázemím, Najman měl v té době působit coby drobný živnostník na předměstí Prahy. To samé tvrdí Peroutka i o volební kampani v roce 1935. Zatímco Národní sjednocení investovalo do volební kampaně velké jmění, stála za ním řada bankéřů a průmyslníků a disponovalo nezanedbatelnou mediální silou, Najmanova živnostnická strana prováděla skromnou kampaň. Zatímco Kramář hovořil o tom, jak sjednotí celý národ, Najman hovořil o zastupování živnostníků. Ve výsledku získalo Kramářovo Národní sjednocení shodný počet mandátů s Najmanovými živnostníky – sedmnáct. Peroutka však národně sjednocené poslance dělí na národní demokraty a ligisty, přičemž dochází k číslu deset. Tolik národních demokratů má po roce 1935 zasedat v poslaneckých lavicích. Peroutkou provedené srovnávání proto hovoří ve prospěch Najmana, který od nuly vybudoval stranu

⁴⁶¹ Peroutka, F.: Co se stalo?. In: Přítomnost ze dne 22. května 1935, s. 1

disponující nyní sedmnácti poslanci, mezitím co Kramář dokázal svou stranu dostat ze čtyřiceti šesti na deset křesel v poslaneckých lavicích. Peroutka ho proto vyzývá k ukončení politické činnosti: „*Fakta mluví. Dobrý politický vůdce by nemohl srazit národní demokracii na počet pouhých desíti mandátů. Politický věhlas Kramářův je v troskách. To je konečně jeho věc. Ale republika je v tak vážné situaci, že musí třeba i drsně žádat, aby p. dr. Kramář přestal otravovat náš veřejný život svými problémy a aby proto, že má někoho nerad, nepodporoval už příště každé srocení, které se vyskytne.*“⁴⁶²

Tisk Národního sjednocení své souručenství mohutně podporoval až do zemských a okresních voleb, konaných 26. května 1935. Ústředním heslem této kampaně bylo: „*Proti Henleinovi Národním sjednocením*“⁴⁶³ čímž chtěli sjednocení apelovat na voliče v českém nacionálním duchu. Chtěli se stát v očích občanů přímým československým protějškem k německému politickému sjednocení pod vedením Konrada Henleina. Ani to však nepřineslo očekávaný výsledek. Národní sjednocení v Čechách volilo 294 368 občanů, což v konečném vyčíslení znamenalo, že zemské a okresní volby přinesly sjednoceným namísto očekávaného zvýšení podpory, její snížení. V parlamentních volbách totiž v české zemi volilo národně sjednocené o 29 550 občanů více.⁴⁶⁴ Po druhé volební porážce Národního sjednocení v rozmezí jednoho týdne, přestal všecken tisk spojený se stranou s několikaměsíční intenzivní agitací.

Ač národně sjednocený tisk v případech obou popisovaných voleb (parlamentních i zemských) hovořil o úspěchu či o postupném upevňování vlastních pozic, jednalo se ve skutečnosti o porážku tohoto předvolebního souručenství. Předvolební ambice Národního sjednocení zůstaly zcela nenaplněny, což lze označovat jako jeho prohru a pokoření.

⁴⁶² Peroutka, F.: Co se stalo?. In: Přítomnost ze dne 22. května 1935, s. 3.

⁴⁶³ Národní listy ze dne 26. května 1935, s. 1.

⁴⁶⁴ Venkov ze dne 28. května 1935, s. 1.

10 Národní sjednocení na rozcestí

Po skončení volebních dnů v roce 1935, se před Národním sjednocením otevřela řada otázek, klíčových k další existenci a k fungování politické strany. Dojde k před volbami avizovanému splynutí všech tří složek do jedné politické strany? Kdo nahradí v čele sjednocení stárnoucího a nemocného předsedu Karla Kramáře? Jakým směrem se bude strana dál ubírat? Je vůbec možné stranu stabilizovat a vyvézt k lepším volebním výsledkům?

10.1 Počátek sporů – boj o hegemonii

Ještě před volbami bylo na jaře roku 1935 avizováno, že po jejich uskutečnění budou přichystány všechny formální náležitosti, vedoucí ke splynutí všech tří subjektů, tvořící volební souručenství – Československé národní demokracie, Národní ligy a Národní fronty. Slabé volební výsledky, odporující původním očekáváním, se ale postaraly o pravý opak. Národní sjednocení mělo po volbách spíš rozkladné tendence. Za těmito tendencemi stál hlavně Jiří Stříbrný, který se snažil využít okolností k tomu, aby Národní sjednocení zcela ovládl. Karel Kramář, i přes to, že byl zvolen, s ohledem na svůj zdravotní stav do poslanecké sněmovny prakticky nedocházel, František Hodáč z šestého místa pražské kandidátky zvolen nebyl. Jediným členem vedení, který mohl být činný i na parlamentní půdě, byl právě Jiří Stříbrný. A ten byl odhodlán ze sebe prostřednictvím této výhody učinit Kramářova nástupce.⁴⁶⁵

Lidové noviny v jednom ze svých povolebních výtisků informovaly o sporech, které vypukly uvnitř Národního sjednocení v souvislosti s přerozdělováním mandátů. Otiskly článek s názvem: „*Prudké spory v Národním sjednocení*“,⁴⁶⁶ ve kterém uvádí, že Hodáč avizoval, že ve druhém skrutiniu o mandát usilovat nebude, dále, že předseda Kramář měl být volebními výsledky natolik znechucen, že sám uvažoval o rezignaci na poslaneckou funkci. Jediný z členů vedení, kdo se k potenciální rezignaci stále nevyjadřoval, byl Jiří Stříbrný.⁴⁶⁷ Hodáčovi přineslo gesto, jímž se vzdal poslaneckého mandátu, řadu sympatií u veřejnosti. Ke stejnému

⁴⁶⁵ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 205.

⁴⁶⁶ Prudké spory v Národním sjednocení. In: *Lidové noviny* ze dne 23. května 1935, s. 2.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

činu byl posléze vyzván i Stříbrný, který se však svého poslaneckého mandátu vzhledem k výše popsáním mocenským ambicím, nechtěl vzdát. Po třech týdnech sporů s Hodáčem tak nakonec demonstrativně a s jistou okázalostí učinil.⁴⁶⁸

V neděli 16. června roku 1935 rezignuje Jiří Stříbrný na svůj poslanecký mandát. Učinil tak pouhý den před ustavující schůzi nově zvolené sněmovny. *Nedělní list*, spadající do jeho vlastního vydavatelství Tempo tomuto gestu věnuje svou celou titulní stranu. V jejím středu se vyjímá Stříbrného portrétní fotografie, tučný nápis hlásá: „*Jiří Stříbrný se vzdává mandátu*“,⁴⁶⁹ s podtitulkem: „*Po 24 letech nepřetržitého vykonávání poslaneckého mandátu opouští Jiří Stříbrný parlament. Bez mandátu vrhá se znovu do politické a organizační práce. – Stříbrný dodržuje mužně dané slovo...*“⁴⁷⁰ Portrétní fotografie Stříbrného je pak lemována textem jeho dopisu, adresovaném voličům. V něm Stříbrný mj. uvádí, že se dlouhou dobu věnoval studiu materiálů volební statistiky, díky čemuž zjistil, že největších volebních zisků dosáhlo Národní sjednocení právě ve volebním kraji Praha B, tedy v kraji, ve kterém vedl kandidátku sjednocených coby lídr právě on. Připomíná slib, vyřknutý před volbami, tedy, že v případě, bude-li mít Národní sjednocení méně než dvacet poslaneckých mandátů, rezignuje. Zmiňuje, že byl přáteli i poslaneckým klubem Národního sjednocení vyzván, aby své rozhodnutí přehodnotil. „*Nemohu splnit naděje, které jsem u mnohých ve volební kampani vyvolal, a proto skládám poslanecký mandát – nejvyšší poctu občana v republice.*“⁴⁷¹ Stejně prohlášení Stříbrného, jen v menším formátu, otiskly ve stejný den i *Národní listy*.⁴⁷² Odstoupení Jiřího Stříbrného bylo skutečně pouhým gestem, jelikož prvním náhradníkem Národního sjednocení na kandidátní listině v kraji Praha B byl Karel Kut. Ligista, radikál a novinář, který byl zároveň místopředsedou Mladého Národního sjednocení a měl ke Stříbrnému velmi blízko.⁴⁷³

Boj o Kramářovo nástupnictví, jak lze nazvat vnitrostranickou situaci uvnitř Národního sjednocení, začal skutečně probíhat již po volbách v roce 1935. Jak již

⁴⁶⁸ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 205.

⁴⁶⁹ Jiří Stříbrný se vzdává mandátu. In: *Nedělní list* ze dne 16. června 1935, s. 1.

⁴⁷⁰ Tamtéž.

⁴⁷¹ Jiří Stříbrný se vzdává mandátu. In: *Nedělní list* ze dne 16. června 1935, s. 1.

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 205.

bylo uvedeno, v čele strany chtěl Kramáře vystřídat dosavadní místopředseda Jiří Stříbrný. Ten se proto snažil o budování dobrých vztahů s dosavadním předsedou, toužil si zajistit jeho přízeň.⁴⁷⁴ Zabránit snahám Stříbrného se pokoušel František Hodáč. Část národních demokratů se snažila vyjednávat o vstupu do vlády, čímž by byl ve velké míře omezen vliv Stříbrného na chod Národního sjednocení. V tisku se dokonce objevilo jméno potenciálního ministra Františka Ježka. Koaliční strany si však jako podmínku přijetí sjednocených do vlády stanovili odchod Stříbrného z této strany, což nebylo akceptováno.⁴⁷⁵

10.2 Volba prezidenta

Dne 14. prosince roku 1935 abdikoval na úřad prezidenta republiky Tomáš Garrigue Masaryk. Obě komory Národní shromáždění se proto musely připravit na nadcházející volbu hlavy státu, která byla v meziválečném Československu prováděna nepřímou formou. Masaryk si přál, aby byl na „jeho“ místo zvolen ministr zahraničních věcí a jeho dlouhodobý spolupracovník Edvard Beneš. Národní sjednocení do volby nominovalo svého předsedu Karla Kramáře,⁴⁷⁶ jenž však kandidaturu stáhl.⁴⁷⁷ Zdravotní důvody totiž prakticky ukončily jeho politickou kariéru, ač zůstal formálně poslancem až do své smrti v květnu roku 1937, v poslanecké sněmovně vystoupil naposledy dne 26. června 1935.⁴⁷⁸ Národní sjednocení pak ve volbě podporovalo Benešova protikandidáta, profesora Bohumila Němce. Emeritního rektora Univerzity Karlovy a bývalého člena Československé národní demokracie, který své členství ve straně ukončil právě kvůli vzniku Národního sjednocení, kvůli spojení strany se Stříbrným a kvůli její následné radikalizaci. Vliv sjednocených na volbu nebyl určující, součet jejich senátorských a poslaneckých hlasů se rovnal šestadvaceti. Pro srovnání: agrárníci

⁴⁷⁴ Malíř, J. – Marek, P.: Politické strany I. (1861-1938), s. 611.

⁴⁷⁵ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 205.

⁴⁷⁶ V případě návrhu Karla Kramáře jako prezidentského kandidáta šlo de facto o gesto. Kramář již dopředu avizoval, že v případě, shodnou-li se pravicové strany na společném kandidátovi, kandidovat nebude. Antonín Klimek k volbě Kramáře prezidentem píše: „*Představa, že by pravičáka a ‚československého‘ nacionalistu do morku kosti Kramáře volili komunisté či nacionalisté z řad menšin, pak byla takřka absurdní.*“ (Klimek 2017, s. 442) Po parlamentních volbách v roce 1935 disponovala opozice složená z SdP, KSČ, ňudáků, fašistů a maďarských stran 48 % všech mandátů v Národním shromáždění. Bylo proto jasné, že se budou kandidáti v zájmu zvýšení vlastních šancí ucházet i o jejich hlasy. (Klimek, tamtéž)

⁴⁷⁷ Klimek, A.: Boj o Hrad 2 (1926-1935), s. 452.

⁴⁷⁸ Dr. Kramář promluvil ve sněmovně. In: Národ ze dne 26. června 1935, s. 1.

disponovali šedesáti osmi voliteli, henleinovci měli pouze o jednoho méně. Sociální demokraté měli padesát osm, komunisté čtyřicet osm, národní socialisté čtyřicet dva, lidovci i ľudáci shodně třicet tři a živnostníci dvacet pět mandátů. Celkový počet volitelů činil 450 (300 poslanců a 150 senátorů). Vítězný kandidát musel získat většinu tří pětin odevzdaných hlasů.⁴⁷⁹

Dne 18. prosince téhož roku byl prezidentem zvolen Edvard Beneš, kterému se podařilo získat celkem 340 hlasů. Jeho původní protikandidát Bohumil Němec před volbou odstoupil, i přes to však obdržel hlasy senátorů a poslanců Národního sjednocení, jež byly tím pádem neplatné. Beneš obdržel hlasy zástupců celé vládní koalice, komunistů a Hlinkových ľudáků. Zákonomárci Sudetoněmecké strany odevzdaly prázdné obálky.⁴⁸⁰ Před volbami se přitom spekulovalo o velkých šancích krajně pravicového kandidáta Bohumila Němce, který měl mít na rozdíl od Beneše větší potenciál k zisku hlasů henleinovců i ľudáků, dlouhodobě nerozhodnutých stran.⁴⁸¹ Proti volbě Beneše se přitom nejprve stavěla skupina agrárníků koncentrovaná okolo senátora Josefa Vraného. Dlouho nebylo jasné, zda bude agrární strana při volbě prezidenta jednotná. Předsedovi strany Rudolfu Beranovi se však nakonec podařilo zajistit jednotnou podporu svých zákonodárců pro Edvarda Beneše.⁴⁸²

10.3 Vrchol vnitrostranického zápasu

Rok 1936 se uvnitř Národního sjednocení nesl ve znamení „*poměrně skrytého boje*“.⁴⁸³ Následující rok začal vzájemnými vyhrocenými spory mezi Jiřím Stříbrným a Františkem Hodáčem, do voleb v roce 1935 spojenců, kteří společně vedli volební kampaň Národního sjednocení a opozičním tiskem byli označováni za jeho faktické vůdce. Autor Stříbrného biografie, historik Libor Vykoupil uvádí, že Jiří Stříbrný k odstranění Hodáče: „...využil i starého a nemocného Karla Kramáře. Nejšpinavější práci odvedl F. Schwarz, který postupně přesvědčil

⁴⁷⁹ Klimek, A.: Boj o Hrad 2 (1926-1935), s. 453.

⁴⁸⁰ Dr. Ed. Beneš prezidentem. In: Národ ze dne 19. prosince 1935, s. 1.

⁴⁸¹ Klimek, A.: Boj o Hrad 2 (1926-1935), s. 453.

⁴⁸² Tamtéž, s. 442.

⁴⁸³ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 207.

Kramáře, že pro osud hnutí je nutný Hodáčův odchod.“.⁴⁸⁴ Kramáře se Stříbrným v té době navíc sblížovalo pouto vzájemného dlouhodobého odporu vůči nově zvolenému prezidentovi Edvardu Benešovi. Společnými silami pracovali na vydání brožury *Kramářův soud nad Benešem*.⁴⁸⁵ V lednu roku 1937 Karel Kramář skutečně vyzval Františka Hodáče k rezignaci na jím zastávaný post místopředsedy Národního sjednocení. To však Hodáč odmítl s argumentem, že se místopředsedou nestal z vůle Kramáře, nýbrž že byl zvolen kolektivním orgánem – ústředním výkonným výborem.⁴⁸⁶

Jiří Stříbrný mezitím přišel s druhým krokem, který měl vést k odstranění Františka Hodáče z politického života. Společně se svými stoupenci přistoupil k radikálnímu kroku, když navrhl přímo vyloučení místopředsedy Františka Xavera Hodáče z Národního sjednocení. V tom okamžiku se však ukázalo, že za Hodáčem pevně stojí velké množství regionálních organizací. V danou chvíli do dění vstoupil i samotný předseda Karel Kramář, jenž podpořil návrh Stříbrného. Jiří Stříbrný mu totiž vyhrožoval, že dostane-li se Hodáčovy masové podpory v řadách členské základny, on sám rezignuje na svou pozici ve straně. I tento druhý pokus však skončil pro Stříbrného neúspěchem. Hodáč zůstal členem strany, co víc, stále jejím vlivným místopředsedou.⁴⁸⁷

Dne 24. března roku 1937 se na sněmu pražského Národního sjednocení odehrál otevřený konflikt mezi Stříbrného stoupenci a národními demokraty, podpořenými částí bývalých ligistů okolo poslance Antonína Chmelíka. Spor vygradoval při projednávání volební strategie pro nadcházející obecní volby v Praze a při projednávání počtu zástupců v krajském výboru Národního sjednocení. Následná hádka vyústila v odchod Stříbrného stoupenců, kteří byli přehlasováni. Sněm mělo opustit šestatřicet ligistů včetně poslanců Františka Schwarze či Karla Kuta.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 207.

⁴⁸⁵ Tamtéž.

⁴⁸⁶ Malíř, J. – Marek, P.: Politické strany I. (1861-1938), s. 611.

⁴⁸⁷ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 207.

⁴⁸⁸ Libor Vykoupil v biografii Jiřího Stříbrného uvádí, že byl jednání přítomen i sám Stříbrný: „...vyvrcholili prudkým sporem a následným odchodem Stříbrného a jeho společníků. Spolu se svým vůdcem opustilo jednání 36 ligistů včetně F. Schwarze, K. Kuta, A. Hübschmana...“ (Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 208-208.). *Lidové noviny* však uvádí, že na dané pražské schůzi vedl ligisty poslanec František Schwarz. (*Lidové noviny*, 27. března 1937, s. 2).

Několik dní na to byly na schůzi ligistů oznámeny dvě zásadní události: 1) Národní liga obnovuje svůj sekretariát, 2) v nadcházejících obecních volbách v Praze bude Národní liga kandidovat samostatně, nikoliv pod hlavičkou Národního sjednocení.⁴⁸⁹

Otevřeného konfliktu na pražském sněmu si povšimli i redaktoři *Lidových novin*, kteří o něm vzápětí informovaly své čtenáře. Připomínají, že v Národním sjednocení panoval konsenzus na poměru zastoupení národních demokratů a ligistů v jednotlivých výborech. Národní liga disponovala podílem okolo 25 %. Na této pražské schůzi však poslanec František Schwarz přednesl protest ligistů zaměřený proti stávajícímu rozložení sil a vyzval všechny Stříbrného přívržence, aby společně s ním opustili jednání. Protestní výzvy uposlechla jen menší část ligistů. Ta větší, orientovaná okolo poslance Antonína Chmelíka zůstala a provedla volbu podle předem domluveného zastoupení. Předsedou pražské organizace Národního sjednocení se stal Alois Štůla. Místopředsedou pak například již zmiňovaný Antonín Chmelík a další. Předsedajícím této schůze byl místopředseda sjednocených František Hodáč. *Lidové noviny* připomínají jeho spory se Stříbrným, které se linou již od skončení posledních parlamentních voleb, zmiňují také dopis, jímž se předseda Kramář přidal na stranu Stříbrného, když vyzval Hodáče k rezignaci na jeho místopředsednickou funkci. „*Podobně jako dr. Hodáč pracují také někteří mladší členové bývalé národní demokracie, kteří nemají chuti podrobovat se nadvládě ligy. Usilují o to, aby se ještě před letními prázdninami sešel řádný sjezd strany, který by všechny tyto spory vyřídil.*“ . Noviny připomínají, že vzhledem k početnosti členské základny by na nadcházejícím sjezdu byli národní demokraté ve výhodě a vývoj strany by tak podléhal jejich rozhodování.⁴⁹⁰

Stříbrného *Polední list* pak dne 1. dubna roku 1937 oznámil, že pro následující obecní volby v Praze „*Nár. sjednocení postaví 2 kandidátky*“.⁴⁹¹ Odůvodnění je velmi stručné. Zastupitelské kluby národních demokratů a ligistů v uplynulém volebním období nesplynuly dohromady, první uvedený klub se podílí na koalici,

⁴⁸⁹ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 207-208.

⁴⁹⁰ Oč jde v Národním sjednocení. In: *Lidové noviny* ze dne 27. března 1937, s. 2.

⁴⁹¹ Dr. Baxa oznámil resignaci. In: *Polední list* ze dne 1. dubna 1937, s. 1.

má ve svých řadách prvního náměstka pražského primátora Aloise Štůlu, druhý z klubů je v opozici.⁴⁹²

Dne 18. dubna roku 1937 oznamuje Jiří Stříbrný na stránkách svého tisku založení tzv. „Lidového hnutí v Národním sjednocení“. K jeho založení *Nedělní list* uvádí následující: „*Tím Národní sjednocení nerozbijíme, nezakládáme novou stranu, naopak Národní sjednocení zachraňujeme před rozkladem, který v ně vnáší úmyslně činitelé toužící po obnově staré stranické politiky.*“⁴⁹³ Vymezuje se výslovně proti Františku Hodáčovi, jenž neuposlechl Kramářových výzev a nerezignoval na svou funkci. Nové hnutí se prezentuje jako skutečný nositel idejí Národního sjednocení: odmítá politické stranicví, touží po slovanské zahraniční politice, chce zastupovat všechny občany, garantuje, že potřebným zajistí sociální jistoty. Lidové hnutí otevřelo pro své příznivce vlastní sekretariát v Jindřišské ulici, předsedou hnutí se stal senátor Josef Halvín.⁴⁹⁴ Jedná se tak o platformu, která vznikla uvnitř Národního sjednocení okolo Jiřího Stříbrného a bývalých členů Národní ligy rozpuštěné v roce 1935.

Stříbrný se domníval, že se na stranu jeho Lidového hnutí uvnitř Národního sjednocení postaví, vzhledem k podpoře z posledních měsíců, i předseda Kramář. Ale zmýlil se. Necelý měsíc před svou smrtí⁴⁹⁵ se Karel Kramář od Stříbrného vnitrostranické frakce veřejně distancoval. Svou roli v tom mohla hrát skutečnost, že většina původních členů Československé národní demokracie odmítala Jiřího Stříbrného coby budoucího předsedu sjednocení, stejně tak i skutečnost, že Živnostenská banka odmítá všechny formy spolupráce s jeho osobou.⁴⁹⁶ Tím, že se Kramář se svou autoritou obrátil v posledních chvílích proti Stříbrnému, prakticky ukončil jeho naděje na možné ovládnutí strany.⁴⁹⁷ Krátce před svou smrtí pověřil Karel Kramář olomouckého starostu a dlouholetého člena národní demokracie Richarda Fischera vedením ústředního výkonného výboru strany. Dal mu velký

⁴⁹² Dr. Baxa oznámil resignaci. In: Polední list ze dne 1. dubna 1937, s. 1

⁴⁹³ Všem věrným stoupenců a přátelům Nár. sjednocení. In: *Nedělní list* ze dne 18. dubna 1937, s. 3.

⁴⁹⁴ Tamtéž.

⁴⁹⁵ Karel Kramář zemřel dne 26. května roku 1937 v Praze.

⁴⁹⁶ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 208.

⁴⁹⁷ Malíř, J. – Marek, P.: *Politické strany I. (1861-1938)*, s. 612.

úkol, aby se pokusil smířit Jiřího Stříbrného s Františkem Hodáčem, což se vzhledem ke Kramářovým posledním krokům může jevit jako nelogické.

Dne 1. června roku 1937, necelý týden po Kramářově smrti, se sešlo předsednictvo Národního sjednocení, které přijalo usnesení, na jehož základě označilo: „...členství v ‚lidovém hnutí‘ Stříbrného za neslučitelné s členstvím v Národním sjednocení.“⁴⁹⁸ Toto usnesení vzniklo domluvou vlivných představitelů sjednocených – Františka Hodáče, Ladislava Rašína, Františka Ježka a Františka Lukavského.⁴⁹⁹ Stříbrného kariéra uvnitř Národního sjednocení tím byla u konce.

V reakci na událost, znamenající definitivní porážku Jiřího Stříbrného a jeho stoupenců uvnitř Národního sjednocení, otiskl *Polední list* sloupek s názvem: „*K rozbití Národního sjednocení*“.⁵⁰⁰ Jeho autorem nebyl nikdo jiný než sám Stříbrný, který se v textu s velkou četností odvolával na odkaz a poslední přání zesnulého Karla Kramáře. Napsal: „*Udržet celistvost Národního sjednocení bylo mé předsevzetí, posílené zvláště poslední rozmluvou s dr. Karlem Kramářem. Jako by v předtuše blížícího se konce otcovsky radil k umírněnosti a velmi zřetelně naznačoval, kdo bude mít největší zájem na eventuálním rozchodu.*“⁵⁰¹ Vyjadřuje svůj nesouhlas s aktem předsednictva, když dále píše o tom, že se nedlouho po Kramářově pohřbu sešlo a přijalo striktní opatření vůči Lidovému hnutí a zapříčinilo tím rozpad Kramářova odkazu. Kritizuje také to, že se ono zmiňované předsednictvo usneslo na urychleném svolání sjezdu. Ten se měl konat již 19. června. Stříbrný události líčí jako protikladné k posledním přáním předsedy Karla Kramáře.⁵⁰²

⁴⁹⁸ Malíř, J. – Marek, P.: *Politické strany I. (1861-1938)*, s. 612.

⁴⁹⁹ Tamtéž.

⁵⁰⁰ Stříbrný, J.: *K rozbití Národního sjednocení*. In: *Polední list* ze dne 4. června 1937, s. 1.

⁵⁰¹ Tamtéž.

⁵⁰² Stříbrný, J.: *K rozbití Národního sjednocení*. In: *Polední list* ze dne 4. června 1937, s. 1.

11 Nový začátek

11.1 První řádný sjezd Národního sjednocení

V Národním domě na pražském Smíchově se ve dnech 19.-20. června roku 1937 uskutečnil historicky první valný sjezd Národního sjednocení,⁵⁰³ kterého se zúčastnilo 852 delegátů z celé republiky. Jelikož byl sjezd svolán v době, kdy neuplynul ještě ani měsíc od úmrtí předsedy Karla Kramáře, odehrával se v duchu piety a úcty k jeho osobě.

Delegáti sjezdu učinili gesto, jímž chtěli vzdát hold památce Karla Kramáře, když se rozhodli, že nezvolí nového předsedu a Kramářovu funkci ponechají neobsazenou. Na sjezdu však bylo zvoleno pět místopředsedů: prvním místopředsedou se stal olomoucký starosta Richard Fischer,⁵⁰⁴ druhým místopředsedou František Hodáč, řadovými místopředsedy pak poslanec František Ježek, senátoři Jindřich Trnobranský a Gejza Reháč. Za jednatele strany byli zvoleni: Václav Mikyna, Bohuslav Klac, Jan Heřman. Sjezd zvolil také předsedy stranických komisí. V čele tiskové komise stál nově Ladislav Rašín, v čele finanční komise Vojtěch Horák a v čele organizační komise Vilém Knebort. Všichni výše uvedení byli na základě předchozích domluv zvoleni aklamací.⁵⁰⁵

Místopředsednické posty získaly poprvé v dějinách Československé národní demokracie, resp. Národního sjednocení, označení řadovými číslicemi. To upravovalo jejich pozice ve vedení strany. Sjezd se dále usnesl na tom, že „...*úřaduje předseda, bydlící v Praze. To znamená, že předsednickou funkci bude nyní vykonávat dr. Hodáč.*“⁵⁰⁶ První místopředseda Fischer totiž po většinu roku pobýval v Olomouci. Hodáč byl druhým místopředsedou v pořadí. V minulosti měli všichni místopředsedové stejné postavení a předseda Kramář jim přiděloval

⁵⁰³ *1. řádný valný sjezd Národního sjednocení*, je oficiální název sjezdu konaného ve dnech 19. a 20. června roku 1937. (Harna, J. ed.: Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938).

⁵⁰⁴ Richard Fischer byl od roku 1923 až do roku 1938 starostou města Olomouce, byl členem Československé národní demokracie a posléze Národního sjednocení. Fischera učinil svým nástupcem sám Karel Kramář. Dal Fischerovi úkol, aby se pokusil o usmíření Jiřího Stříbrného s Františkem Hodáčem. K tomu však nedošlo, protože v Národním sjednocení zvítězilo národně demokratické křídlo, stojící za Hodáčem.

⁵⁰⁵ Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938 (ed. Josef Harna), s. 187.

⁵⁰⁶ Pět místopředsedů Národního sjednocení. In: Lidové noviny ze dne 22. června 1937, s. 2.

jednotlivé úkoly nebo je pověřoval svým zastupováním v konkrétních záležitostech.⁵⁰⁷

Až sjezd konaný v červnu roku 1937 s konečnou platností potvrdil vznik Národního sjednocení jakožto unifikované politické strany, do té doby fungovalo z právního hlediska jen jako volební souručenství tří stran. Ač bylo splynutí všech tří subjektů plánováno na brzké povolební období v roce 1935, neustále se oddalovalo. Měla to být především členská základna národně demokratické strany, která s ohledem na slabé volební výsledky odmítala prohlubování partnerství především se Stříbrného formací. Na základě rozhodnutí předsednictva pozbyl Stříbrný se svými příznivci členství v Národním sjednocení k 1. červnu, část bývalých ligistů v Národním sjednocení zůstala.⁵⁰⁸ Jiří Stříbrný se svými přívrženci⁵⁰⁹ obnovil činnost Národní ligy, jejíž název byl upraven do nové podoby: Národní liga – strana radikální, národní a demokratická.

„*Stará strana na nových základech*“,⁵¹⁰ těmito slovy definuje Národní sjednocení po červnovém sjezdu historik Josef Tomeš. Na zmiňovaném sjezdu totiž dojde k renesanci původní Československé národní demokracie a jejích idejí. Národní sjednocení se stalo po odchodu Stříbrného její přímou pokračovatelkou. Z tohoto důvodu se o prvním valném sjezdu Národního sjednocení hovoří také jako o šestém sjezdu národní demokracie.⁵¹¹ Národní sjednocení se po smrti Kramáře a secesi Stříbrného ocitlo na pomyslné křižovatce, dokázalo se však rychle konsolidovat. Co víc, dokázalo, že je obrozeným a životaschopným politickým subjektem, který má ambice podílet se na řízení státu. Nová strana navíc poskytla prostor mladé nastupující generaci politiků okolo Ladislava Rašína a Vlastimila Klímy.⁵¹²

⁵⁰⁷ Pět místopředsedů Národního sjednocení. In: Lidové noviny ze dne 22. června 1937, s. 2.

⁵⁰⁸ Například poslanec a pražský zastupitel Antonín Chmelík.

⁵⁰⁹ Mezi ně lze počítat například senátora Josefa Havlína, poslance Františka Schwarze a Karla Kuta.

⁵¹⁰ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 167.

⁵¹¹ Malíř, J. – Marek, P.: Politické strany I. (1861-1938), s. 612.

⁵¹² Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 168.

11.2 Programová usnesení

Programová usnesení Národního sjednocení, která byla schválena historicky prvním sjezdem Národního sjednocení, konaným ve dnech 19.-20. června roku 1937 v Praze, představovala první oficiální programový dokument této strany. *Deset úkolů Národního sjednocení*, jež publikoval František Hodáč, bylo pouze neoficiálním dokumentem, který měl ovšem v předvolebním období v roce 1935 svou velkou významovou váhu. Hodáč byl totiž společně se Stříbrným hlavním hybatelem tehdejší volební kampaně a celého souručenství.

Usnesení jsou strukturována do tematických celků, svým obsahem jako by navazovaly na Hodáčových *Deset úkolů Národního sjednocení* či na původní politický program Československé národní demokracie.⁵¹³ Oproti Hodáčovu spisu je však značně podrobnější. V otázkách vnitřní politiky se staví za myšlenky sjednocování národních sil, základem programu je pak národní myšlenka. Strana zůstává stanou „všenárodní“, odmítá dělení národa na třídy či stavy. Hlásí se k odkazu českého nacionalismu, vycházejícího z demokratismu a boje za spravedlnost. Chce bojovat za zrušení institutu vázaných kandidátních listin, v otázkách zahraniční politiky navazuje na ideje zesnulého předsedy Karla Kramáře, touží po budování dobrých mezinárodních vztahů se slovanskými státy i s fašistickou Itálií. V ekonomických otázkách setrvává u odkazu Aloise Rašína, chce tedy prosazovat liberální hospodářskou politiku zahrnující podporu podnikání či odmítnutí státem řízeného hospodářství,⁵¹⁴

Vzhledem k setrvání Františka Hodáče ve vrcholných stranických pozicích, nelze očekávat radikální ideový obrat Národního sjednocení. Programová usnesení (1937), jak již bylo zmíněno, vychází ze základů původního programu národní demokracie (1920) a z Hodáčova spisu *Deset úkolů Národního sjednocení*. Všechny tři programové dokumenty prolíná řada jednotících prvků: „všenárodní“ charakter strany, slovansky orientovaná zahraniční politika na půdorysu myšlenek Karla Kramáře, odmítání klasifikace společnosti na třídy a stavy, hospodářský liberalismus, politika pevné měny, podpora podnikání či snahy o materiální

⁵¹³ Archiv Národního muzea, fond: Antonín Hajn: Politický program ČsND, 1920.

⁵¹⁴ Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938 (ed. Josef Harna), s. 187-200.

podporu kultury a školství. Řadu rozdílů však lze ze vzájemné komparace dokumentů vyvodit. Hodáčem sepsaný neoficiální program byl napsán v nejradikálnějším opozičním duchu, s četnou a ostrou kritikou stran vládní koalice, objevovala se v něm kritika celého politicko-stranického systému Československé republiky. Důležitým prvkem bylo též odkazování na příklady z národních dějin, mnohé pasáže byly reprodukovány v emotivním, nacionalistickém podání. Svou roli sehrála také obálka zmiňované publikace, na jejíž čelní stránce stál František Hodáč, zachycený v póze vášnivého rétora, připomínající řečníci extremistické vůče, Mussoliniho či Hitlera.

Oproti *Deseti úkolům Národního sjednocení* byly zbylé dvě komparované programové publikace méně radikální, strana v nich vystupuje jako státotvorná. Například program Národního sjednocení z června roku 1937 výslovně uvádí: „*Národní sjednocení jest stranou státotvornou, jejíž politika jest určována především snahou a vůlí prospěti státu.*“⁵¹⁵ Ani program národní demokracie z roku 1920, ani program sjednocených z roku 1937 neobsahuje tak četné kritické výpady vůči vládním stranám.⁵¹⁶ Tvrzení o radikalizaci Národního sjednocení a jeho neoficiálního programu z roku 1935 lze zdůvodnit i skutečností, že zatímco v případě dvacátých let se národní demokracie nakonec stala součástí vládních kabinetů, a zatímco obrozené Národní sjednocení vstoupilo do vlády v roce 1938,⁵¹⁷ Národní sjednocení v jeho podobě po roce 1935 zůstalo se svými vyhraněnými postoji v opozičních lavicích. Strana byla v letech 1921 a 1938 státotvornou a schopnou kompromisů, což jí zajistilo účast na exekutivě. V roce 1935 bylo Národní sjednocení natolik opoziční a radikální, že jeho účast na vládě nebyla reálná. V předchozích kapitolách bylo uvedeno, že si vládní strany kladly podmínku odloučení osoby Jiřího Stříbrného od Národního sjednocení.⁵¹⁸ Z velké části to byl právě on, kdo stál z pozice místopředsedy za vyhraněnou opoziční

⁵¹⁵ Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938 (ed. Josef Harna), s. 189.

⁵¹⁶ V případě doby sepsání tří komparovaných programových dokumentů (1920, 1935, 1937), bylo v každém z případů Národní sjednocení (resp. národní demokracie) opoziční stranou. Odlišná rétorika proto nemůže pramenit ze změn pozice strany vůči vládě.

⁵¹⁷ Necelý rok po schválení nového programového dokumentu.

⁵¹⁸ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 205.

politikou strany, za její radikalizací, čímž do jisté míry snižoval její koaliční potenciál.

11.3 Vstup do vlády a volby do obecních zastupitelstev

První sjezd Národního sjednocení schválil nová programová usnesení, přičemž výrazným ideovým posunem byl odklon od opozičního nacionalismu k nacionalismu státotvornému. Konstruktivní nacionální politika později sjednoceným otevřela cestu do vládní koalice, do níž vstoupili 19. března roku 1938, kdy se stal místopředseda strany, poslanec František Ježek ministrem bez portfeje, 10. května byl pak jmenován československým ministrem veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Ve třetí vládě agrárníka Milana Hodži Ježek setrval až do její demise dne 22. září, kdy byl Hodžův kabinet nahrazen úřednickou vládou generála Jana Syrového.⁵¹⁹

O vstupu Národního sjednocení do vlády samozřejmě informovaly také stranické *Národní listy*, které prošly od roku 1935 značnou lexikální proměnou. Ta souvisí s novou politickou rolí sjednocených, kdy se již neprezentují opozičně, ale státotvorně. Svůj podíl na serióznější, smírlivější a méně radikální podobě *Národních listů* má bezesporu odchod Jiřího Stříbrného, tedy muže, jehož vydavatelství Tempo vydávalo deníky, jenž lze označit jako bulvární či senzacechtivé. *Národní listy* ke jmenování Ježka píše: „*Otázka, který resort mu bude svěřen má být rozhodnuta do 14 dnů. Bud' bude pro něho vybudován nový resort hospodářský, nebo bude postaven v čele některého resortu starého.*“⁵²⁰

O rozšíření kabinetu informoval také deník agrární strany, *Venkov*. Ten jako titulek oznamující vstup Národního sjednocení do vlády použil následující slova: „*Strana dr. Kramáře do vlády*“⁵²¹ Odkazuje na Karla Kramáře, který byl již prakticky rok mrtvý, to však retrospektivně ukazuje na velikost jeho reputace. V článku uvádí: „*Vstup nacionální Kramářovy strany do vlády je nutno vítat také se stanoviska zahraničně politického. Nelze podceňovat sílu státu, v němž v mimořádně těžkých*

⁵¹⁹ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 174.

⁵²⁰ Koalice rozšířena o Národní sjednocení. In: *Národní listy* ze dne 20. března 1938, s. 1.

⁵²¹ Strana dr. Kramáře do vlády. In: *Venkov* ze dne 20. března 1938, s. 1.

dobách pracují společně čs. nacionalisté s Němci a se stranami levice.“⁵²² Citované články v *Národních listech* i v deníku *Venkov* jsou doplněny o stručné životopisy Františka Ježka, ve kterých se mj. uvádí, že byl dlouholetým členem národní demokracie, Kramářovým spolupracovníkem a že jej poslanecký klub Národního sjednocení navrhl do ministerské funkce jednomyslně.⁵²³

Od roku 1935 došlo k významné proměně vztahů mezi Národním sjednocením a agrární stranou. Zatímco před posledními prvorepublikovými parlamentními volbami proti sobě obě uskupení vedla ostrou kampaň, v roce 1938 se naopak ukázalo, že obě strany pojí poměrně silné pouto. Sjednocení se do vlády dostalo právě z iniciativy a za významného přispění agrárníků. V té době se začínalo hovořit o závislosti Národního sjednocení na agrárnících.⁵²⁴

Po ideovém i rétorickém obratu se Národní sjednocení chystalo na volby do obecních zastupitelstev. Ty se uskutečnily v květnu roku 1938, jednalo se o vůbec poslední volby v období první republiky. Strana v nich ani tentokrát nedokázala zaznamenat výrazný úspěch. V Praze, kde měli sjednocení tradičně nejvyšší cíle, skončili až na čtvrtém místě, když dosáhli na dvanáct mandátů v ústředním zastupitelstvu. Ve volbách zvítězili národní socialisté, kteří si se ziskem šestadvaceti mandátů uhájili pozici pražského primátora. Na druhém místě skončila komunistická strana se ziskem sedmnácti zastupitelských křesel, za ní následovala strana sociálně demokratická – čtrnáct mandátů. Stříbrného Národní liga získala v pražském ústředním zastupitelstvu šest míst.⁵²⁵ Ani změna komunikace, ani účast na vládě nepomohly Národnímu sjednocení k dosažení kýžených úspěchů. Strana se tak zapsala do dějin první republiky jako stabilní subjekt na politické scéně, jehož volební zisky se pohybují vždy okolo pěti procent hlasů. Výjimku tvořila pouze Praha, kde se strana po volbách pohybovala vždy na čelních místech.

⁵²² Strana dr. Kramáře do vlády. In: *Venkov* ze dne 20. března 1938, s. 1.

⁵²³ Tamtéž.

⁵²⁴ Malíř, J. – Marek, P.: *Politické strany I. (1861-1938)*, s. 613.

⁵²⁵ Rozdělení mandátů do ústředního zastupitelstva. In: *Národní listy* ze dne 23. května 1938, s. 1.

12 Mnichovská dohoda a zánik strany

12.1 Historický kontext

Od okamžiku, kdy se v roce 1933 dostal v Německu k moci Adolf Hitler, byla započata nová epocha v dějinách tohoto sousedního státu Československa. Došlo k radikalizaci německé politiky, k ožívání idejí expanzivního pangermanismu. Součástí této rozpínavé zahraniční politiky bylo mj. vypracování strategického plánu na vojenský útok vůči Československu, který dostal označení „Fall Grün“.⁵²⁶ Československo se cítilo Hitlerovým nástupem a jeho politickými kroky ohroženo. Český nacionalismus v devatenáctém století vznikl coby obranný mechanismus proti rozpínavému, ofenzivnímu nacionalismu německému. Československá republika byla v roce 1918 vytvořena na troskách idejí pangermanismu, který v první světové válce utrpěl porážku. Rakousko-Uhersko se v jejím důsledku úplně rozpadlo, vůči Německu byly mj. uvaleny rozsáhlé finanční reparace a omezující opatření v oblasti vojenské i zahraničně-politické. Na pařížské mírové konferenci vznikla nová mapa Evropy, zvláště ve střední Evropě se objevila řada nových států. Mezi oběma národy tak existovaly historické a politické animozity, které však v období tzv. Výmarské republiky ustupovaly do pozadí. S nástupem Hitlera k moci v Německu došlo k opětovnému „rozžehnutí plamene“ pangermánské rozpínavosti, víry v historické poslání Němců, kteří měli být předurčeni k nadvládě nad dalšími státy. Rostla i síla dogmat o nadřazenosti germánské rasy, přičemž byla podněcována také nenávisť vůči židovskému obyvatelstvu a v další řadě také proti Slovanům. V Československu proto začal napovrch pronikat nacionalismus český, historicky definovatelný jako obranný.

Vedle stručně popsanych historických a politických vztahů Čechů s Němci, se ve třicátých letech ukázaly ještě dvě klíčové okolnosti. Československá republika byla sousedním státem nacistického Německa, jednalo se navíc o území, které bylo původně zahrnuto do pangermánského konceptu Velkoněmecka. Hitler svou pozornost směřoval nejprve k sousednímu Rakousku, jež ke své říši připojil dne 12. března roku 1938.⁵²⁷ Poté se jeho pozornost obrátila právě k Československu,

⁵²⁶ V českém překladu „Zelený případ“. Tento vojenský strategický plán byl připraven v roce 1937.

⁵²⁷ Proces připojení Rakouska k nacistickému Německu, bývá v české odborné literatuře označován jako „Anšlus“, což je český přepis německého pojmu „Anschluss“, v překladu „připojení“.

kterému se právě připojením Rakouska k říši významně zhoršila strategická poloha, hranice Československa s Německem byly dlouhé 2100 km.⁵²⁸ Existovala zde varianta vojenského převedení podle plánu „Fall Grün“. Hitler se však rozhodl využít početné německé národnostní menšiny, která Československou republiku obývala. Do parlamentních voleb v roce 1935 vedl sjednocené Němce učitel Konrád Henlein. Jeho Sudetoněmecká strana byla jak ideologicky, tak ekonomicky závislá na Hitlerově říši. Snažila se o vytvoření všenněmecké strany v Československu, která získá původní volební elektorát všech doposud existujících stavovských či třídních německých stran. To se jí z velké části podařilo, což s sebou přineslo vítězství v parlamentních volbách.⁵²⁹ V roce 1938 se pak v Československu uskutečnily volby do obecních zastupitelstev, v nich získali henleinovci okolo 90 % hlasů z řad celého německého obyvatelstva.⁵³⁰ Adolf Hitler se rozhodl, že pro podmanění si Československa zvolí cestu vnitropolitického a diplomatického nátlaku. Úzce proto spolupracoval s Konrádem Henleinem, vůdcem německé národnostní menšiny. Sám Hitler se s pomocí propagandy snažil stylizovat do role jejího zachránce a spasitele.

Konrád Henlein na základě instrukcí od Hitlera kladl československé vládě nespelnitelné požadavky. To se projevilo například koncem dubna roku 1938, kdy Henlein na sjezdu Sudetoněmecké strany předložil členské základně tzv. *Karlovarský program*.⁵³¹ Ten byl pro vedení Československa zprvu neakceptovatelný.⁵³² O dojednání smíru mezi oběma stranami se měl zasadit lord Walter Runciman, vyslaný vládou Spojeného království. Prezident Edvard Beneš začátkem září navrhl řešení, plnící všechny body obsažené v *Karlovarském programu*, rozšířené o další Henleinovy požadavky. Tím Hitlera s Henleinem zaskočil. Henleinovci proto přišli s novou strategií, opustili jednací stůl a začali s agresivní politikou, jež měla vést k odtržení pohraničních oblastí od

⁵²⁸ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 228.

⁵²⁹ Volbám do Národního shromáždění v Československu v roce 1935 se věnují samostatné kapitoly č. 8 a 9, tzn.: „Před volbami v roce 1935“ a „Po volbách v roce 1935“.

⁵³⁰ Klimek, A.: Velké dějiny zemí Koruny české XIV. (1929-1938), s. 575.

⁵³¹ Karlovarský program obsahoval devět bodů. Jedním z nich je například požadavek na odstranění křivd, jež byly spáchány na německé minoritě po roce 1918. Dalším požadavkem bylo umožnit Němcům v Československu, aby se veřejně mohli přihlásit k německému světonázoru.

⁵³² Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 231.

Československa.⁵³³ Situace však dále eskalovala. Ukázalo se, že Francie by v případném ozbrojeném konfliktu Československu nepomohla, nedodržela by tak své spojenecké závazky. Naopak Sovětský svaz veřejně deklaroval, že je připraven v případě napadení Československu poskytnout vojenskou pomoc.⁵³⁴ Situace eskalovala, v pohraničních oblastech docházelo k násilí, proto se Edvard Beneš rozhodl pro vyhlášení mobilizace. Spojené království, stejně tak jako Francie v souvislosti s děním v Evropě v roce 1938 realizovala tzv. politiku appeasementu.⁵³⁵ Ta, v souvislosti s Československem, vyvrcholila v noci z 29. na 30. září roku 1938, kdy se v Mnichově sešli: Adolf Hitler, Benito Mussolini, Édouard Daladier a Neville Chamberlain a podepsali dokument, který vstoupil do dějin jako *Mnichovská dohoda*, na jejím základě připadlo území Sudet hitlerovskému Německu.

V průběhu Mnichovské krize vystupovalo Národní sjednocení proti ústupkům německé straně, které označovala za projev národní slabosti. Strana zavázala svého jediného zástupce v exekutivě Františka Ježka k prosazování následující rezoluce, kterou navrhl poslanec František Toušek: *„Národní sjednocení odmítá jakoukoli diskusi o úpravě hranic. O hranicích se nevyjednává, ty se hájí zbraní bez ohledu na počet přátel a nepřátel. Národní sjednocení žádá svého zástupce ve vládě, aby toto stanovisko tlumočil, hájil a obhájil v přesvědčení, že je stanovisko celého národa. Každá vláda, která by nedovedla toto stanovisko uskutečnit, musela by ustoupit vládě, která by měla bezpodmínečné odhodlání bránit a ubránit územní integritu, svrchovanost a nedílnost republiky.“*⁵³⁶ Ministr Ježek skutečně přednesl stanovisko Národního sjednocení na zasedání vlády, konaném na Pražském hradě pod vedením prezidenta Beneše. Vyřčené stanovisko se však setkalo se striktním odmítnutím od všech přítomných politiků: *„Mlčoch se chytl za hlavu a hystericky zvolal: ‚Vy jste se zbláznili!‘. Prezident zrudl, odstrčil papíry před sebou, odhodil*

⁵³³ Olivová, V.: Dějiny první republiky, s. 254.

⁵³⁴ V souvislosti s příslibem je však nutné, pohlédnout do následujícího roku, kdy byl mezi Německem a Sovětským svazem uzavřen pakt o neútočení, známý jako „pakt Molotov-Riebertrop“. Je proto otázkou, zda by Sověti přišli Československu skutečně na pomoc, či zda se jednalo pouze o zahraničně-politický manévr.

⁵³⁵ Appeasement, tj. usmíření, pacifistická politika.

⁵³⁶ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky, s. 179.

tužku na stůl a prudce řekl: „Ale to je přece nemožné!“. Bechyně rozhořčeně: „To je demagogie!“. Franke sepal ruce a kroutil hlavou. Šrámek zdvihl oči k nebi.“⁵³⁷ Jak z uvedené citace vyplývá, z vládních stran se proti československé kapitulaci stavělo pouze Národní sjednocení. Z toho vyplývá paradox, že v září roku 1938 zastávali představitelé této strany v otázkách obrany republiky stejné postoje jako vedení Komunistické strany Československa, což by bylo ještě před několika měsíci zcela nemyslitelné.⁵³⁸

12.2 K vytvoření Strany národní jednoty

Čtvrtého října jmenoval prezident Beneš druhou vládu Jana Syrového a den na to abdikoval na svůj úřad. Desátého října nabyla *Mnichovská dohoda* účinnosti, vojska hitlerovského Německa obsadila vyklizená sudetská území. Československo prošlo značnou proměnou – nejen v geografické – ale i v politické rovině. Skončila „první republika“ a započalo období označované jako „druhá republika“.

V období následujícím nedlouho po Mnichovské dohodě, v polovině října 1938, odjel do Berlína ministr zahraničních věcí František Chvalovský. Účastnil se jednání, na kterém bylo z německé strany nastíněno, jakým způsobem by se měl transformovat politický systém Československa. Stranicko-politická scéna byla do té doby velmi roztržštěná a nesourodá. Impuls pro změnu vzešel z pera šéfredaktora agrárního deníku *Venkov*, Rudolfa Halíka. Ten tvrdil, že viníkem krize republiky je právě složitost stranického systému. Vyzval proto k jeho zjednodušení s jednou, maximálně dvěma stranami. Zamýšlel se i nad alternativami politického systému, zda je možné v systému s jednou stranou zachovat demokracii, Halíkovým cílem bylo: „*Vytvořit novou demokracii autoritativní, tvrdou a přísně ukázněnou, ke všem a pro všechny, pohotovou, a ne přešlapující, očištěnou radikálně od všech kazů.*“⁵³⁹ Halíkovými myšlenkami se začaly vážně zabývat stranické špičky. Zejména v agrární straně, která byla podle Halíka predestinována k tomu, aby se stala základním kamenem plánované unifikace stran.⁵⁴⁰

⁵³⁷ Broklová, E., Tomeš, J., Pehr, M.: *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*, s. 181.

⁵³⁸ Tamtéž, s. 186.

⁵³⁹ Gebhart, J., Kuklík, J.: *Velké dějiny zemí Koruny české XV. a.*, s. 50.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 50-51.

Pod vedením Rudolfa Berana a jeho agrárníků se tak začala připravovat půda pro vznik nové strany, koncentrující do sebe subjekty, smýšlející nacionalisticky.⁵⁴¹ Ta vznikla dne 18. listopadu roku 1938 a nesla název: Strana národní jednoty. Zahrnovala v sobě agrární stranu, Národní sjednocení, živnostenskou stranu, lidovce, národní socialisty, Národní obec fašistickou a Národní ligu. V čele jejího patnáctičlenného předsednictva stanul Rudolf Beran,⁵⁴² za ním pak místopředsedové: Hodáč (Národní sjednocení), Stříbrný (Národní liga), Gajda (Národní obec fašistická), Klapka (národní socialisté), Stašek (lidová strana), Chalupa (živnostníci), Černý (agrární strana).⁵⁴³

Vyjmenované strany, které společně vytvořily Stranu národní jednoty, se domluvily na společném postupu, který počítal s tím, že se dosavadní strany, jakožto právní subjekty, rozpustí. Jako první tak učinilo Národní sjednocení, zastupované Františkem Xaverem Hodáčem. Hned po něm se ke snahám agrárníků přidal také Jiří Stříbrný se svou Národní ligou.⁵⁴⁴ Dlouhá jednání o vzájemném splnutí stran naopak probíhala mezi Rudolfem Beranem a lidovou stranou, reprezentovanou v tomto případě zejména předsedou Janem Šrámkem, ale i poslanci Dolanským a Vičánkem.⁵⁴⁵

V souvislosti se vznikem nové strany otiskly 18. listopadu deníky *Národní listy*⁵⁴⁶ a *Venkov*⁵⁴⁷ shodné prohlášení: „*Národe český!*“, v němž na svých titulních stranách informují čtenáře o vzniku nového politického subjektu: „*Do života národa nastupuje velké národní hnutí, strana Národní jednoty. Jest to hnutí čínorodého nacionalismu. Vytváří je národní víra lidu vesnice i města, lidu polí i továren, živností a obchodu...*“.⁵⁴⁸ Představují jeho cíle, hlavní programové teze a členy vedení. „*Zahraniční politika bude se starati, aby republika svobodně žila a v míru spolupracovala se všemi státy, především s nejbližšími sousedy. Staré*

⁵⁴¹ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 210-211.

⁵⁴² Národe český!. In: Venkov ze dne 18. listopadu 1938, s. 1.

⁵⁴³ Vykoupil, L.: Jiří Stříbrný, portrét politika, s. 210-211.

⁵⁴⁴ Gebhart, J., Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny české XV. a., s. 53.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 59.

⁵⁴⁶ Národní listy ze dne 18. listopadu 1938, s. 1.

⁵⁴⁷ Venkov ze dne 18. listopadu 1935, s. 1.

⁵⁴⁸ Národe český!. In: Národní listy ze dne 18. listopadu 1938, s. 1.

zahraniční směrnice patří minulosti.“.⁵⁴⁹ Strana národní jednoty se v oblasti hospodářství zavázala k hájení soukromého vlastnictví a podnikání. Tvrdí, že není zbudována na troskách prvorepublikových politických stran: „*Netvoříme nové hnutí na starém podkladě spolkařském, ale na bratrském řádu. Uplatní se v něm všechny složky lidu.*“.⁵⁵⁰

„*Rozchod dosavadních stran provedou v nejbližší době zvláštní výbory...*“⁵⁵¹ tato věta, objevující se v samém závěru prohlášení, informuje o definitivním zániku výše uvedených politických stran. Žádná z nich, s výjimkou národně socialistické, již nebude nikdy obnovena. To platí i o Národním sjednocení, které tímto aktem definitivně končí svou politickou činnost. Jeho členové pokračují ve svých politických kariérách v řadách Strany národní jednoty. Vedle této strany se ve stejné době vytvořila také Národní strana práce, která do sebe pod vedením sociální demokracie koncentrovala levicové strany.⁵⁵² V jejím čele stanul Antonín Hampl.

Strana národní jednoty svým programem do jisté míry kopírovala program Národního sjednocení. Hlásila se k nutnosti zahájení sjednocujícího procesu mezi stranami, k jednotě národa, k odstranění politických stran, jakožto viníků událostí Mnichovských dnů. Profilovala se jako strana všenárodní, zastupující zájmy všeho obyvatelstva. V otázkách zahraniční politiky požadovala odklon od dosavadní Benešovy koncepce, v oblasti hospodářské politiky zastávala liberální stanoviska a podporovala soukromé vlastnictví a podnikání. Stejně jako Národní sjednocení stála svým programem i Strana národní jednoty v pravé části politického spektra, inklinovala k nacionalismu a k ekonomickému liberalismu.

Nově vzniklá politická formace se do svých řad snažila získávat nové členy. Za tímto účelem byla spuštěna propagační akce, podporovaná fámou: „...*že každý dospělý občan musí být politicky organizován – pokud nebude, dostane se jaksi mimo zákon*“.⁵⁵³ Tato mylná informace společně s omezením stranického života

⁵⁴⁹ Národe český!. In: Národní listy ze dne 18. listopadu 1938, s. 1

⁵⁵⁰ Tamtéž..

⁵⁵¹ Tamtéž.

⁵⁵² S výjimkou Komunistické strany Československa.

⁵⁵³ Gebhart, J., Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny české XV. a., s. 63.

signalizovala, že je dosavadní československá demokracie vytlačována totalizujícími tendencemi.⁵⁵⁴

Ve stejné době došlo k okleštění pravomocí Národního shromáždění, přičemž legislativní kompetence nově spadaly pod výkonnou složku moci, pod vládu. Zahraniční politika byla svolná prakticky ke všem ústupkům vůči Němcům. Například v židovské otázce, kdy byly přijímány protizidovské zákony s cílem vyhovět Hitlerovi, ale zároveň alespoň z části navázat na dvacetiletou demokratickou tradici. Tato cesta však nemohla fungovat, pokud k tomu navíc připočteme neustále sílící omezování denního tisku. O částečné demokracii se proto hovořit nedá.⁵⁵⁵

V březnu roku 1939 došlo k vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, ještě před tímto aktem, 13. března, se Gajdova Česká obec fašistická neúspěšně pokoušela o státní převrat s domněnkou, že Hitler neobsadí stát, v jehož čele bude stát fašistický vůdce.⁵⁵⁶ Dne 19. března 1939 rozpustil prezident Emil Hácha parlament, načež jmenoval padesát čelních osobností do tzv. Výboru Národního souručenství. Národní souručenství v sobě nově koncentrovalo představitele předmnichovských stran, rozdělené v poměru, který odpovídal výsledkům posledních voleb. Jeho předsedou se stal bývalý agrárník Adolf Hrubý, místopředsedou pak bývalý člen sociální demokracie. Do Národního souručenství pak po výzvě prezidenta Háchy vplynuly i dosavadní dvě velké strany, Národní strana práce a Strana národní jednoty, a to i s bývalými členy Národního sjednocení.⁵⁵⁷

*„Národní demokraté byli i nadále seskupeni kolem svazu průmyslníků a kolem Živnobanky, přívrženci Stříbrného Národní ligy se uvnitř NS zmocnili práce s tiskem a propagandou.”*⁵⁵⁸ konstatuje německý historik Detlef Brandes. Je tedy patrné, že za Národním sjednocením stály stále stejné zájmové skupiny jako i v roce 1934. Co se však týká členské základny v období Protektorátu, ne všichni politici pokračovaly ve své oficiální politické službě. Například Ladislav Rašín sehrál

⁵⁵⁴ Gebhart, J., Kuklík, J.: Velké dějiny zemí Koruny české XV. a., s. 63.

⁵⁵⁵ Brandes, D.: Češi pod německým protektorátem, s. 21.

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 33.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 34-35.

⁵⁵⁸ Tamtéž, s. 53.

významnou roli uvnitř odbojové organizace Politické ústředí,⁵⁵⁹ za což roku 1945 zaplatil svým životem, když nedlouho před osvobozením zemřel ve věznici ve Frankfurtu nad Mohanem.⁵⁶⁰

⁵⁵⁹ Politické ústředí patřilo mezi nejvýznamnější české odbojové organizace v době Protektorátu Čechy a Morava. Podle historiky Detlefa Brandese navazovalo ve své činnosti na odbojovou organizaci Maffie, aktivní v období první světové války. V jejím čele stál Přemysl Šámal, aktivním byl rovněž Alois Rašín, otec Ladislava Rašína. Je zde tudíž patrná nejen politická, ale i příbuzenská kontinuita.

⁵⁶⁰ Tamtéž, s. 68.

Závěr

Předložená diplomová práce je studií, která se zabývá politologickým vývojem a rozbořením strany Národního sjednocení jakožto svébytného a originálního politického subjektu na prvorepublikové politické scéně. Studie zachycuje myšlenkový vývoj formace a její působení ve veřejném prostoru prostřednictvím práce s dobovým tiskem, archivními materiály a s odbornou literaturou politologického i historického charakteru. Věnuje se politickému vývoji Národního sjednocení a jeho představitelů na pozadí historických událostí. Hlavní otázkou práce byla otázka ideologie Národního sjednocení. Pokud bude upuštěno od perspektivního pohledu na celé dvacetileté období existence meziválečného Československa a pozornost se zaměří pouze na vymezené čtyřleté období existence Národního sjednocení, lze detailněji zachytit ideologický vývoj této formace.

Metoda předkládané práce vychází z analýzy a komparace výsledků současné odborné literatury. Kriticky pracovala i s tendenčním titulem z pera Vladimíra Fice, vzniklým v dobách akademické dominance marxistického pojetí historiografie a politických věd. Na základě studia archivních pramenů a dobového tisku jsou analyzované závěry současných i minulých autorů doplňovány či rozporovány o další poznatky. Práce tak představuje komplexní monografii věnovanou Národnímu sjednocení jakožto individuálnímu politickému subjektu. Vychází z nejnovějších vědeckých poznatků, které rozšiřuje o další specifika a pohledy.

Národní sjednocení vzniklo na základech národní demokracie, její následné spojení se Stříbrného Národní ligou a Marešovou Národní frontou by však nemělo být odsouváno do pozadí. Sjednocení totiž nebylo pouhou pokračovatelkou národně demokratické politiky. Jeho místopředsedou se stal Jiří Stříbrný, ten byl dlouholetým, zkušeným a známým politikem, který si ve straně prakticky od počátků získal vlivné postavení. Dobovým tiskem byl právě on, společně s národním demokratem Hodáčem, označován za faktického vůdce sjednocených. Nelze opomíjet příchod nových členů, například části bývalých Gajdových fašistů, kteří se do Národního sjednocení dostali jakožto součást Národní fronty. Ostatně, i Stříbrného strana se pro parlamentní volby konané v roce 1929 spojila s Národní

obcí fašistickou. Projekt na vytvoření nového politického subjektu národních demokratů, fašistů a ligistů pak způsobil secesi části původní členské základny Československé národní demokracie. Národní sjednocení proto můžeme charakterizovat jako novou politickou stranu, založenou již etablovanými politiky, přičemž jejich ideové směřování a smýšlení nebylo totožné, což se ostatně potvrdilo opětovným založením Národní ligy na jaře roku 1937.⁵⁶¹

Politický vývoj Národního sjednocení lze v době jeho krátkého trvání rozdělit do tří zásadních období: první období se odehrává mezi říjnem roku 1934 a červnem roku 1935. Jedná se o období formování Národního sjednocení a zároveň probíhající vyhocené předvolební kampaně. Ve druhém případě se jedná o etapu, během níž dochází k umírnění radikalizace, ale zároveň k eskalaci vnitrostranických problémů (červenec 1935–květen 1937). Předsedou strany je churavý Karel Kramář, který se do praktického politického života nemůže příliš zapojovat, je proto ponecháno volné pole působnosti pro dva vlivné politiky: Františka Hodáče a Jiřího Stříbrného. Ti spolu zprvu úzce kooperují, ale po volbách se z nich stanou takřka nesmiřitelní rivalové. Stříbrný pomýšlí na obsazení předsednického křesla, stojí za ním jeho tisk, který v prvorepublikovém období disponoval spíše nálepkami bulvárního a neseriózního. Třetí období je časově kratší. Jedná se o etapu mezi červnem 1937 a listopadem 1938, kdy se strana musela vyrovnat se smrtí svého dlouholetého předsedy Karla Kramáře, zároveň se jí podařilo ukončit vnitrostranické spory, když byl ze strany vyloučen Jiří Stříbrný se svými příznivci. Strana změnila svou rétoriku, stala se státotvornou a podařil se jí návrat do vládní koalice.

⁵⁶¹ Problém prací Josefa Tomeše a Jana Mařici, které jsou v diplomové práci rozebírané, může spočívat v rozdílné perspektivě oproti této práci. Zatímco oba hovoří o Národním sjednocení i národní demokracii prakticky synonymně, autor této práce se domnívá, že Národní sjednocení je autonomním politickým subjektem, jenž se od Československé národní demokracie odlišuje v příliš mnoha oblastech. Oba citovaní historici argumentují politickými programy a jejich markantní podobností. Politická realita: snaha o vytvoření masového politického hnutí, veřejné manifestace, mediální obraz, personální obměna a radikalismus však z národní demokracie a Národního sjednocení před Kramářovou smrtí a Stříbrného secesi, činí dva odlišné politické subjekty. Národní sjednocení se po Stříbrného odchodu v červnu 1937 vrací v národně demokratickým kořenům. Období mezi lety 1934-1937 je však specifické – národně sjednocené, nikoliv národně demokratické.

Zejména první období nabízí z hlediska výzkumu ideologie strany řadu otázek. Neoficiální politický program, sepsaný Františkem Hodáčem *Deset úkolů Národního sjednocení*, byl demokratický a nacionalistický v duchu českého obranného nacionalismu. Strana se ale navenek profilovala jinak, mnohem více radikálněji. O tom svědčí hned několik faktů. Na obálce zmiňovaného programu je Hodáč vyobrazen v řečnické póze, kterou při svých projevech zaujali fašističtí vůdci.⁵⁶² Dobový tisk se shoduje se soudobými historiky na tom, že nejen příznivci či řadoví členové, ale i členové předsednictva strany používali na svých akcích fašistického pozdravu zdvižené pravé ruky. Jmenovitě se mělo jednat o například místopředsedu Františka Hodáče.⁵⁶³ Především členové mládežnické organizace, Mladého Národního sjednocení, nosili jako svůj stejnokroj šedé košile. Vytvořili bojové oddíly, tzv. Šedé legie. *Lidové noviny* označily tuto mládežnickou organizaci za „československý hakenkrajc“.⁵⁶⁴

V denících spřízněných se sjednocením se objevovaly i články, které vyjadřovaly obdiv k vůdci fašistické Itálie nebo k vůdci nacistického Německa. Například Jíří Stříbrný vydal na stránkách svého *Nedělního listu* první z Epištol voličům, v níž se odkazoval na politiku Hitlera a Mussoliniho, která dokázala zajistit práci mnoha lidem. Strana navíc v programu prosazovala budování dobrých mezinárodních vztahů s Mussoliniho Itálií.

Prvomájový průvod, jež se v režii Národního sjednocení odehrál v roce 1935 s sebou přinesl hned několik pozoruhodných aspektů. *Národní listy* si stěžovaly, že byly účastníkům průvodu zakázány šedé košile coby stejnokroj. Následný manifestační průvod přes Václavské náměstí se odehrával ve znamení zdvižených pravicí směrem k balkónu, na němž stáli předseda Karel Kramář s místopředsedou Františkem Marešem. První jmenovaný byl zdraven davovým skandováním hesel: „Zdráv buď, vůdče!“⁵⁶⁵ Po ukončení svého průvodu se část sjednocených snažila narušovat prvomájové události konkurenčních stran. V rámci agresivního chování

⁵⁶² Program z pera Františka Xavera Hodáče je náplní kapitoly č. 7: Politický program.

⁵⁶³ O užívání fašistického pozdravu Hodáčem, ale i jinými členy Národního sjednocení psal například Ferdinand Peroutka. Uvedený článek z týdeníku *Přítomnost* je obsahem kapitoly č. 9: Po volbách v roce 1935.

⁵⁶⁴ Československý hakenkrajc ustaven. In: *Lidové noviny* ze dne 4. března 1935, s. 2.

⁵⁶⁵ Nic než národ! Hřmí 1. máje republikou. In: *Polední list* ze dne 2. května 1935, s. 1.

došlo i k několika fyzickým potyčkám. *Lidové noviny* přinesly 2. května reportáž z oslav, v níž přirovnávají chování národně sjednocených k chování hitlerovců v sousedním Německu.⁵⁶⁶

Do kontrastu k výše uvedenému chování a k výše uvedeným tendencím je pak nutné postavit demokratický obsah programu a zároveň články, jimiž Karel Kramář přispíval na stránky *Národních listů*. V nich vysvětluje historii a podstatu českého nacionalismu, hlásí se k demokratickým tradicím českého národa. Jeho slova, stejně jako obsah programu, jsou však v předvolebním klání zastíněny hlasitou, ambiciózní a agresivní politickou kampaní. Vzhledem k výše popsanému lze proto Národní sjednocení v období do června roku 1935 charakterizovat jako nacionalistickou stranu s fašizujícími tendencemi.

Následující druhé období vývoje Národního sjednocení (červenec 1935–květen 1937), se odehrává ve znamení umírněnější rétoriky, ústupu od radikalizace strany. Tyto změny lze zdůvodnit dvěma aspekty. Strana zdaleka nedosáhla očekávaných volebních zisků, volby i z jejího hlediska skončily porážkou. Místo zisku významného vlivu na řízení republiky se zařadila mezi nejslabší české politické subjekty. Mohlo proto dojít k přehodnocení stávajících strategií, které skutečně v mnohém napodobovaly úspěšná fašistická hnutí v Itálii a Německu. Vedle toho se uvnitř Národního sjednocení odehrával zápas mezi jeho místopředsedy, Jiřím Stříbrným, jenž usiloval o ovládnutí formace a Františkem Hodáčem, jenž se mu v tom snažil zabránit. Poměry ve straně lze proto v daném období definovat jako chaotické, jak po stránce ideologické, tak po stránce praktické politiky. Národní sjednocení však v tomto období upouští od fašizujících tendencí. Ty lze spatřovat pouze u jeho radikální mládežnické organizace.

Poslední, třetí období, Národního sjednocení přináší změny v ideologickém zaměření. Strana se po smrti předsedy Kramáře zbavuje radikálního křídla okolo Jiřího Stříbrného. Dochází ke generační obměně politiků,⁵⁶⁷ přičemž se Národní sjednocení na svém prvním sjezdu konaném v červnu roku 1937 přijatým

⁵⁶⁶ Průběhu předvolebních prvomájových událostí v roce 1935 se v rámci této práce věnuje podkapitola č. 8.3: Májový průvod Prahou.

⁵⁶⁷ Představiteli politiků nové generace Národního sjednocení jsou Ladislav Rašín či Vlastimil Klíma.

programovým usnesením vrací k původním národně demokratickým kořenům. Strana se prohlašuje za státotvornou, podaří se jí dokonce vyjednat svou účast ve vládní koalici. To značí definitivní upuštění od opozičního nacionalismu první a druhé etapy Národního sjednocení. Třetí období se odehrávalo v duchu státotvorného a konsenzuálního nacionalismu. Takového, kterým se profilovala národní demokracie po celé období dvacátých let.

V závěrečném shrnutí lze o Národním sjednocení (v období 1934-1938) tvrdit, že představuje nesourodou, z programového hlediska nacionalistickou a demokratickou politickou stranu, která v prvním období své existence inklinovala k fašistickým vzorům v podobě Mussoliniho a nacisty Hitlera. Volební neúspěchy pak sjednocené přivedly k vnitřním rozkolům a ke změně rétoriky, která přestávala svými vnějšími znaky kopírovat italské a německé předlohy. Strana dál zůstávala nacionalistickou opozicí, vystupující proti vládním stranám i proti celému systému politických stran. Až v posledním roce své existence změnila myšlenkový kurz, když se stala stranou státotvornou a konsenzuálně fungovala v rámci existujícího politicko-stranického systému. Mladé Národní sjednocení bylo svými postoji a projevy velmi radikální. Mělo vlastní bojové oddíly a podílelo se na vyvolání několika pouličních agresí. Z tohoto důvodu ho lze označit za fašizující. Přílišná radikalizace a násilí neumožňuje klasifikaci mládežnické organizace k nacionalismu, naopak Mladé Národní sjednocení nelze přiřazovat ani k fašismu, protože bylo pod vlivem předsednictva celé strany. Nepůsobilo ani jednotně. Národní sjednocení můžeme na základě výše uvedeného definovat jako myšlenkově nesourodou nacionalistickou a demokratickou stranu s fašizujícími tendencemi.

Dle názoru autora práce se představitelé Národního sjednocení od fašizujících prvků z první poloviny roku 1935 neodklonili z morálních či ideologických důvodů. Učinili tak na základě skutečnosti, že jim fašizující projevy nepřinesly očekávaný volební výsledek a s ním spojený podíl na výkonu státní moci. V případě, že by sjednocení dosáhli významnějších výsledků lze očekávat, že by jejich fašizující rétorika a celková vnější komunikace přetrvávala i v dalších letech.

Seznam zkratk

ČsND – Československá národní demokracie

DNSAP - Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei

KSČ – Komunistická strana Československa

Mj. - mimo jiné

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

NS - Národní shromáždění

NSj – Národní sjednocení

Popř. - popřípadě

Resp. - respektive

SdP – Sudetendeutsche Partei

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

Tj. - to je

Tzv. - tak zvaný

Seznam použitých informačních zdrojů

Prameny archivní povahy

Archiv Národního muzea: Hajn Antonín, fond č. 159.

Tištěné prameny

BÍLEK, Jan, ed. *Korespondence T.G. Masaryk - Karel Kramář*. Praha: Masarykův ústav, 2005. ISBN 80-86495-33-7.

Dr. Hodáčovi k padesátým narozeninám. Praha: jako soukromý tisk vydali Ing. V. Mixa, Dr. Vl. Šádek a Ing. J. Till, 1933.

HARNA, Josef, ed. *Politické programy Československé národní demokracie a Národního sjednocení 1918-1938*. Praha: Historický ústav, 2017. Edice politických programů. ISBN 978-80-7286-309-9.

HODÁČ, František Xaver: Deset úkolů Národního sjednocení: z přednášky Dr. Frant. Hodáče v politické škole Národního sjednocení. Praha: Národní vydavatelská společnost, 1935.

Jiří Stříbrný: portrét politického demagogu a zakladatele nemravného tisku. Praha, 1930.

KRAMÁŘ, Karel: Na obranu slovanské politiky. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1926.

PUŠKAREV, S. G., ŠAPILOVSKÝ, V. P.: Karel Kramář a Slovanstvo. Praha: Ruský spolek válečných invalidů v ČSR, 1937.

Denní tisk a periodika

Národní listy - 1934, 1935, 1936, 1937, 1938

Nedělní list - 1934, 1935, 1936, 1937, 1938

Pondělní list - 1934, 1935, 1936, 1937, 1938

Lidové noviny - 1935, 1937, 1938

Přítomnost - 1935

Expres - 1934, 1935

Polední list - 1934, 1935, 1936, 1937, 1938

Venkov - 1935, 1937, 1938

Právo lidu - 1935

Odborná literatura

ADAMOVIČ, Karolina. Politologický slovník. Praha: C.H. Beck, 2001. Beckovy odborné slovníky. ISBN 80-7179-469-4.

BÍLEK, Jan a Luboš VELEK, ed. Karel Kramář (1860-1937): život a dílo. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR v nakl. Historický ústav, 2009. Moderní dějiny (Historický ústav). ISBN 978-80-86495-58-3.

BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-017-6.

BROKLOVÁ, Eva, Josef TOMEŠ a Michal PEHR. Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008. ISBN 978-80-86495-47-7.

CABADA, Ladislav, ŠANC, David. Český stranický systém ve 20. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4.

ČECHUROVÁ, Jana. Česká politická pravice: mezi převratem a krizí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. Knižnice Dějiny a současnosti. ISBN 80-7106-264-2.

DEJMEK, Jindřich. Diplomacie Československa. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2285-1.

DUVERGER, Maurice. Politické strany. Přeložil Olga VELÍŠKOVÁ, přeložil Zdeněk VELÍŠEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. Politeia (Karolinum). ISBN 978-80-246-2568-3.

FIC, Vladimír. Národní sjednocení v politickém systému Československa - 1930-1938: příspěvek ke kritice českého buržoazního nacionalismu. Praha: Academia, 1983.

GEBRART, Jan a Jan KUKLÍK: Velké dějiny zemí Koruny české XV. a. (1939-1945), Praha: Paseka, 2006. ISBN: 80-7185-582-0.

- GELLNER, Ernest. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: J. Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-901381-1-X.
- GREGOROVICĚ, Miroslav. *Kapitoly o českém fašismu: fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-100-X.
- HROCH, Miroslav, ed. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Přeložil Alena BAKEŠOVÁ. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 29. sv. ISBN 80-86429-20-2.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Praha: Libri, 2003. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1.
- KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad 2. (1926-1935)*. Buková u Příbramě: TK, 2017. ISBN 978-80-906242-5-2.
- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české XIV. (1929-1938)*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-425-5.
- KRIEGER, Joel. *Oxfordský slovník světové politiky*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2000. ISBN 80-7181-463-6.
- LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář: první československý premiér*. V Praze: Vyšehrad, 2007. *Velké postavy českých dějin*. ISBN 978-80-7021-898-3.
- MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel. *Politické strany I. (1861-1938)*. Brno: Doplněk 2005. ISBN 80-7239-178-X.
- MAŘICA, Jan. *Od Československé národní demokracie k Národnímu sjednocení*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-9092-7.
- MÜLLER, Jiří. *Radikalizace pražských studentů*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-880-6.
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2013. *Knižnice Společnosti Edvarda Beneše*. ISBN 978-80-86107-63-9.

PEJČOCH, Ivo. Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6.

VYKOUPILOV, Libor. Jiří Stříbrný: portrét politika. Brno: Masarykova univerzita, 2003. Knižnice Matice moravské. ISBN 80-210-3241-3.

WINKLER, Martina. Karel Kramář (1860-1937): představa o sobě samých, vnímání druhých a modernizace v pojetí českého politika. Praha: Argo, 2011. Ecce homo. ISBN 978-80-257-0348-9.

Zdroje elektronické povahy

Český statistický úřad (www.csu.cz)

Digitální knihovna Moravské zemské knihovny (www.digitalniknihovna.cz)

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (www.psp.cz)

Přílohy

Příloha č. 1: Znak Národního sjednocení

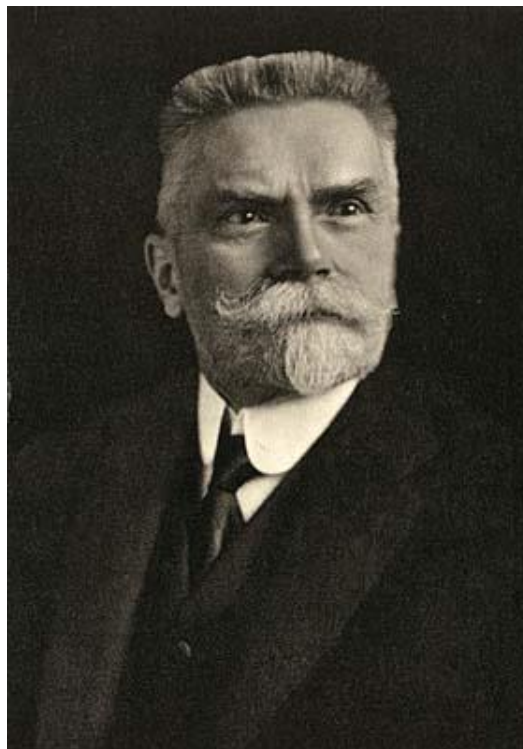
Zdroj: Wikipedia (cit. 4. 4. 2019) ze stránky:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Národn%C3%AD_sjednocen%C3%AD

Příloha č. 2: Karel Kramář, předseda Národního sjednocení

Zdroj: Rádio Praha (cit. 4. 4. 2019) ze stránky: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/special/karel-kramar-osudy-prvniho-ceskoslovenskeho-premiera>

Příloha č. 3: František Xaver Hodáč, místopředseda Národního sjednocení
Zdroj: Wikipedie (cit. 4. 4. 2019) ze stránky: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Hodáč

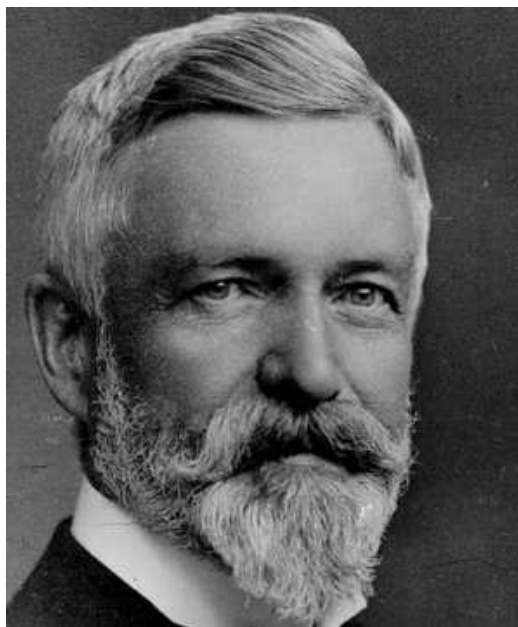

Příloha č. 4: Jiří Stříbrný, místopředseda Národního sjednocení
Zdroj: Wikipedie (cit. 4. 4. 2019) ze stránky:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Jiří%3AD_Stř%3ADbrný

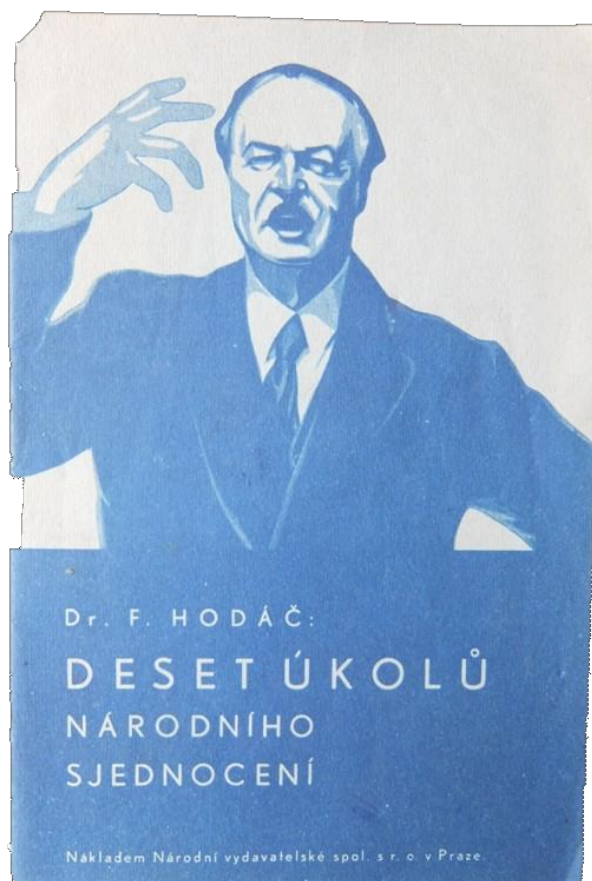
Příloha č. 5: František Mareš, místopředseda Národního sjednocení

Zdroj: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně (cit. 4. 4. 2019) ze stránky:
<https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/maresf.html>

Příloha č. 6: František Hodáč na obalu programové publikace (1935).

Zdroj: Můj antikvariát (cit. 4. 4. 2019) ze stránky: <https://muj-antikvariat.cz/kniha/deset-ukolu-narodniho-sjednoceni-hodac-frantisek-xaver-1934>

Příloha č. 8: Fotografie z prvomájového průvodu Národního sjednocení na Václavském náměstí (1935), otištěné v Poledním listu.

Zdroj: Digitální knihovna Moravské zemské knihovny v Brně (cit. 4. 4. 2019) ze stránky:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:c95015c0-6917-11e3-99ab-005056825209?page=uuid:969754f0-70d2-11e3-9f77-5ef3fe9bb22f>

Příloha č. 9: Představitelé Národního sjednocení na prvomájovém průvodu. V čele Jiří Stříbrný či náměstek pražského primátora Alois Štůla.

Zdroj: vlastní fotografie z deníku Expres ze dne 2. května 1935.

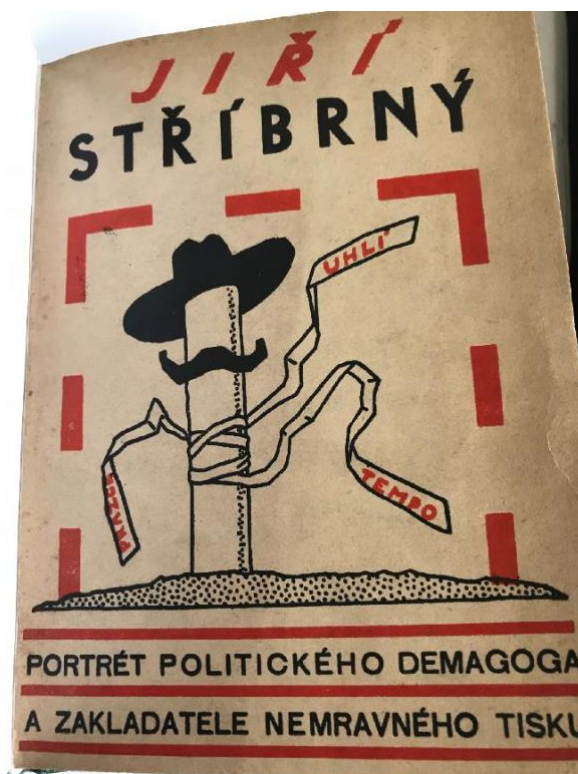
Příloha č. 10: Fotoreportáž z předvolební agitace Národního sjednocení v pražské Lucerně. Zleva řečníci: F. Hodáč, K. Kramář, J. Stříbrný.

Zdroj: vlastní fotografie z deníku *Expres* ze dne 16. května 1935.

Příloha č. 11: Karikatura Jiřího Stříbrného na obálce publikace, napsané proti jeho osobě anonymním autorem.

Zdroj: Vlastní fotografie.

Příloha č. 12: Výsledky voleb do Národního shromáždění v květnu 1935.

Zdroj: Český statistický úřad (cit. 4. 4. 2019) ze stránky: <https://www.czso.cz/csu/czso/volby-do-narodniho-shromazdeni-1920-az-1935-n-2hwwxuf57q>

Politická strana	Platné hlasy		Počet mandátů	
	abs.	v %	abs.	v %
Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	1 176 628	14,29	45	15,00
Československá sociálně-demokratická strana dělnická	1 032 773	12,55	38	12,67
Československá strana národně-socialistická	755 872	9,18	28	9,33
Československá strana lidová	615 804	7,48	22	7,33
Československá živnostensko-obchodnická strana	448 049	5,44	17	5,67
Autonomistický blok	564 273	6,86	22	7,33
Německá sociálně-demokratická strana dělnická	299 945	3,64	11	3,67
Komunistická strana Československa	849 495	10,32	30	10,00
Sudetoněmecká strana	1 249 534	15,18	44	14,67
Národního sjednocení	458 351	5,57	17	5,67
Krajinské křesťansko-sociální strany a maďarské národní strany	291 837	3,55	9	3,00
Ostatní strany	488 819	5,94	17	5,67
C e l k e m	8 231 380	100,00	300	100,00